

بسمه تعالی

اتاق بازرگانی صنایع معادن و کشاورزی ایران

طرح پژوهشی

**بررسی تأثیر مستقیم و غیر مستقیم
اجرای نظام رتبه‌بندی فعالان اقتصادی
در تسهیل محیط کسب و کار
و کاهش موانع پیش روی بنگاه‌های اقتصادی**

طرح‌دهنده: دکتر مقصود امیری

همکار اصلی: سیاوش حکمت

خرداد ۱۳۹۹

فهرست

چکیده	۴
واژگان کلیدی	۴
۱- فصل اول: طرح مسئله و کلیات پژوهش	۵
۱-۱- تعریف مسئله	۵
۱-۲- فرضیات و سؤال‌های پژوهش	۷
۱-۳- نوع طرح	۷
۱-۴- هدف از اجرای طرح	۷
۱-۵- دستاوردهای کاربردی طرح	۷
۱-۶- جنبه‌های نوآوری طرح در مقایسه با کارهای مشابه انجام شده	۱۰
۱-۷- توضیح دقیق و مشروح روش پژوهش و تکنیک‌های اجرایی	۱۰
۱-۷-۱- روش پژوهش مورد استفاده در مطالعه پیشنهادی	۱۰
۱-۷-۲- مراحل انجام طرح	۱۰
۱-۷-۳- جنبه‌های نوآوری روش پژوهش	۱۱
۱-۷-۴- شرح دقیق روش‌های جمع‌آوری و تجزیه و تحلیل اطلاعات و فنون اجرایی طرح	۱۱
۱-۷-۵- مدل‌های گوناگون الگوبرداری (Benchmarking)	۱۲
۱-۷-۶- مصاحبه و اصول آن	۱۳
۱-۸- تعریف واژگان کلیدی	۱۴
۲- فصل دوم: سابقه علمی و پیشینه پژوهش	۱۷
۳- فصل سوم: ساختارشناسی نظام رتبه‌بندی	۲۱
۳-۱- تاریخچه مختصر آژانس‌های رتبه‌بندی اعتباری	۲۱
۳-۲- نمای کلی از رتبه‌بندی‌های اعتباری	۲۱
۳-۳- رایج‌ترین مدل‌های اعتبارسنجی	۲۲
۳-۳-۱- مدل‌های اکتشافی	۲۲
i. پرسشنامه رتبه‌بندی کلاسیک	۲۳
ii. سیستم‌های کیفی	۲۳
iii. سیستم‌های خبره	۲۴
iv. سیستم‌های منطق فازی	۲۵
۳-۳-۲- مدل‌های آماری	۲۷
i. تحلیل‌های تفکیک‌شده چند متغیره	۲۸

۲۹	مدل های رگرسیونی	ii.
۳۰	شبکه های هوش مصنوعی	iii.
۳۱	مدل های تصادفی	۳-۳-۳
۳۱	مدل های قیمت گذاری تصادفی	i.
۳۲	مدل های جریان نقدینگی (شبه سازی)	ii.
۳۲	نظام رتبه بندی در سایر کشورها	۳-۴
۳۳	مؤسسه رتبه بندی Fitch	۳-۴-۱
۳۵	شرکت رتبه بندی اعتباری Moody's	۳-۴-۲
۳۷	شرکت رتبه بندی Standard and Poor's	۳-۴-۳
۴۰	آژانس رتبه بندی اعتباری ژاپن (JCR)	۳-۴-۴
۴۵	موسسات رتبه بندی اعتباری در سطح ملی	۳-۵
۴۶	موسسه رتبه بندی JCR-VIS پاکستان	۳-۵-۱
۴۸	موسسات و سامانه های رتبه بندی اعتباری در ایران	۳-۶
۴۸	«امور رتبه بندی» یا «مرکز ملی رتبه بندی» اتاق ایران	۳-۶-۱
۵۰	شرکت مشاوره رتبه بندی اعتباری ایران	۳-۶-۲
۵۳	سامانه یکپارچه اعتبارسنجی و رتبه بندی اعتباری	۳-۶-۳
۵۴	شرکت رتبه بندی اعتباری برهان	۳-۶-۴
۵۵	شرکت رتبه بندی اعتباری پارس کیان	۳-۶-۵
۵۶	شرکت رتبه بندی اعتباری پایا	۳-۶-۶
۵۷	رویال ریتینگز	۳-۶-۷
۵۸	مرکز رتبه بندی ایران و مرکز رتبه بندی اعتباری استارت	۳-۶-۸
۵۹	مطالعه چارچوب های قانونی و مقررات نافذ در زمینه رتبه بندی در سطح کشور	۳-۷
۵۹	قانون مقررات صادرات و واردات (مصوب ۱۳۷۲/۰۷/۰۴ مجلس شورای اسلامی)	۳-۷-۱
۶۰	آیین نامه اجرایی قانون مقررات صادرات و واردات	۳-۷-۲
۶۰	اصلاح مجدد ماده (۱۰) آیین نامه اجرایی قانون مقررات صادرات و واردات	۳-۷-۳
۶۰	چه قوانین دیگری در خصوص رتبه بندی وجود دارد؟	۳-۷-۴
۶۲	فصل چهارم: یافته ها و نتایج پژوهش	۴
۶۲	تأثیرات رتبه بندی بر اساس مطالعات داخلی و خارجی پیشین	۴-۱
۶۴	تأثیرات و منافع اجرای نظام رتبه بندی از دیدگاه کلی	۴-۲
۶۴	تأثیرات مستقیم	۴-۲-۱
۶۵	تأثیرات غیرمستقیم	۴-۲-۲

تأثیرات رتبه‌بندی از دیدگاه نقش آفرینان داخلی.....	۶۶	۴-۳
دیدگاه شرکت رتبه‌بندی اعتباری برهان.....	۶۶	۴-۳-۱
دیدگاه موسسه رتبه‌بندی رویال ریتینگز.....	۶۶	۴-۳-۲
تأثیرات رتبه‌بندی از دیدگاه خبرگان و ذی‌نفعان داخلی.....	۶۸	۴-۴
تشریح کدهای نحوه تأثیرگذاری در جدول تأثیرات.....	۸۶	۴-۴-۱
تأثیرات رتبه‌بندی بر سهولت انجام کسب و کار و کاهش موانع.....	۸۷	۴-۵
تأثیرات رتبه‌بندی بر حذف بسترهای رانت.....	۸۹	۴-۶
فصل پنجم: نتیجه‌گیری.....	۹۳	۵
چالش‌های کنونی در خصوص متولیان رتبه‌بندی.....	۹۳	۵-۱
تعدد مراجع و عدم وجود مرجع واحد برای رتبه‌بندی.....	۹۳	۵-۱-۱
ارائه پیشنهاد و رهنمودهای سیاستی.....	۹۵	۵-۲
اطلاعات مصاحبه با خبرگان.....	۹۷	
منابع و مأخذ.....	۱۰۰	

چکیده

رتبه‌بندی فرآیندی نظام‌مند برای ارزیابی فعالان اقتصادی است و گامی در جهت بهبود فضای رقابت و کسب و کار و سنجش‌های مهم برای تعامل با سرمایه‌گذاران، نهادهای تأمین اعتبار و شرکای تجاری کسب و کارها است. با توجه به آنکه رتبه‌بندی به‌عنوان یک تکلیف قانونی بر میزان تعاملات تجاری فعالان اقتصادی و نحوه استفاده از کارت بازرگانی مؤثر است، در پژوهش حاضر تلاش بر آن است که ضمن بررسی تأثیرات جهانی و ملی رتبه‌بندی و تشریح آثار کاهشی آن بر موانع کسب و کار، حوزه‌های بالقوه برای بهره‌مندی بیشتر از مزایای رتبه‌بندی به منظور استفاده توسط نهادهای تصمیم‌گیری و اجرایی معرفی شود. برای این کار، تأثیرات رتبه‌بندی با مراجعه به ادبیات نظری موضوع و تکنیک «ارزیابی عملکرد سازمان‌ها و شرکت‌ها» مورد کاوش و بررسی قرار خواهد گرفت و از طریق استفاده از رویکرد «الگوبرداری»، آثار و به‌روشنی‌های رتبه‌بندی در اقتصادها و جوامع توسعه‌یافته مورد مطالعه قرار خواهد گرفت. سپس با مآخذ قرار دادن نتایج مطالعات مراحل قبل، اقدام به شناسایی حوزه‌ها و کاربردهای بالقوه برای جاری‌سازی نتایج حاصل از ارزیابی عملکرد و رتبه‌بندی شرکت‌ها و فعالان اقتصادی در داخل کشور خواهد شد و برای این کار نیز از تحلیل قوانین و مقررات، بررسی اسناد و مدارک موجود، و نیز مصاحبه با خبرگان و نقش‌آفرینان حوزه‌های مرتبط با موضوع تحقیق بهره‌جسته خواهد شد. به این ترتیب، نتیجه این مطالعه خواهد توانست آثار و منافع پیاده‌سازی یک نظام رتبه‌بندی ساختاریافته را در اقتصاد کشور تشریح نموده و در راستای شفاف‌سازی و تنویر افکار تصمیم‌گیرندگان و سیاست‌گذاران به منظور به‌کارگیری رتبه‌بندی و ارزیابی عملکرد شرکت‌ها در راستای بهبود فضای کارآفرینی و اشتغال‌زایی و تسهیل انجام کسب و کار در سطح کشور و نیز در جهت حذف بسترهای رانت، گام‌های مؤثری بردارد.

واژگان کلیدی

ارزیابی عملکرد، فعالان اقتصادی، رتبه‌بندی، قانون بهبود مستمر محیط کسب و کار، شاخص سهولت انجام کسب و کار، تصمیم‌گیری چندمعیاره

۱- فصل اول: طرح مسئله و کلیات پژوهش

۱-۱- تعریف مسئله

ارزیابی عملکرد بنگاه‌های اقتصادی، شرکت‌ها و کسب و کارها به دلیل تفکیک مدیریت و مالکیت، یکی از موضوعاتی است که از دیرباز مورد توجه بوده است (Azzone و Arnaboldi، ۲۰۱۰؛ Beriha و همکاران، ۲۰۱۲؛ Guven Uslu و Conrad، ۲۰۱۲؛ Grigoroudis و همکاران، ۲۰۱۲؛ Horta و Camanho، ۲۰۱۴؛ Lin و همکاران، ۲۰۰۹؛ Paradi و Zhu، ۲۰۱۳؛ Theodosiou و همکاران، ۲۰۱۲). در واقع، پس از جدایی مالکیت از مدیریت، ارزیابی عملکرد به عنوان یک مفهوم و کارکرد مطرح شد (Adams و Veprauskaitė، ۲۰۱۳). از آن زمان تاکنون، استفاده از نسبت‌های مالی برای ارزیابی عملیات مدیران متداول بوده است. همچنین استفاده کنندگان اطاعات حسابداری اعم از داخلی و خارجی، همواره برای اتخاذ تصمیم‌های خود به ارزیابی عملکرد واحدهای اقتصادی نیاز دارند. به‌عنوان نمونه، سهامداران و سرمایه‌گذاران در پی یافتن شرکت‌های برتر برای سرمایه‌گذاری هستند. از طرفی مدیران نیز درصدد بررسی عملکرد واحد تجاری خود و رقبا هستند تا بتوانند شرکت‌های خود را بیش از پیش در بازار مطرح و سهم بازار خود را افزایش دهند (محمد و نویدرضا نمازی، ۱۳۹۵؛ Olugu و Wong، ۲۰۱۲). به دلیل وجود توابع «مطلوبیت مورد انتظار» مختلف بین ذی‌نفعان و اداره‌کنندگان شرکت‌ها و کسب و کارها مشکلاتی از قبیل وجود تضاد منافع بین سهامدار و مدیر، اثرات انتخاب نامطلوب، خطر بروز تخلفات اخلاقی، عدم تقارن اطلاعاتی و سایر مشکلات به وجود می‌آید (نمازی و زراعتگری، ۱۳۸۸). لذا مالکان و سایر ذی‌نفعان شرکت‌ها برای اطمینان از صحت عملکرد مدیر و ارزیابی عملکرد، نیازمند معیارهایی برای این امر هستند. در واقع، منظور از ارزیابی عملکرد، فرآیند کمی کردن کارایی و اثربخشی عملیات شرکت است (محمد و نویدرضا نمازی، ۱۳۹۵).

یکی از ابزارهای مهم و تأثیرگذار که استفاده از آن می‌تواند موجب تعیین نقاط قوت و ضعف، میزان دسترسی به راهبردهای از قبل تعیین شده و نیز ارزیابی عملکرد شرکت‌ها شود، رتبه‌بندی شرکت‌هاست. رتبه‌بندی روشی در چارچوب تصمیم‌گیری چندمعیاره (MCDM) است که به کمک معیارها و سنجه‌هایی مرتبط با موضوع، اقدام به ارزیابی و ترتیب‌دهی به گزینه‌های تصمیم می‌کند. در این راستا، سه گروه سنجه با عنوان سنجه‌های مالی سنتی، نوین و ارزش اقتصادی برای ارزیابی عملکرد شرکت‌ها به وسیله پژوهشگران مختلف مانند De Andrés و همکاران (۲۰۰۹)، Delen و همکاران (۲۰۱۳) و Halkos و Tzeremes (۲۰۱۲) ارائه شده و پرسش‌هایی را در خصوص رتبه‌بندی شرکت‌ها با توجه به معیارهای یادشده به وجود آورده است. از سوی دیگر، رتبه‌بندی شرکت‌ها و به‌ویژه رتبه‌بندی اعتباری شرکت‌ها جریانی شناخته شده در پیشینه پژوهش و فرآیندی نظام‌مند و معتبر برای ارزیابی فعالان اقتصادی است که به عنوان گامی در جهت بهبود فضای رقابت و کسب و کار مطرح شده است و یکی از سنجه‌های مهم در سطح دنیا برای تعامل با سرمایه‌گذاران، نهادهای تأمین اعتبار و نیز شرکای تجاری کسب و کارهاست.

رتبه‌بندی اعتباری نقش مهمی در بازارهای پول و سرمایه بازی می‌کند. دو نوع رتبه‌بندی اعتباری شامل رتبه‌بندی اوراق بهادار و رتبه‌بندی شرکت‌ها وجود دارد. معیار رتبه‌بندی اوراق، احتمال نکول یا تأخیر در پرداخت اوراق است. اما رتبه‌بندی اعتباری شرکت‌ها ارزیابی بی‌طرفانه‌ای از وضعیت کلی اعتباری شرکت را نشان می‌دهد و بیان‌گر اظهار نظر عینی، خارجی و مستقل در خصوص توانایی شرکت در ایفای کامل و به‌موقع همه تعهدات است (Hwang و همکاران، ۲۰۱۰). رتبه اعتباری شرکت‌ها از طرفی تصمیم‌گیری سرمایه‌گذاران و اعتباردهندگان را به عنوان استفاده‌کنندگان اصلی شرکت‌ها تسهیل می‌کند و از سوی دیگر به کاهش هزینه سرمایه شرکت‌های دارای صلاحیت اعتباری و شرایط مناسب مالی منجر می‌شود (کسری، ۱۳۹۱).

اولین گام در تعیین رتبه اعتباری، شناسایی شاخص‌های تعیین‌کننده آن است و مطالعه تجربه مؤسسات رتبه‌بندی اعتباری دنیا به این امر کمک می‌کند. مؤسسات رتبه‌بندی اعتباری، سازمان‌هایی هستند که روش‌های آماری اختصاصی را برای تعیین رتبه کشور، سازمان یا ابزار بدهی بر اساس احتمال نکول تعهدات بدهی به کار می‌گیرند. این مؤسسات میزان زیادی از اطلاعات در دسترس برای عموم و اطلاعات خصوصی را جمع‌آوری و تجزیه و تحلیل می‌کنند و نتیجه را به شکل رتبه اعتباری در اختیار ذی‌نفعان قرار می‌دهند. چنین رتبه‌ای بیان‌گر ریسک ذاتی معاملات اعتباری خاص با قرض‌دهنده است؛ در نتیجه مشکلات انتخاب معکوس و خطر بروز تخلفات و تعارضات اخلاقی را کاهش می‌دهد (Packer و Cantor، ۱۹۹۴). هدف دیگر مؤسسات رتبه‌بندی، کاهش تلاش مکرر بین قرض‌دهندگان از طریق ایجاد اطلاعات در مورد نرخ‌های وصول و نکول مطالبات است (Becker و Milbourn، ۲۰۱۱؛ مشایخ و شاهرخی، ۱۳۹۴).

از دید قانون‌گذاران نیز انجام رتبه‌بندی اعتباری توسط نهادی مستقل حائز اهمیت است. در ایران وجود مؤسسات رتبه‌بندی اعتباری در ماده ۲۱ قانون اوراق بهادار پیش‌بینی شده است و سازمان بورس و اوراق بهادار، دستورالعمل شرایط ثبت و نظارت بر مؤسسات رتبه‌بندی اعتباری را در ۳۹ ماده تدوین کرده است (مشایخ و شاهرخی، ۱۳۹۴). از سوی دیگر و در اجرای قوانین و مقررات، رتبه‌بندی فعالان اقتصادی به عنوان تکلیف قانونی بر عهده اتاق بازرگانی ایران گذاشته شده است و بر میزان تعاملات تجاری فعالان اقتصادی و نحوه استفاده از کارت بازرگانی مؤثر است. همچنین زیرساخت‌های رتبه‌بندی اعتباری در ایران در راستای اصل ۴۴ قانون اساسی و قانون طرح تسهیل اعطای تسهیلات مصوب مجلس شورای اسلامی در چارچوب سامانه اعتبارسنجی برای نظام بانکی و اعتباری کشور ایجاد شده است.

بنگاه‌های اقتصادی کشور با استفاده از پیاده‌سازی «نظام رتبه‌بندی» می‌توانند نقاط مثبت و قابل بهبودشان را شناسایی کرده و با طرح‌ریزی اقدامات متناسب روبه‌جلو حرکت کنند. سرمایه‌گذاران و سایر نهادهای اقتصادی کشور از جمله بانک‌ها، گمرک، بیمه و مالیات نیز می‌توانند از ثمرات این نظام علمی استفاده نمایند. در واقع فعالان اقتصادی و دستگاه اجرایی دولتی و عمومی در فعالیت‌های روزانه خود یا در نقش خدمات‌دهنده و یا در نقش خدمات‌گیرنده با هم مراوده دارند و بر اساس تجربه جهانی ابزار راهنمای اعتمادساز بین همه آن‌ها «نظام رتبه‌بندی» محسوب می‌شود. وجود نظام رتبه‌بندی در اقتصاد کشور با ایجاد شفافیت در حوزه اقتصادی، شرایط رقابت سالم در فضای کسب‌وکار کشور را نیز فراهم می‌کند و فعالان اقتصادی می‌توانند با اعتماد بیشتری در فضای کسب‌وکار داخلی فعالیت نمایند. به کمک نظام رتبه‌بندی بنگاه‌ها، می‌توان اطلاعات مناسب و مطلوبی از عملکرد بنگاه‌ها را در اختیار مشتریان بنگاه‌ها قرار داد.

با توجه به آنچه گفته شد، مسئله پیش‌رو در مطالعه حاضر شامل بررسی تأثیر مستقیم و غیرمستقیم اجرای نظام رتبه‌بندی فعالان اقتصادی در تسهیل محیط کسب‌وکار، مطالعه نحوه کاهش موانع پیش روی بنگاه‌های اقتصادی و نیز شناسایی مقاصد بالقوه برای استفاده سازنده از رتبه‌بندی شرکت‌ها در امور و تعاملات جاری کشور است که می‌تواند از طریق بررسی تجربه

کشورهای موفق و توسعه یافته در این حوزه مورد کاوش و مطالعه قرار گیرد و در نهایت پس از انجام شفاف سازی های لازم، دینفعان بیشتری را به سمت و سوی بهره گیری از «نظام رتبه بندی» سوق دهد.

۱-۲- فرضیات و سؤال های پژوهش

- تأثیرات مستقیم و غیرمستقیمی که اجرای نظام رتبه بندی در کشورهای توسعه یافته در راستای تسهیل محیط کسب و کار و کاهش موانع پیش روی بنگاه های اقتصادی آن کشورها به وجود آورده است به چه صورت بوده و چگونه توانسته است عملکرد و مرتبه این کشورها را در شاخص سهولت انجام کسب و کار از نظر بانک جهانی بهبود بخشد؟
- اجرای نظام رتبه بندی در کشور چه تأثیراتی (مستقیم و غیرمستقیم) در تسهیل محیط کسب و کار، کاهش موانع پیش روی بنگاه های اقتصادی و حذف بسترهای رانت از اقتصاد کشور دارد؟
- آثار کاهشی موانع کسب و کار ناشی از اجرای نظام رتبه بندی در کشور چیست؟
- مقاصد بالقوه برای استفاده سازنده از رتبه بندی شرکتها در امور و تعاملات جاری کشور کدام است؟

۱-۳- نوع طرح

نوع این تحقیق بر اساس هدف آن «کاربردی» بوده و روش گردآوری داده ها در آن به گونه «پیمایشی» است. در تحقیق حاضر برای تدوین مبانی نظری از کتب، مقالات علمی، پژوهش های انجام شده پیشین و به روش های موجود استفاده خواهد شد و برای جمع آوری داده ها از مصاحبه و نیز تحلیل اسناد و مدارک استفاده خواهد شد.

۱-۴- هدف از اجرای طرح

- آگاهی از تأثیرات (مستقیم و غیرمستقیم) اجرای نظام رتبه بندی در کشورهای توسعه یافته در راستای تسهیل محیط کسب و کار، بهبود مرتبه این کشورها در شاخص سهولت انجام کسب و کار از نظر بانک جهانی و کاهش موانع پیش روی بنگاه های اقتصادی آن کشورها
- آگاهی از تأثیرات (مستقیم و غیرمستقیم) اجرای نظام رتبه بندی در کشور در راستای تسهیل محیط کسب و کار، کاهش موانع پیش روی بنگاه های اقتصادی و حذف بسترهای رانت از اقتصاد کشور.
- آگاهی از آثار کاهشی موانع کسب و کار ناشی از اجرای نظام رتبه بندی در کشور.
- شناسایی مقاصد بالقوه برای استفاده سازنده از رتبه بندی شرکتها در امور و تعاملات جاری کشور

۱-۵- دستاوردهای کاربردی طرح

- ❖ نتایج طرح تا چه اندازه در جهت تجهیز و تقویت نظام تصمیم گیری کشور مؤثر خواهد بود؟
- دهها سال است که اقتصاد کشور از رقابت ناعادلانه به دلیل فقدان گردش آزاد اطلاعات از سویی و سوء مدیریت ها و ناکارآمدی ها به دلیل فقدان سازوکار ایجاد شفافیت در قوانین کشور از سویی دیگر رنج برده است. صرف نظر از تأثیر

سیاست‌های کلان در اقتصاد کشور، گیر افتادن ده‌ها هزار میلیارد تومان منابع بانکی در تعداد کثیری از شرکت‌ها و پیامدهای بعدی آن برای اقتصاد کشور را باید در فضای غیر شفاف ساختاری و عملکردی بنگاه‌ها و جایگزین کردن لابی‌گری و سفارش و رانت بجای مکانیسم‌های علمی و استانداردهای رتبه‌بندی اقتصادی جستجو نمود.

در صورتی که در هنگام توزیع منابع مالی و تسهیلات بانکی، پایداری شرکت، ریسک نکول، میزان بهره‌وری، بازدهی، امکان بازپرداخت دیون، اهلیت حرفه‌ای مدیران بنگاه، پایداری و رضایت‌مندی بازار و... بررسی می‌گردید، امروز وضعیت بانکی کشور و بنگاه‌ها وضع دیگری داشت. با توجه به موارد یادشده، برخی از مهم‌ترین تأثیرات تحقیق حاضر عبارت است از:

- می‌تواند باعث تعالی تصمیماتی شود که منجر به بهبود شاخص‌های شفافیت، بهره‌وری و پاسخ‌گویی می‌شوند.
- می‌تواند منجر به بهبود تصمیماتی شود که برای تعامل بیشتر سرمایه‌گذاران و سرمایه‌پذیران و سهولت در تأمین مالی کسب و کارها در چارچوب صنعت بانکی، بازار بورس و تأمین مالی نهادهای دانش‌بنیان مورد نیاز است.
- در ارتقای تصمیمات مربوط به بهبود رتبه شاخص سهولت انجام کسب و کار کشور در عرصه اقتصاد جهانی و به تبع آن فضای داخل می‌تواند مؤثر واقع شود.
- در تصمیم‌سازی برای بهبود مدیریت ریسک منابع بانکی کشور و خروج بانک‌ها از تنگنای اعتباری مؤثر خواهد بود.
- تصمیمات مربوط به مدیریت مالیات و اوضاع گمرکی را در صادرات و واردات و تعامل با بنگاه‌های چالاک و شفاف می‌تواند بهبود بخشد و منجر به کاهش رانت و افزایش کارایی استفاده از منابع ارزی در امر صادرات و واردات شود.

❖ نتایج طرح، چه ایده جدید، نکات و ویژگی‌هایی را برای سیاست‌گذاران و نظام سیاست‌گذاری کشور در بر خواهد داشت؟ تحقیق حاضر می‌تواند در راستای اتخاذ تصمیمات جامع، کارا و اثربخش توسط نظام سیاست‌گذاری کشور، از طریق تشریح و شفاف‌سازی مسائل کلیدی در زمینه‌های زیر مؤثر واقع شود:

- با توجه به آنکه در بسیاری از کشورها سازوکارهایی اساسی برای رتبه‌بندی عملکردی و رتبه‌بندی اعتباری تأسیس شده است، نتایج تحقیق حاضر حوزه‌هایی را که رتبه‌بندی در اقتصادهای پیشرفته دنیا متأثر از خود می‌سازد مشخص می‌کند.
- حوزه‌هایی از اقتصاد ایران که می‌توانند در اثر گسترش نظام رتبه‌بندی شکوفا یا متأثر شوند شناسایی می‌شود و نحوه تأثیر بر حوزه‌های یادشده تبیین می‌شوند.
- مواردی که رتبه‌بندی می‌تواند باعث افزایش کارایی شده و یا در کاهش رانت مؤثر باشد، قابل شفاف‌سازی خواهد بود.
- آثار کاهشی رتبه‌بندی بر کاهش موانع کسب و کارها مشخص شده و در بهبود شاخص سهولت انجام کسب و کار در ایران مؤثر واقع خواهد شد.

با توجه به موارد یادشده و بر اساس مطالعات تطبیقی و تجربیات موفق جهانی، نتایج مستقیم به کارگیری رتبه‌بندی

در کشور می‌تواند در حوزه‌های احتمالی زیر دسته‌بندی و ارائه شود:

- ایجاد فضای رقابت و بهبود کیفیت تولیدات

- متمایزسازی کسب و کارهای موجود از نظر عملکرد با هدف توزیع بهینه و عادلانه امکانات دولتی و ملی
- تسهیل ارائه اعتبارات بانکی به کسب و کارهای دارای عملکرد بهتر و توزیع عادلانه آن
- کاهش مطالبات معوق بانکی و خروج بانکها از تنگنای اعتباری
- حمایت عادلانه از کسب و کارهای خرد و کمتر شناخته شده
- توانمندسازی سهامداران و سرمایه گذاران برای شناسایی فرصت های بهتر سرمایه گذاری در اقتصاد مولد
- ایجاد بهبود در سازمان دهی و مدیریت مالیات در امور گمرکی، صادرات و واردات

به علاوه، نتایج غیرمستقیم به کارگیری رتبه بندی در کشور در حوزه های احتمالی زیر قابل طبقه بندی و عنوان نمودن است:

- تقویت قابلیت های تجارت فرامرزی و بین المللی
- افزایش درآمدهای ارزی
- اشتغال زایی و بهبود شاخص جهانی سهولت در انجام کسب و کار
- جلوگیری از به وجود آمدن فضای رانت و فساد مالی
- بهبود شاخص های شفافیت، بهره وری و پاسخ گویی کسب و کارها

❖ دستاوردهای طرح چه مشکل و یا معضل اقتصادی کشور را برطرف خواهد نمود؟

- تصمیم گیری سرمایه گذاران و اعتباردهندگان را در زمینه تخصیص اعتبار به شرکت ها تسهیل نموده و در کاهش ریسک اعتباری مؤسسات پولی و مالی مؤثر واقع شد. این موضوع خود در کاهش تنگنای اعتباری مؤسسات مالی و کاهش مطالبات معوق آن ها تأثیرگذار است.
- می تواند در جریان یافتن هرچه بهتر نقدینگی و منابع مالی کشور به سمت کسب و کارهای مولد و اشتغال زا مؤثر بوده و تولیدکنندگان واقعی را تشویق و تقویت نماید.
- ارائه خدمات دولتی و ملی را به سوی کسب و کارهای رقابت پذیر و پربازده سوق داده و در مقابل، موانع بیشتری را بر سر راه کسب و کارهای غیرمولد قرار دهد.
- از طریق ارتقای سطح رقابت، در بهبود کیفیت خدمات و تولیدات داخلی مؤثر واقع شود.
- تعالی بخش راهکارهایی باشد که منجر به بهبود شاخص سهولت در انجام کسب و کار می شود.

❖ نتایج طرح در رابطه با نظام تصمیم گیری و سیاست گذاری کشور (آیا می توان آن را به صورت لایحه یا طرح بکار گرفت):

نتایج پژوهش حاضر می تواند با توجه به تأثیرات مستقیم و غیرمستقیم به کارگیری رتبه بندی در کشور بر اساس مطالعات تطبیقی و تجربیات موفق جهانی، در راستای تدوین لایحه و طرح و یا بازنگری آئین نامه اجرایی مقررات موجود به کار گرفته شود.

۱-۶ - جنبه های نوآوری طرح در مقایسه با کارهای مشابه انجام شده

- نتایج تحقیق حاضر قابل استفاده در شرایط کنونی اقتصاد کشور خواهد بود، شرایطی که بسیار متفاوت از سال های پیش بوده و اتخاذ راهکارها و تصمیمات مختص به خود را مطالبه می نماید.
- تحقیق حاضر تلاش می نماید که در راستای بومی سازی نتایج و کانون های تمرکز رتبه بندی با الگوبرداری از اقتصادهای پیشرفته دنیا گام بردارد و در عین حال در جهت بهبود فضای رقابت و افزایش کیفیت تولیدات و خدمات در داخل کشور حرکت نماید.
- این پژوهش در نظر دارد آثار رتبه بندی را علاوه بر آنچه در زمینه بهبود اعتبارسنجی شرکت ها و نهادها مرسوم است، در راستای ارتقای شاخص سهولت انجام کسب و کار بررسی و تحلیل نماید.
- تلاش این مطالعه بر آن است از رتبه بندی به منظور پیشنهاد راهکارهایی که در جهت کاهش فضای رانت و فساد مالی عمل نماید استفاده نماید.
- سیر حرکت مطالعه حاضر از بررسی قوانین و مقررات فعلی کشور آغاز شده و تا شناسایی خلأهای قانونی و آئین نامه ای موجود پیش خواهد رفت.

۱-۷ - توضیح دقیق و مشروح روش پژوهش و تکنیک های اجرایی

۱-۷-۱ - روش پژوهش مورد استفاده در مطالعه پیشنهادی

نوع این تحقیق بر اساس هدف آن «کاربردی» بوده و روش گردآوری داده ها در آن به گونه «پیمایشی» است. در تحقیق حاضر برای تدوین مبانی نظری از کتب، مقالات علمی، پژوهش های انجام شده پیشین و به روش های موجود استفاده خواهد شد و برای جمع آوری داده ها از مصاحبه و نیز تحلیل اسناد و مدارک استفاده خواهد شد.

۱-۷-۲ - مراحل انجام طرح

۱. تدوین مبانی نظری پژوهش بر اساس کتب، مقالات علمی، پژوهش های انجام شده پیشین
۲. مطالعه و گردآوری کاربردها و حوزه تأثیر رتبه بندی و رتبه بندی اعتباری با مراجعه به مراجع قانونی متولی امر در سایر کشورها و اقتصادهای پیشرفته دنیا به منظور آگاهی از تأثیرات (مستقیم و غیرمستقیم) اجرای نظام رتبه بندی در کشورهای توسعه یافته در راستای تسهیل محیط کسب و کار و کاهش موانع پیش روی بنگاه های اقتصادی آن کشورها
۳. مطالعه چارچوب های قانونی و مقررات نافذ در زمینه رتبه بندی در سطح کشور
۴. مراجعه به مستندات و مطالعات موجود در زمینه رتبه بندی در سطح کشور به منظور آگاهی از تأثیرات (مستقیم و غیرمستقیم) اجرای نظام رتبه بندی در کشور در راستای تسهیل محیط کسب و کار، کاهش موانع پیش روی بنگاه های اقتصادی و حذف بسترهای رانت از اقتصاد کشور
۵. انجام مصاحبه با ذی نفعان امر و نیز تحلیل اسناد و مدارک موجود به منظور شناسایی خلأهای قانونی و آئین نامه ای موجود در زمینه به کارگیری آثار و نتایج ارزنده رتبه بندی در اقتصاد کشور
۶. تدوین و جمع بندی مطالب، تحلیل نتایج مطالعه و ارائه پیشنهادها و راهکارهای ممکن

۳-۷-۱- جنبه‌های نوآوری روش پژوهش

- جامعیت و بومی‌سازی شدن پژوهش بر اساس شرایط موجود اقتصاد ایران؛ این موضوع از طریق لحاظ نمودن ذی‌نفعان مختلف موضوع (شامل مجلس، دولت، وزارت اقتصاد و امور دارایی، بانک مرکزی و بانک‌های تجاری کشور، گمرک، معاونت علمی و فناوری ریاست جمهوری، اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی ایران و کسب‌وکارها و شرکت‌های تجاری) در گردآوری و تبیین نتایج حاصل خواهد شد.
- لحاظ نمودن شاخص سهولت انجام کسب‌وکار در فرآیند پژوهش

۴-۷-۱- شرح دقیق روش‌های جمع‌آوری و تجزیه و تحلیل اطلاعات و فنون اجرایی طرح

امروزه در عرصه رقابت و رقابت‌پذیری جهانی، به‌کارگیری تجربیات موفق و به‌روشنی سازنده در کلان‌نگری و مدیریت ایفا می‌نماید. نهادها و سازمان‌ها به‌جای به‌کارگیری فرآیند زمان‌بر ایجاد دانش، بیشتر بر استفاده از تجربیات موفق موجود راغب هستند. بر این اساس، به‌کارگیری روش الگوبرداری (Benchmarking) در بهنگام‌سازی نهادها و فرآیندهای موجود نقش حائز اهمیتی دارد.

واژه الگوبرداری قبل از اینکه در ادبیات مدیریت مطرح شود، در علوم مهندسی ساختمان و نقشه‌برداری به‌کار گرفته شده است. بدین معنی که الگوبرداری شاخصی است که سایر نقاط و موقعیت‌های خود را با آن مقایسه کرده و تطبیق می‌دهند؛ در دهه اخیر بهره‌گیری این واژه در مدیریت و مهندسی نیز کاربرد یافته و تعاریف چندی از آن شده است که همگی مفهوم مشترکی را مطرح می‌کنند؛ مرکز بهره‌وری و کیفیت آمریکا (APQC) الگوبرداری را فرآیند تعریف، تشخیص و تطابق یافتن با اقدامات و فرآیندهای سازمان‌های برجسته در سطح دنیا، به‌منظور افزایش عملکرد سازمان خود تعریف می‌کند.

با توجه به آنکه موضوعات ارزیابی عملکرد شرکت‌ها و سازمان‌ها، رتبه‌بندی بنگاه‌های اقتصادی و نیز رتبه‌بندی اعتباری فعالان اقتصادی در اقتصادهای توسعه‌یافته دنیا تاکنون بسیار مورد توجه قرار گرفته و ساختارها، روش‌ها و رویکردهای متعددی برای آن در متون علمی و نیز در سطح جوامع پیشرفته ایجاد شده است، می‌توان نتیجه گرفت که استفاده از تجربیات موفق یادشده به جای تمرکز بر فرآیند زمان‌بر ایجاد دانش آن، بسیار می‌تواند راهگشا بوده و در کوتاه نمودن مسیر دستیابی به آثار سازنده آن مؤثر واقع شود. به این ترتیب، به‌کارگیری رویکرد الگوبرداری در پژوهش حاضر و تطبیق شرایط و موقعیت کنونی کشورمان با تجارب برجسته کشورهای توسعه‌یافته، می‌تواند تا حد زیادی راهنمای تصمیم‌گیرندگان و نقش‌آفرینان در حوزه‌های مرتبط با موضوع پژوهش شود و در تعیین چارچوب‌های ادامه مسیر ناپیموده این حوزه در سطح کشور مؤثر باشد.

همان‌طور که گفته شد، در تحقیق حاضر به‌منظور آگاهی از تأثیرات اجرای نظام رتبه‌بندی در کشورهای توسعه‌یافته از الگوبرداری استفاده خواهد شد که مراحل فرآیند آن به شرح زیر قابل تبیین است:^۱

- مرحله اول (مرحله طرح‌ریزی): مطالعه و شناخت فرآیندهای موجود
- مرحله دوم (مرحله جستجو): یافتن طرفین و شرکای الگوبرداری
- مرحله سوم (مرحله مشاهده): مطالعه فرآیندهای شریک الگوبرداری
- مرحله چهارم (مرحله تجزیه و تحلیل): بررسی و تحلیل تفاوت‌های مابین فرآیندهای موجود و فرآیند شریک الگوبرداری

¹ <http://www.mimt.gov.ir>

- مرحله پنجم (مرحله تطبیق): اجرای بهبودها بر اساس آنچه از شریک الگوبرداری آموخته‌ایم
- بر طبق مطالعات انجام گرفته، ۵۰ درصد زمان الگوبرداری در مرحله طرح‌ریزی صرف می‌گردد. این نکته حائز اهمیت برای نهادهایی که در مسیر الگوبرداری گام نهاده‌اند، محسوب می‌گردد که ابتدا می‌بایست شناخت دقیقی از فرآیندهای خویش داشته باشند و سپس به سمت شریک الگوبرداری بروند. فعالیت‌هایی که در این مرحله باید انجام شوند عبارت‌اند از:
- گام اول: انتخاب فرآیندی که بر اساس استراتژی موجود باید الگوبرداری شود.
- گام دوم: تشکیل تیم الگوبرداری
- گام سوم: درک و مستند کردن فرآیندی که الگوبرداری می‌شود.
- گام چهارم: ایجاد معیارهای اندازه‌گیری عملکرد فرآیند.

۵-۷-۱ - مدل‌های گوناگون الگوبرداری (Benchmarking)

مدل‌های مختلفی را می‌توان برای الگوبرداری در نظر گرفت؛ دو مدل متمایزتر، الگوبرداری بر مبنای مقایسه «چه چیزهایی» و الگوبرداری بر مبنای مقایسه «چه کسانی» هستند. توضیح هر یک از موارد ذکر شده به شرح زیر است:

الف - الگوبرداری بر مبنای اینکه «چه چیزهایی» با هم مقایسه شوند؛ این مدل شامل انواع زیر است:

۱- مقایسه بر اساس عملکرد:

در این نوع از الگوبرداری، سازمان‌ها و صنایع معیارهای عملکرد را با هم مقایسه می‌کنند؛ به عنوان مثال یک سازمان در زمینه معیارهای مالی و یا معیارهای عملیاتی خود را با سازمان پیشرو مقایسه می‌کند.

۲- مقایسه بر اساس فرایندهای کاری:

در این مدل روش‌ها و فرایندهای کاری سازمان‌ها با یکدیگر مقایسه می‌شوند؛ به عنوان مثال یک سازمان فرایندهای لازم برای تولید یک محصول خاص را با فرایندهای سازمان پیشرو مقایسه می‌کند.

۳- مقایسه راهبردی:

در این مدل استراتژی سازمان‌ها با یکدیگر مقایسه می‌شوند؛ به عنوان مثال استراتژی فروش سازمان‌ها، استراتژی خرید سازمان‌ها، استراتژی تولید و مواردی از این دست با یکدیگر مقایسه شده و بهترین سازمان از جهت اتخاذ استراتژی مربوطه مورد مقایسه قرار می‌گیرد.

ب - الگوبرداری بر مبنای اینکه «چه کسانی» با هم مقایسه شوند؛ این مدل شامل موارد زیر است:

۱- الگوبرداری داخلی:

کاربرد این مدل از الگوبرداری معمولاً در شرکت‌ها و سازمان‌های بزرگ است؛ از آنجاکه یک سازمان بزرگ از زیرمجموعه‌های زیادی تشکیل شده است در این حالت یک بخش یا یک صنعت با بخش دیگر از زیرمجموعه اصلی یا مادر مقایسه می‌شود و به واقع مقایسه داخلی بین بخش‌های مختلف یک سازمان بزرگ انجام می‌پذیرد؛ به عنوان مثال می‌توان به شعبه‌های مختلف IBM در کشورهای متعدد اشاره کرد.

۲- الگوبرداری رقابتی:

در این حالت محصولات مشابه از دو شرکت رقیب مورد مقایسه قرار می‌گیرند. الگوبرداری رقابتی به واقع تعمیم تجزیه و تحلیل رقیب و بخشی از فعالیت‌های تجزیه و تحلیل رقیب به شمار می‌رود؛ در این حالت به جای تمرکز بر روی عملکرد متوسط صنعت خود، روی بهترین رقیب تمرکز کرده و او به عنوان بهترین الگو در نظر گرفته می‌شود.

۳- الگوبرداری کارکردی:

در این حالت بحث روی مقایسه کارکردهای مختلف است؛ به عنوان نمونه فعالیت توزیع شرکت با فعالیت توزیع شرکت دیگر مقایسه می‌شود. در این حالت الزامی وجود ندارد که تولیدات دو شرکت حتماً یکسان باشند.

۴- الگوبرداری ژنریک:

در این حالت حد و مرزی برای الگوبرداری وجود ندارد؛ الگوبرداری ژنریک یک حالت ساختگی و تصنعی است. در اینجا با ساخت یک مدل فرضی بهترین الگوبرداری صورت می‌گیرد و تمرکز بر روی فرایندهای کاری ممتاز و عالی است؛ این نوع الگوبرداری بسیار مؤثر ولی در عین حال دشوار است.

بر اساس تقسیم‌بندی بالا، تحقیق حاضر بر اساس الگوبرداری از منظر «چه چیزهایی»، مقایسه‌ای راهبردی است و بر اساس الگوبرداری از منظر «چه کسانی»، در دسته الگوبرداری کارکردی و الگوبرداری ژنریک می‌گنجد. با توجه به مطالبی که در خصوص مراحل استفاده از رویکرد الگوبرداری گفته شد، نحوه استفاده از الگوبرداری در پژوهش حاضر نیز مطابق با مراحل مطالعاتی فرآیند الگوبرداری بدین شرح خواهد بود: مرحله اول - طرح‌ریزی، مرحله دوم - جستجو، مرحله سوم - مشاهده، مرحله چهارم - تجزیه و تحلیل. به این ترتیب، فرآیند الگوبرداری در پژوهش حاضر از مطالعه و شناخت فرآیندهای موجود و جاری آغاز شده و با یافتن طرفین و شرکای الگوبرداری ادامه می‌یابد. پس از این کار قادر خواهیم بود به کمک رویکرد اتخاذ شده به مطالعه فرآیندهای شریک الگوبرداری بپردازیم و در نهایت با بررسی و تحلیل تفاوت‌های مابین فرآیندهای موجود و فرآیند شریک الگوبرداری، راه را برای شناسایی حوزه‌های تأثیر نظام ارزیابی عملکرد و رتبه‌بندی بنگاه‌های اقتصادی هموار نماییم.

در مطالعه حاضر علاوه بر فرآیند الگوبرداری به منظور آگاهی از تأثیرات اجرای نظام رتبه‌بندی در کشورهای توسعه‌یافته، لازم است که تأثیرات مستقیم و غیرمستقیم اجرای نظام رتبه‌بندی در کشور در راستای تسهیل محیط کسب و کار، کاهش موانع پیش روی بنگاه‌های اقتصادی و حذف بسترهای رانت از اقتصاد کشور مورد بررسی قرار گیرند. در این راستا برای جمع‌آوری اطلاعات از تحلیل قوانین و مقررات و اسناد و مدارک موجود و نیز «مصاحبه» استفاده خواهد شد و بر اساس نتایج به دست آمده، عوامل کلیدی دسته‌بندی و اولویت‌بندی و سپس تشریح خواهند شد.

۶-۱-۷- مصاحبه و اصول آن

مصاحبه یکی از روش‌های بسیار معتبر و رایج تشخیص و ارزشیابی است و شاید بتوان آن را از اولین روش‌هایی دانست که بشر در این مورد به کار برده است. بسیاری از اندیشمندان نیز معتقدند اگر بخواهیم اطلاعاتی در مورد شخصی به دست آوریم و او را بشناسیم چرا از خود او نپرسیم.

مصاحبه را به رابطه کلامی چهره به چهره تعریف کرده‌اند که مانند سایر روش‌های تشخیصی، برای گردآوری اطلاعاتی به منظور شناخت ویژگی‌های فرد صورت می‌گیرد. پس از این بررسی اجمالی و قبل از شروع بحث درباره انواع مصاحبه و کاربرد هریک باید یادآور شویم که مصاحبه را به طور کلی به دو نوع تقسیم می‌کنند (اخوت و دانشمند، ۱۳۵۷):

۱- مصاحبه سازمان یافته

۲- مصاحبه آزاد.

در مصاحبه سازمان یافته که آن را مصاحبه محدود نیز می نامند مصاحبه گر مقید است در چهارچوب مشخص، اطلاعات مشخصی را از مصاحبه شونده گردآوری کند. تحجر و خشکی مشهود در این مصاحبه از ایراداتی است که بر آن وارد دانسته اند. باید اعتراف داشت وقتی مصاحبه شونده ناگزیر باشد در مدت زمان مشخصی به سؤالات محدودی پاسخ دهد از ایجاد رابطه ای مبتنی بر تفاهم جلوگیری می شود، به طوری که مصاحبه گر حتی از گردآوری اطلاعات لازم عاجز خواهد بود.

برای رفع اشکالاتی که بدان اشاره کردیم تدابیری اندیشیده اند. گاه در مصاحبه سازمان یافته، در صورتی که به وسیله افراد باتجربه انجام پذیرد، آزادی هایی را مجاز می دارند. بدین معنی که موارد مطالعه و نوع سؤالات را مشخص می کنند اما مصاحبه شونده را در بیان آنچه در موردی خاص به ذهنش آمد و یا نیاز به بازگویی آن را احساس کرد آزاد می گذارند. مثلاً مصاحبه گر می داند که موضوع مصاحبه گردآوری اطلاعاتی در مورد وضع شغلی مراجع است اما مصاحبه شونده آزاد است در این مورد هر چه می خواهد بیان کند.

برعکس آنچه در مصاحبه سازمان یافته مطرح است در مصاحبه آزاد هیچ قید و شرطی وجود ندارد و مصاحبه گر بدون هیچ محدودیتی به اقتضای اوضاع و احوال و بنا به میل و سلیقه خویش دامنه وسیع تر و لایه های گوناگونی را مورد بررسی قرار می دهد. در این نوع مصاحبه، مراجع نیز در بیان خود آزادی کامل را دارا است.

به طور کلی می توان گفت در مواردی که نیاز به کمی ساختن اطلاعات حاصله محسوس گردد، مصاحبه سازمان یافته واجد ارزش عینی و اعتبار بیشتری خواهد بود؛ بخصوص اگر مصاحبه گران تجربه کافی برای انجام مصاحبه آزاد را نداشته باشند. (اخوت و دانشمند، ۱۳۵۷).

۸-۱- تعریف واژگان کلیدی

• **ارزیابی عملکرد:** از واژه «ارزیابی عملکرد» تعاریف بسیاری ارائه شده است. به منظور درک صحیح هر پدیده یا موضوع لازم است آن پدیده تعریف تا برداشت و فهم مشترکی حاصل شود. موضوع ارزیابی عملکرد نیز از این قاعده مستثنی نیست. یادآور می شود با توجه به تشابه نسبی، مفهوم ارزیابی در بعد کارکنان، سپس در بعد استفاده از منابع و امکانات و در نهایت در قالب سازمانی تعریف شود.

«وردر» و «دیویس» معتقدند: ارزیابی عملکرد فرآیندی است که عملکرد فرد یا گروه در رابطه با اجرای وظایف محوله را تعریف می کند. ارزیابی عملکرد در بعد نحوه استفاده از منابع و امکانات در قالب شاخص های کارآیی بیان می شود. اگر در ساده ترین تعریف، «نسبت داده به ستانده» را «کارآیی» بدانیم، نظام ارزیابی عملکرد در واقع میزان کارآیی تصمیمات مدیریت در خصوص استفاده بهینه از منابع و امکانات را مورد سنجش قرار می دهد (پاکروان و خوبیاری، ۱۳۹۱).

Narkunienė و Ulbinaitė (۲۰۱۸) تعاریف مختلف این مفهوم را به نقل از نویسندگان و پژوهشگران مختلف به ترتیب زیر بیان نموده اند:

Neely و همکاران فرایند تعیین کمیت اثربخشی (effectiveness) و کارآیی (efficiency) اقدامات به کمک

(۱۹۹۵) مجموعه‌ای از معیارها

Marshall و همکاران ایجاد شاخص‌ها و جمع آوری داده‌ها برای توصیف، گزارش و تجزیه و تحلیل عملکرد (۱۹۹۹)

Najmi و Kehoe نظارت، مدیریت و بهبود معیارهای قابل اندازه‌گیری که چگونگی انجام وظایف را به منظور دستیابی به اهداف شرکت بیان یا ترغیب می‌نماید. (۲۰۰۱)

Moullin (۲۰۰۷) رتبه‌بندی کیفیت مدیریت سازمان و تعیین ارزش برای مشتریان و سایر ذی‌نفعان.

Kloviené یک فرایند گسترده و چند منظوره حاصل از ترکیب شاخص‌های اصلی عملکرد به منظور: کمک به ارزیابی عملکرد کسب‌وکار، اطمینان از فرایند مدیریت، ایجاد ارزش، سازگاری و واکنش سریع، و کمک به شرکت برای بهبود و رشد. (۲۰۱۲)

Choong (۲۰۱۳) ارزیابی عملکرد متمرکز بر پیشرفت است و اجرای آن به هدف یا مقصد نیاز دارد، بنابراین اندازه‌گیری و ارزیابی می‌تواند در قیاس با الگویی مناسب صورت پذیرد

Peleckis و همکاران (۲۰۱۳) ارزیابی عملکرد در واقع ساعتی است که وضعیت فعلی کسب‌وکار و روندهای توسعه آن را نشان می‌دهد و به شرکت کمک می‌کند تا تصمیم بگیرد به کجا برود.

- **فعالان اقتصادی:** بر اساس تعریف فرهنگ واژگان کمبریج، فعال یا عامل اقتصادی (به انگلیسی: economic agent) عبارت است از یک فرد، شرکت یا سازمان که با تولید، خرید یا فروش بر اقتصاد تاثیر می‌گذارد و عملکرد مناسب اقتصاد بازار عمدتاً تحت تأثیر تعامل دولت با فعالان اقتصادی است (Combley, ۲۰۱۱).
- فعال اقتصادی در اصطلاح علم اقتصاد، مؤسسات و افرادی هستند که با استفاده از منابع و امکانات، کالاها و خدمات مورد نیاز افراد جوامع بشری را تهیه می‌کنند. فعالان اقتصادی، محصولاتشان را به دو صورت، مستقیم یا غیرمستقیم به مصرف مردم می‌رسانند. انگیزه فعالان اقتصادی از فراهم آوردن و عرضه کالا و خدمات مورد نیاز مردم، کسب سود است.
- **رتبه‌بندی:** روش یا روش‌هایی است که بر اساس آن شاخصی برای عملکرد یک واحد تصمیم‌گیری (گزینه‌های تصمیم) به دست می‌آید و توسط ذی‌نفعان برای اتخاذ تصمیم در خصوص مسأله مورد بررسی، به کار گرفته می‌شود. انواع مختلف رتبه‌بندی بر اساس ادبیات و مفاهیم مورد نظر تحقیق حاضر عبارتند از: رتبه‌بندی شرکت‌ها (Corporate Rating) و رتبه‌بندی اعتباری (Credit Rating)
- **رتبه‌بندی عملکردی:** رویکردی از رتبه‌بندی که علاوه بر ارزیابی توانمندی مالی و اعتباری یک کسب‌وکار، قابلیت ارزیابی حاکمیت شرکتی و توجه به مسئولیت‌های اجتماعی را نیز داشته باشد. این رتبه‌بندی فراتر از رتبه‌بندی اعتباری است که تنها ریسک اعتباری شرکت‌ها را می‌سنجد، و نشان می‌دهد که تا چه حد یک شرکت می‌تواند منافع سرمایه‌گذاران را به صورت پایدار، تأمین نماید. این رویکرد مشابه با رویکردی است که موسسه رتبه‌بندی شنزن چین، China Chengxin International Credit Co، در طی همکاری با موسسه رتبه‌بندی JCR-VIS پاکستان

برای رتبه‌بندی کشورهایی که بر روی مسیر جاده ابریشم قرار دارند، اتخاذ شده است (محسنی، ۱۳۹۶). از این مفهوم گاهی با عنوان رتبه‌بندی شرکت‌ها (Corporate Rating) نیز یاد می‌شود.

در مطالعه حاضر، منظور از رتبه‌بندی فعالان اقتصادی، ارزیابی توانایی‌ها و نحوه عملکرد مالی و غیرمالی (تخصصی) فعالان اقتصادی به کمک سازوکار الگوی بومی رتبه‌بندی در راستای نقش‌آفرینی مولد در حوزه رقابت و اقتصاد کشور است. رتبه شرکت‌ها به صورت نمرات حروف الفبا (حروف A و B و C و D) همراه با درج پایه (از یک ستاره تا چهار ستاره) ظاهر می‌شود که در برگیرنده دامنه امتیازات بین صفر تا ۱۰۰۰ است و تخمین میزان نسبی عملکرد مالی شرکت‌ها و فعالان اقتصادی است. رتبه‌بندی توسط مؤسسات حائز صلاحیت و بر اساس دستورالعمل‌های موجود انجام می‌شود. بر این اساس به طور خلاصه می‌توان گفت، رتبه‌بندی فرآیند ارزیابی و تعیین سطح کفایت و توان اقتصادی و کسب‌وکار متقاضی رتبه‌بندی توسط مؤسسه رتبه‌بندی است که بر اساس دستورالعمل‌های موجود صورت می‌پذیرد.

- **قانون بهبود مستمر محیط کسب‌وکار:** در اجرای اصل یکصد و بیست و سوم (۱۲۳) قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، قانون بهبود مستمر محیط کسب‌وکار که با عنوان طرح یک فوریتی ایجاد فضای مساعد کارآفرینی و رفع موانع کسب‌وکار به مجلس شورای اسلامی ارائه شده بود، با تصویب در جلسه علنی روز یکشنبه مورخ ۱۳۹۰/۱۱/۱۶ و تأیید شورای نگهبان ابلاغ گشته است. منظور از محیط کسب‌وکار در قانون یادشده عبارت است از مجموعه عوامل مؤثر در اداره یا عملکرد بنگاه‌های تولیدی که خارج از کنترل مدیران آن‌ها است.

- **شاخص سهولت انجام کسب‌وکار:** پروژه سهولت انجام کسب‌وکار عبارت است از مجموعه اقدامات بانک جهانی برای تعیین سنجه‌های عینی مقررات کسب‌وکار و اجرای آن‌ها در ۱۹۰ کشور و شهرهای انتخابی در سطح محلی و منطقه‌ای. پروژه سهولت انجام کسب‌وکار در سال ۲۰۰۲ آغاز شده است و بر شرکت‌های کوچک و متوسط در سطح محلی کشورها نظارت دارد و مقررات مربوط به آن‌ها را در طول چرخه عمر مقررات مورد سنجش قرار می‌دهد.^۲

- **تصمیم‌گیری چندمعیاره:** عبارت است از شاخه‌ای از دانش که در آن مسائلی مورد بررسی قرار می‌گیرند که تصمیم‌گیرنده قصد دارد گزینه‌های تصمیم را بر اساس معیارهای مختلف مورد ارزیابی قرار دهد و لازم است که پیچیدگی‌های مسئله از قبیل وزن معیارها، استقلال ترجیحات و تقابل موجود در بین معیارها، از طریق به کارگیری روش‌های ترکیبی حل شوند. مسائل حوزه تصمیم‌گیری چندمعیاره در دو دسته تصمیم‌گیری چندشاخصه و تصمیم‌گیری چندهدفه قابل بررسی هستند (Huang و Tzeng، ۲۰۱۱).

^۲ <http://www.doingbusiness.org/en/about-us>

۲ - فصل دوم: سابقه علمی و پیشینه پژوهش

مطالعات در زمینه رتبه‌بندی فراوان است و از ادبیات نظری بسیار غنی برخوردار است. با توجه به آنکه تحقیق حاضر بر رتبه‌بندی تخصصی و نیز اعتباری شرکت‌ها متمرکز است، در این بخش به معرفی مهم‌ترین مطالعات انجام شده در این خصوص پرداخته شده است و با توجه به فراوانی زیاد مطالعات، پژوهش‌های صورت پذیرفته در طول دهه گذشته در کانون توجه قرار گرفته است.

در این راستا، مهرانی و همکاران (۱۳۸۸) نماگرهای مورد نظر سازمان بورس اوراق بهادار تهران در رتبه‌بندی شرکت‌های پذیرفته شده در بورس و به ویژه فهرست ۵۰ شرکت فعال‌تر از نظر معیارهای مالی و غیرمالی ارزیابی عملکرد را مورد مقایسه و بررسی قرار دادند و همبستگی و ارتباط میان آن‌ها را به دست آوردند. نتایج آزمون فرضیات و تحلیل همبستگی این پژوهش بیانگر این است که بین رتبه‌بندی شرکت‌ها بر اساس نماگرهای بورس و رتبه‌بندی آن‌ها بر اساس متغیرهای مورد نظر پژوهش یادشده، همبستگی ضعیفی وجود دارد و این همبستگی‌ها در اغلب موارد معنی‌دار نیست و بیانگر این است که شرکت‌های برتر از حیث نماگرهای بورس اوراق بهادار تهران، الزاماً حائز رتبه‌های بالاتر از دیدگاه متغیرهای مورد نظر این پژوهش نبوده‌اند.

محمد جلیلی در مقاله‌ای در سال ۱۳۸۹ فعالیت‌ها و دستاوردهای شرکت مشاوره رتبه‌بندی اعتباری ایران را ارائه نموده است. این شرکت به عنوان نهاد مالی رتبه‌بندی و اعتبار سنجی مشتریان در راستای اصل ۴۴ قانون اساسی و قانون طرح تسهیل اعطای تسهیلات مصوب مجلس شورای اسلامی و با مأموریت ایجاد سامانه اعتبار سنجی برای نظام بانکی و اعتباری کشور ایجاد شده است و تاکنون توانسته با حمایت وزارت امور اقتصادی و دارایی، بانک مرکزی و همچنین مشارکت بانک‌های کشور، زیرساخت‌های مورد نیاز را در راستای دستیابی به نظام اعتبار سنجی و گزارشگری اعتباری برای نظام بانکی و بیمه‌ای فراهم نماید. مؤلف در این پژوهش، جایگاه فناوری‌های نوین برای اعتبار سنجی مشتریان بانکی و بیمه‌ای و ابعاد علمی و فنی آن شامل تبادل داده، ذخیره، پردازش و گزارشگری، تأمین امنیت شبکه و مسیرهای نقل و انتقال داده و فرمت تبادل سامانه مذکور را نیز مورد بحث و بررسی قرار داده است.

از آنجا که شرکت‌ها با درجات مختلفی از قدرت تداوم فعالیت در بازار حضور داشته و فعالیت می‌کنند، پور علی (۱۳۹۰) در مقاله خود بر رتبه‌بندی شرکت‌ها بر اساس قدرت نسبی تداوم فعالیت آن‌ها و تبدیل متغیر کیفی «تداوم فعالیت» به متغیر کمی «تأثیر عوامل و پارامترهای متعددی را که بر میزان قدرت نسبی تداوم فعالیت شرکت‌ها اثر می‌گذارند» تمرکز نموده و رتبه‌بندی یادشده را در قالب مدل‌هایی (از جمله مدل احتمال شرطی زاوگین) در نظر گرفته و عملکردشان را مورد ارزیابی قرار داده است. هدف پژوهش یادشده ایجاد توانایی و حصول اطمینان سرمایه‌گذاران و اعتباردهندگان برای تشخیص تداوم فعالیت و رتبه‌بندی شرکت‌ها و شناسایی میزان دقت مدل زاوگین بر اساس نسبت‌ها و ضرایب اصلی و تعدیل آن‌ها طبق شرایط محیطی ایران است. یافته‌های این تحقیق بر اساس اطلاعات حاصل از ۱۶ شرکت موفق و ۹ شرکت ورشکسته نشان می‌دهد که بین نسبت‌های مالی بر

مبنای مدل زاوگین با تداوم فعالیت شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران رابطه معنی‌دار وجود ندارد و درصد صحت پیش‌بینی مدل ارائه شده توسط زاوگین در شرایط محیطی ایران برای رتبه‌بندی شرکت‌ها بسیار ضعیف است، در حالی که با تعدیل نسبت‌ها و ضرایب مربوط، درصد صحت مدل افزایش چشمگیر می‌یابد.

رزاقی (۱۳۹۱) در تحقیق دیگری با هدف تعیین رتبه اعتباری شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، از شیوه تحلیل پوششی داده‌ها استفاده نموده است. تحلیل پوششی داده‌ها روشی است که به وسیله آن می‌توان کارایی نسبی واحدهای مورد بررسی را تعیین کرد. با استفاده از این شیوه، در مطالعه یادشده کارایی نسبی شرکت‌های مورد بررسی محاسبه و رتبه اعتباری آن‌ها در سطح کل شرکت‌ها تعیین شد. سپس از دو روش الگوریتم ژنتیک و سیستم ایمنی مصنوعی برای برطرف کردن محدودیت‌های روش تحلیل پوششی داده‌ها استفاده شد. برای بهره‌گیری از این دو روش، رتبه اعتباری شرکت‌ها در روش تحلیل پوششی داده‌ها به عنوان داده‌های آموزش این دو الگوریتم استفاده شد. جامعه آماری تحقیق شامل ۱۱۷ شرکت برای دوره زمانی ۱۳۸۸ تا ۱۳۸۹ است. نتیجه تحقیق شامل تعیین رتبه اعتباری شرکت‌های مورد بررسی است که هر یک از آن‌ها در یکی از سه طبقه A و B و C قرار گرفتند. این رتبه‌ها نشان‌دهنده توانایی مالی نسبی شرکت‌ها در پرداخت به موقع بدهی‌های آن‌ها است، بدین ترتیب که شرکت‌های رتبه A توانایی شدیداً قوی برای پرداخت اصل و فرع بدهی دارند و شرکت‌های رتبه B ظرفیت کافی برای پرداخت بدهی را دارند؛ اما وضعیت نامساعد اقتصادی می‌تواند باعث کاهش توانایی پرداخت اصل و فرع بدهی این گروه شود؛ همچنین شرکت‌های رتبه C معمولاً آسیب‌پذیرند و توانایی پرداخت بدهی در این دسته به مساعد بودن وضعیت تجاری، مالی و اقتصادی بستگی دارد. این پژوهش در پایان به مقایسه نتایج حاصل از الگوریتم ژنتیک و سیستم ایمنی مصنوعی پرداخته است.

حساس یگانه و ابوالحسن تاش (۱۳۹۳) مقاله دیگری در زمینه رتبه‌بندی شرکت‌ها است که هدف اصلی از انجام آن، بررسی رابطه بین رتبه‌بندی شرکت بر اساس شاخص‌های مالی و غیرمالی و میزان افشای اختیاری اطلاعات در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران است. در این مقاله به منظور رتبه‌بندی شرکت‌ها از تجزیه و تحلیل بنیادی استفاده شده است و میزان افشای اختیاری بر اساس مدل پیشنهادی بوتوسان پس از اعمال تعدیلاتی مورد محاسبه قرار گرفته است. نمونه آماری این تحقیق دربرگیرنده شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران است که با در نظر گرفتن محدودیت‌های مورد نظر، ۴۹ شرکت انتخاب شده و برای یک دوره ۵ ساله (۱۳۸۷ تا ۱۳۹۱) مورد بررسی قرار گرفته‌اند. در این مطالعه، میزان افشای اختیاری اطلاعات به عنوان متغیر وابسته و رتبه شرکت بر اساس شاخص‌های مالی و غیرمالی به عنوان متغیر مستقل مورد تحلیل قرار گرفت و پس از تحلیل ضرایب مدل رگرسیونی، نتایج پژوهش نشان می‌دهد که میان رتبه‌بندی و افشای اختیاری رابطه معناداری وجود ندارد و در واقع نمی‌توان گفت که هرچه رتبه شرکت بر اساس شاخص‌های مالی و غیرمالی بالاتر باشد، میزان افشای اختیاری آن بیشتر است. همچنین در ارتباط با بررسی رابطه تغییر رتبه شرکت بر اساس شاخص‌های مالی و غیرمالی با میزان افشای اختیاری، نتایج نشان می‌دهد که تغییر رتبه‌بندی نیز موجب تغییر افشای اختیاری نمی‌شود.

در سال ۱۳۹۳ در مقاله‌ای به نقل از حسن فروزان، قائم‌مقام طرح رتبه‌بندی اعضای اتاق بازرگانی ایران، گفته شد که آنچه در کشورهای توسعه‌یافته و سطح بین‌المللی در مورد اعتبارسنجی اتفاق می‌افتد این است که نه دولت و نه بانک‌ها نقش عمده‌ای در این موضوع ندارند، بلکه اشخاص ثالثی وجود دارند که با بررسی اطلاعات به صورت حرفه‌ای و مستقل نظرات خود را در مورد رتبه اعتباری مؤسسات و نهادها به صورت دوره‌ای اعلام می‌کنند. این مؤسسات اعتبارسنجی هیچ گونه وابستگی به بانک‌ها و دولت ندارند و شرکت‌های و نهادهای خصوصی مستقلی محسوب می‌شوند به همین دلیل هرگونه برقراری روابط دوطرفه بین بانک و افراد... غیرممکن می‌شود و جلوی به وجود آمدن فساد گرفته می‌شود. دولت و حاکمیت باید به این نقطه برسند که راهی جز تعامل

با بخش خصوصی حرفه‌ای برای حل بحران‌های اقتصادی کنونی و خروج از رکود وجود ندارد و رتبه‌بندی و اعتبارسنجی و توجه به آن، در واقع راه میانبری برای شناخت حرفه‌ای‌ها و انجام شفاف‌سازی است. دولت می‌تواند از مرکز رتبه‌بندی اتاق ایران به عنوان شخص ثالثی استفاده کند که به بررسی‌های اعتبارسنجی و رتبه‌بندی شرکت‌ها پرداخته و می‌پردازد و پیش از دادن وام و اختصاص منابع، شرکت‌ها را توسط این مرکز مورد ارزیابی قرار دهد تا نسبت به توانمندی آن‌ها اطمینان حاصل شود. پیشنهاد مقاله یادشده آن است که شرکت‌های بخش خصوصی که رتبه‌بندی شده‌اند و توانمندی‌هایشان را اعلام و ثبت کرده‌اند در اولویت استفاده از منابع صندوق ذخیره ارزی قرار بگیرند.

خانم‌ها مشایخ و شاهرخی در سال ۱۳۹۴ در مقاله‌ای مروری به مطالعه نظام رتبه‌بندی اعتباری در سطح جهانی شامل سه موسسه رتبه‌بندی برتر (استانداردان‌دپورز^۳، مودیز^۴ و فیچ^۵)، بررسی مؤسسات رتبه‌بندی ملی کشورها و همچنین بررسی خدمات دو موسسه رتبه‌بندی ایران (شرکت استاریت و شرکت رویال ریتینگز) پرداختند.

با بررسی پیشینه پژوهش‌های صورت پذیرفته مشخص می‌شود مطالعات زیادی از قیمت‌گذاری اختیار برای ارزیابی و تحلیل ریسک اعتباری استفاده کرده‌اند و بر اساس نوسان‌پذیری دارایی‌ها، فاصله تا نکول و به طور جامع‌تر احتمال نکول، شرکت‌ها را رتبه‌بندی کرده‌اند. در این راستا، امین‌پور جوبنی و همکاران (۱۳۹۵) در مقاله خود از رویکرد جدیدی برای قیمت‌گذاری اختیار استفاده نموده‌اند. مجموعه داده‌های این پژوهش شامل ۵۶۷۰ شرکت از شرکت‌های فعال در بازار ایالات متحده طی دوره ۲۰۰۱ تا ۲۰۱۳ است. پس از رتبه‌بندی شرکت‌ها و ترسیم منحنی ROC به عنوان رویکرد این پژوهش و نیز با در نظر رفتن رویکرد پایه‌ای بلک-شولز-مرتون و رویکرد BshSh، نتیجه گرفته شد که رویکرد این مقاله، دقت نسبتاً بالایی دارد. همچنین این پژوهش یک تحلیل مبتنی بر ریسک برای اثرات متغیرهای اختیار و سایر متغیرهای بازاری فراهم می‌کند.

محمد و نویدرضا نمازی در سال ۱۳۹۵ پژوهش دیگری در زمینه رتبه‌بندی شرکت‌ها به انجام رساندند. این پژوهش دارای دو هدف اصلی بود: اول، رتبه‌بندی شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران در هر صنعت بر اساس معیارهای ارزیابی عملکرد و دوم، مقایسه معیارها و در نهایت تعیین بهترین سنج در ارزیابی عملکرد. در راستای هدف اول، نسبت‌های مالی سنتی، نوین و همچنین ارزش اقتصادی به عنوان معیارهای ارزیابی عملکرد برای ۱۴۲ شرکت طی دوره ۱۳ سال (طی سال‌های ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۲) محاسبه شدند. سپس، شرکت‌های مورد مطالعه بر اساس هر یک از سنج‌های مالی به صورت جداگانه و با استفاده از تکنیک TOPSIS و به کمک روش آنتروپی شانون رتبه‌بندی گردیدند. یافته‌های مطالعه یادشده نشان داد هنگامی که نسبت‌های سنتی، نوین و ارزش اقتصادی به‌تنهایی استفاده می‌شوند، به ترتیب یکی از شرکت‌های متعلق به صنعت قند و شکر، صنعت استخراج کانی فلزی و صنعت خودرو و ساخت قطعات، رتبه اول را به خود اختصاص می‌دهند؛ اما هنگامی که تجمیع نسبت‌های مزبور مورد استفاده قرار گیرد، یکی از شرکت‌های متعلق به صنعت خودرو و ساخت قطعات حائز رتبه اول می‌شود. در راستای هدف دوم این پژوهش نیز نتایج نشان داد که TOPSIS تکنیک مناسبی برای رتبه‌بندی شرکت‌هاست.

اندازه شرکت در تحقیقات مالی و حسابداری به وسیله شاخص‌های متعددی از جمله ارزش دفتری دارایی، ارزش بازار شرکت (جمع ارزش بازار سهام و بدهی‌ها)، میزان فروش شرکت و تعداد کارکنان اندازه‌گیری شده است. نوربخش حسینی و همکاران در پژوهشی در سال ۱۳۹۵، تأثیر استفاده از تعاریف مختلف برای اندازه شرکت، بر رتبه‌بندی شرکت‌ها و همچنین بر نیکویی برآزش

³ Standard and Poor's

⁴ Moody's

⁵ Fich

الگوی پیش‌بینی نقدینگی (بر مبنای نسبت وجه نقد عملیاتی به فروش)، در نمونه‌ای متشکل از ۱۲۰ شرکت تولیدی پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، در طی سال‌های ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۱ را مورد بررسی قرار دادند. نتایج به دست آمده نشان می‌دهد که رتبه‌بندی شرکت‌ها از نظر اندازه، با تغییر در اندازه شرکت، به صورت معناداری تغییر نمی‌کند، ولی در الگوی پیش‌بینی جریان نقد عملیاتی، تعریف اندازه بر مبنای معیار فروش (چه با مقیاس لگاریتمی و چه با مقیاس ارزش نسبی) کمترین خطای پیش‌بینی را دارا است.

به عنوان آخرین پژوهش بررسی شده به زبان فارسی، نمازی و غلامی پژوهشی را در سال ۱۳۹۵ در زمینه رتبه‌بندی شرکت‌ها به انجام رساندند که هدف از آن ارائه الگوی جامع رتبه‌بندی شرکت‌ها با استفاده از اطلاعات حسابداری، ارزیابی متوازن و تکنیک پاپریکا بود. بدین منظور، معیارهای مهم موجود در ادبیات رتبه‌بندی برای ۱۰۳ شرکت طی سال‌های ۱۳۸۳-۱۳۹۳ به کار گرفته شد. یافته‌های این تحقیق نشان می‌دهد که دقت و توان توضیح‌دهندگی الگوی رتبه‌بندی مبتنی بر ارزیابی متوازن و روش ترکیبی معرفی شده در این تحقیق، از روش حسابداری بیشتر است.

علاوه بر موارد ذکر شده، مطالعات مختلفی به زبان انگلیسی در خصوص رتبه‌بندی عملکردی و نیز اعتباری به انجام رسیده است. نتایج برخی از این مطالعات به صورت رویه‌های اجرایی در مؤسسات رتبه‌بندی اعتباری در کشورهای مختلف در آمده است که در گزارش نهایی تحقیق حاضر به آن پرداخته خواهد شد. از جمله این رویه‌ها، مواردی است که در مؤسسات رتبه‌بندی اعتباری بین‌المللی (از قبیل «استاندارد اند پورز»، «مودیز» و «فیچ») مورد استفاده قرار می‌گیرد. همچنین تعداد زیادی مقاله به زبان انگلیسی در زمینه رتبه‌بندی اعتباری وجود دارد که از حدود ۷۰ سال پیش به بعد در نشریات علمی مختلف به چاپ رسیده است. با توجه به تعدد این مقالات، مراجعه به مقالات مروری موجود در این زمینه، که عموماً هر چند سال یکبار منتشر می‌شوند، بسیار می‌تواند راهگشا باشد.

از جمله آخرین مقالات مروری موجود در زمینه رتبه‌بندی اعتباری می‌توان به مطالعه Louzada و همکاران (۲۰۱۶) اشاره نمود. این مقاله با هدف مرور نظام‌مند ادبیات نظری و کاربردهای موضوع روش‌های طبقه‌بندی باینری در تحلیل مالی رتبه‌بندی اعتباری به نگارش در آمده است. نتایج کلی این تحقیق، موارد استفاده و اهمیت روش‌های اصلی رتبه‌بندی اعتباری را گزارش می‌نماید و همچنین نشان می‌دهد برخی تغییرات و تحولات علمی در این زمینه در طول سال‌های گذشته به وجود آمده است. این مقاله بر اساس بررسی ۲۰۵۰۰ مطالعه مختلف، از ژانویه ۱۹۹۲ تا دسامبر ۲۰۱۵، از ۵۰۰۰ ناشر گوناگون در پایگاه داده‌های Scopus، Engineering Information، Reaxys و Scopus تألیف شده است.

همچنین Shi (۲۰۱۰) نیز بررسی نظام‌مند دیگری از ادبیات موضوع به انجام رساند که شامل مدل‌های برنامه‌ریزی خطی چندمعیاره‌ای است که در زمینه رتبه‌بندی اعتباری از سال ۱۹۶۹ تا ۲۰۱۰ مورد استفاده قرار گرفته است. سایر مقالات مروری مهم در زمینه رتبه‌بندی اعتباری به شرح زیر هستند: Hand و (۱۹۹۷) Henley، (۲۰۰۱) Gemela، Xu و همکاران (۲۰۰۹)، (۲۰۱۰) Lahasna و Van Gool و همکاران (۲۰۱۲).

۳- فصل سوم: ساختارشناسی نظام رتبه‌بندی

۳-۱- تاریخچه مختصر آژانس‌های رتبه‌بندی اعتباری

بر اساس گزارش Finneya (۲۰۱۹) رتبه‌های اعتباری اطلاعاتی را در اختیار سرمایه‌گذاران خرد و سازمانی قرار می‌دهند که به آنها در تعیین اینکه صادرکنندگان اوراق قرضه و سایر اسناد بدهی و اوراق بهادار با درآمد ثابت قادر به تحقق تعهدات خود هستند، کمک می‌کند.

هنگامی که آژانس‌های رتبه‌بندی اعتباری (CRA) نتایج را منتشر می‌کنند، در واقع حاصل تجزیه و تحلیل‌های عینی و ارزیابی‌های مستقل خود را از شرکت‌ها و کشورهایی که صادر کننده اوراق بهادار هستند ارائه می‌دهند. در ادامه به تشریح تاریخچه نحوه شکل‌گیری روش‌ها و آژانس‌های رتبه‌بندی در ایالات متحده و نیز نحوه رشد آن‌ها برای کمک به سرمایه‌گذاران در سراسر جهان پرداخته می‌شود.

اطلاعات اولیه:

- آژانس‌های رتبه‌بندی اعتباری در مورد اینکه آیا صادرکنندگان اوراق قرضه و بدهی می‌توانند به تعهدات خود عمل کنند، اطلاعاتی را در اختیار سرمایه‌گذاران قرار می‌دهند.
- آژانس‌ها اطلاعاتی درباره بدهی‌های کشورها نیز ارائه می‌دهند.
- صنعت رتبه‌بندی اعتباری جهانی از لحاظ سهم آژانس‌ها از بازار بسیار متمرکز است و سه آژانس رتبه‌بندی اعتباری سهم بیشتری از بازار را در دست دارند: Moody's، Standard & Poor's و Fitch.
- آژانس‌های رتبه‌بندی اعتباری در چندین سطح مختلف مورد نظارت قانونی قرار می‌گیرند و قانون اصلاحی آژانس‌های رتبه‌بندی اعتباری سال ۲۰۰۶، فرآیندهای داخلی، نگهداری سوابق و شیوه‌های کاری آنها را در ایالات متحده تنظیم می‌کند.
- آژانس‌ها به دلیل نقشی که در بحران مالی و بحران مالی سال ۲۰۰۸ داشتند، تحت نظارت جدی و نظارتی قرار دارند.

۳-۲- نمای کلی از رتبه‌بندی‌های اعتباری

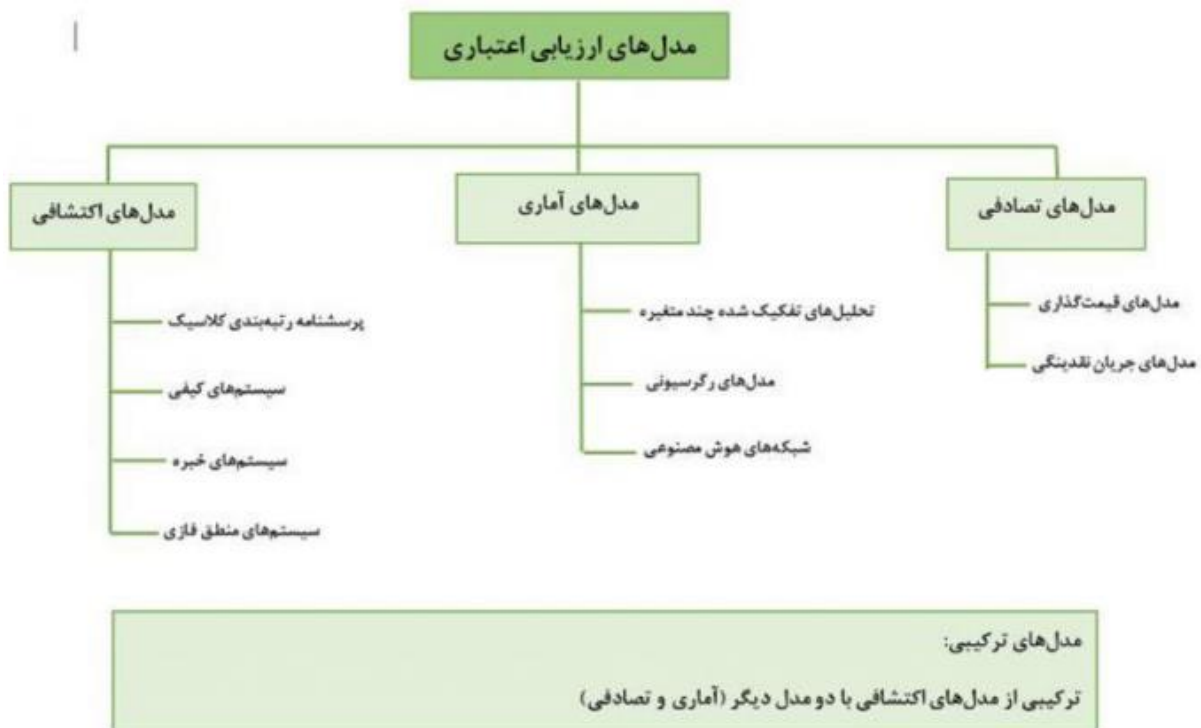
یکی از انواع رتبه‌های اعتباری ممکن است برای کشورها صادر شود. این رتبه‌بندی، اعتبار عمومی یک کشور یا دولت خارجی را تحلیل می‌کند. رتبه‌بندی‌های اعتباری معتبر، کلیه شرایط اقتصادی یک کشور را شامل می‌شود، از جمله حجم سرمایه‌گذاری‌های خارجی، دولتی و خصوصی، شفافیت بازار سرمایه و ذخایر ارزی. رتبه‌بندی‌های کشورها همچنین شرایط سیاسی مانند ثبات سیاسی کلی و سطح ثبات اقتصادی را که یک کشور در زمان انتقال سیاسی حفظ خواهد کرد، ارزیابی می‌کند. سرمایه‌گذاران سازمانی برای واجد شرایط بودن و تعیین کمیت فضای سرمایه‌گذاری عمومی یک کشور خاص، به رتبه‌های کشورها نیاز دارند.

رتبه‌بندی کشورها غالباً پیش‌نیازی برای سرمایه‌گذاران سازمانی است تا به دنبال آن در خصوص شرکتها، صنایع و دسته‌های خاصی از اوراق بهادار صادر شده در یک کشور خاص بررسی‌های تکمیلی انجام دهند.

رتبه‌بندی‌های اعتباری، رتبه‌بندی بدهی‌ها و یا رتبه‌بندی اوراق بهادار ممکن است برای شرکت‌های خاص یا دسته‌های خاصی از اوراق بهادار (مانند سهام ممتاز، اوراق بهادار شرکت‌ها و طبقات مختلف اوراق دولتی) صادر شوند و امتیازهایی جداگانه برای تعهدات کوتاه‌مدت و یا بلندمدت ارزیابی‌شوندگان اختصاص داده شود. رتبه‌بندی‌های بلند مدت، توانایی یک شرکت در تحقق تعهدات را با توجه به همه اوراق بهادار منتشرشده آن شرکت تجزیه و تحلیل می‌کند. رتبه‌بندی‌های کوتاه مدت، با توجه به شرایط مالی فعلی شرکت و شرایط کلی عملکرد صنعت، بر توانمندی‌های خاصی از اوراق بهادار متمرکز است.

۳-۳- رایج‌ترین مدل‌های اعتبارسنجی

در این قسمت الگوهای اعتبارسنجی بر اساس نتایج مطالعات منتشرشده در پایگاه اینترنتی مجله مرآت (۱۳۹۸) معرفی می‌گردند و به بیان عملکرد و روش ارزیابی پرداخته می‌شود. منظور از ارائه مدل‌های رایج صرفاً این نیست که این مدل‌ها بهترین عملکرد را دارند و ممکن است مدل‌های ترکیبی نیز وجود داشته باشند. لازم به ذکر است مدل‌های شرح داده شده در اینجا در درجه اول برای رتبه‌بندی وام‌گیرندگان استفاده می‌شوند. در شکل زیر نمای کلی سیستم‌های مدل‌های اعتبارسنجی آورده شده است:

۳-۳-۱- مدل‌های اکتشافی

مدل‌های اکتشافی تلاش می‌کنند تا متدلوژی خود را بر اساس روش‌های قبلی بدست آورند. این مدل‌ها ریشه در تجربه عملی و مشاهدات، حدسیات ارتباطات تجاری و تئوری‌های تجاری دارند. کیفیت مدل‌های اکتشافی به این بستگی دارد که چگونه این

مدل‌ها می‌توانند عیناً ذهنیات یک کارشناس اعتباری را ترسیم کنند. در تدوین این مدل، فاکتورهای استفاده شده تحت تأثیر اعتبارسنجی و بهینه‌سازی آماری قرار نمی‌گیرند.

i. پرسشنامه رتبه‌بندی کلاسیک

پرسشنامه‌های رتبه‌بندی کلاسیک بر اساس تجربه کارشناسان اعتبار طراحی شده است. برای این منظور وام‌دهنده یک سری سوالات قابل پاسخ را که نشان‌دهنده ارزش اعتباری باشد برای پرسش از وام‌گیرنده در نظر می‌گیرد و به تناسب پاسخ هر پرسش، عددی را به عنوان امتیاز برای وام‌گیرنده برآورد می‌نماید. نمودار زیر نمونه‌ای از پرسشنامه رتبه‌بندی کلاسیک در بخش خرد را نشان می‌دهد.

ارزش رتبه‌بندی				مشخصه
		زن (۰۵)	مرد (۲۰-)	جنسیت
$40 > (+20)$	۳۱-۴۰ (۰)	۲۴-۳۰ (۱۵-)	۱۸-۲۰ (۳۰-)	سن
ناحیه ۴ (۰۵)	ناحیه ۳ (۰)	ناحیه ۲ (۲۰+)	ناحیه ۱ (۵-)	محل زندگی
$X \geq 2000 \text{ EUR}$	$X < 2000 \text{ EUR}$	$X < 2000 \text{ EUR}$	$X < 1000 \text{ EUR}$	درآمد ماهانه
(۳۰+)	(۱۰-)	(۱۰-)	(۴۰-)	وضعیت تاهل
فوت همسر (۰۵)	طلاق (۱۵-)	متاهل (۱۵+)	مجرد (۱۰-)	وضعیت تاهل
بیکار (۵۰-)	خوداشتغالی (۰)	فردی که درآمد ثابتی دارد. (۲۰-)	فردی که به تناسب کار میزان متغیر حقوقی دریافت میکند. (۱۰+)	نوع حرفه / شغل

تجربه عملی کارشناسان اعتباری در جدول بالا مثلاً در زمینه جنسیت، نشان می‌دهد که در متقاضیان مرد احتمال نکول بیشتری نسبت به متقاضیان زن وجود دارد؛ بنابراین برای متقاضیان مرد امتیاز کمتری در نظر گرفته می‌شود. همچنین ملاحظات مشابه از نظر کارشناسان را می‌توان به عنوان سایر عوامل اثرگذار نیز معین نمود. هرچه تعداد امتیازها بیشتر باشد امتیاز اعتبارسنجی نیز بیشتر خواهد بود. در عمل پرسشنامه رتبه‌بندی کلاسیک هم در موارد خرد و هم شرکتی رایج است ولیکن در حال حاضر نهادهای وام‌دهنده به دنبال جایگزینی فرآیندهای آماری به جای پرسشنامه هستند.

ii. سیستم‌های کیفی

در سیستم‌های کیفی نیز دسته‌بندی اطلاعات مربوط به اعتبار بر اساس تجربه کارشناسان اعتباری تعریف شده‌اند. در مقایسه با پرسشنامه رتبه‌بندی کلاسیک، سیستم‌های کیفی عدد ثابت و مشخصی را به هر عامل موردنظر اختصاص نمی‌دهند و در عوض گروه‌های اطلاعات فردی باید با استفاده از واژه‌ها و اصطلاحات کیفی توسط نماینده خدمات مشتری مورد ارزیابی قرار گیرد. در این مورد از سیستم درجه‌بندی مانند خوب، متوسط و ضعیف استفاده می‌شود. در عمل، موسسات اعتباری مکرراً از سیستم‌های کیفی به ویژه در بخش ارزیابی مشتریان شرکتی و حقوقی استفاده می‌کنند. با این وجود، در سال‌های اخیر مدل‌های سیستم کیفی نیز هرچه بیشتر و بیشتر با فرآیندهای آماری جایگزین شده‌اند و از مدل‌های آماری به دلیل بهبود دسترسی به داده‌ها و توسعه مداوم روش‌ها بیشتر استفاده می‌شود. یک نمونه از سیستم کیفی، سیستم رتبه‌بندی BVR-I است که توسط انجمن فدرال بانک‌های آلمان استفاده می‌شود. این سیستم نیز در حال حاضر با روش رتبه‌بندی آماری BVR-II جایگزین شده است. مدل

رتبه‌بندی اعتباری-BVR که در زیر به آن اشاره می‌شود از ۵ گروه اطلاعات که به طور کلی در ۱۷ زیرمجموعه قرار می‌گیرد استفاده می‌نماید:

نوع معیار		اطلاعات مورد نیاز رتبه‌بندی BVR-I
معیارهای کمی	وضعیت اقتصادی	• وضعیت کلیه دارایی‌ها • ترازنامه مالی سالانه
	روابط تعهدی / مدیریت حساب	• مدیریت حساب‌های مشتری • اطلاعات رفتار اعتباری / شفافیت مشتری
معیارهای کیفی	توسعه شرکت در آینده	• توسعه و پیشرفت ایجاد شده بعد از آخرین گزارش ترازنامه • برنامه‌ریزی‌های سرمایه‌گذاری • گنجایش بدهی‌های آتی / برنامه‌های کسب درآمد در آینده • ریسک‌های ویژه شرکت
	بازار / صنعت	• توسعه بازار / صنعت • چرخه‌های وابستگی • ساختار مشتری / عرضه‌کننده • ریسک‌های صادرات و واردات • شدت رقابت • نوع محصولات • سطح خدمات
	مدیریت	• مدیریت • حسابداری / مدیریت حسابداری

iii. سیستم‌های خبره

سیستم‌های خبره راه‌حل‌های نرم‌افزاری هستند که هدف از استفاده آنها بازآفرینی توانایی‌های حل مسئله مربوط به انسان در یک منطقه خاص از برنامه است. به عبارت دیگر، سیستم‌های خبره تلاشی برای حل مشکلات پیچیده و نتیجه‌گیری براساس رفتار هوشمندانه است. مولفه‌های اساسی یک سیستم خبره بر پایه دانش و استنتاج است. این دانش مبتنی بر اعداد، تاریخ، حقایق و قوانین موجود است. عناصر فرعی سیستم‌های خبره عبارتند از:

* مولفه کسب دانش: از آنجا که نتایج حاصل از بکارگیری سیستم‌های خبره به برخورداری از دانش تخصصی مناسب و به‌روز بستگی دارد، باید امکان گسترش دانش با همه بینش‌ها و در تمام زمان‌ها وجود داشته باشد.

* مولفه گفتگو: شامل نمایش گرافیکی محتوا، عملکردهای راهنما و ساختار قابل فهم است. این مولفه در استفاده موثر کاربران تعیین کننده است.

* مولفه توضیحی: این مولفه درک فرآیند حل مسئله را آسان‌تر می‌کند و شفافیت‌های لازم و افزایش پذیرش در میان کاربران را بالا می‌برد.

یک نمونه از سیستم خبره‌ای که در عملیات بانکی مورد استفاده قرار می‌گیرد، سیستم کامرزبانک است. مدل CODEX در مشاغل کوچک و متوسط بومی استفاده می‌شود. CODEX عوامل زیر را برای تمام وام‌گیرندگان ارزیابی می‌نماید:

- وضعیت مالی: ارقام مربوط به فعالیت مالی از قبیل وضعیت نقدینگی، درآمد و میزان درآمد سالانه از طریق بررسی ترازنامه
- پتانسیل توسعه: ترکیبی از پتانسیل بازار، تولید و مدیریت می‌باشد.
- چشم‌انداز صنعت

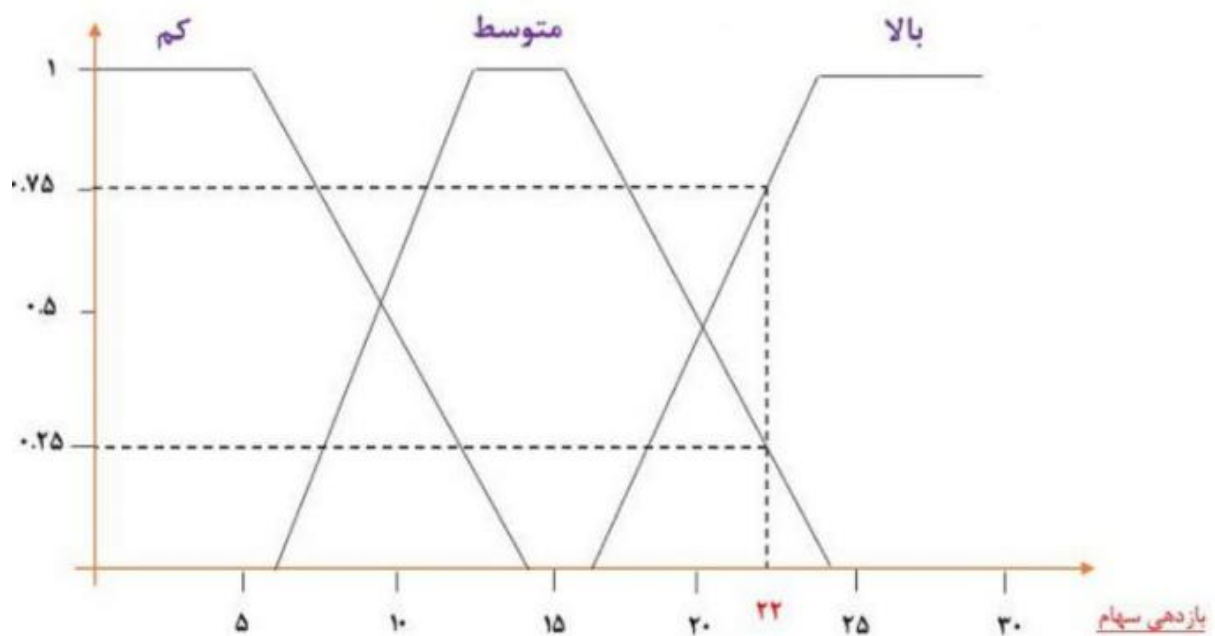
در این فرایند، کاربر رتبه‌بندی‌ها را از مقیاس از پیش تعریف شده انتخاب می‌کند. هر امتیاز به میزان ریسک مربوطه و موجود بستگی دارد. در ادامه نمودار شماتیک از نحوه عملکرد این سیستم ارائه شده است:

این سیستم تمام خصوصیات اعتباری فرد را دگرگون کرده و آنها را به نمره و امتیاز تبدیل می‌کند تا در نهایت یک درجه کلی به وضعیت اعتباری هر فرد تعلق بگیرد. این فرآیند شامل دو مرحله است: این سیستم ابتدا گروه اطلاعات فردی را با استفاده از یک میانگین وزنی درجه‌بندی می‌نماید (وزن‌های استفاده شده در این سیستم براساس برآوردهای کارشناسان اندازه‌گیری شده‌اند)، سپس سیستم ارزیابی‌های فردی را اجماع می‌کند تا یک ارزیابی کلی ایجاد نماید.

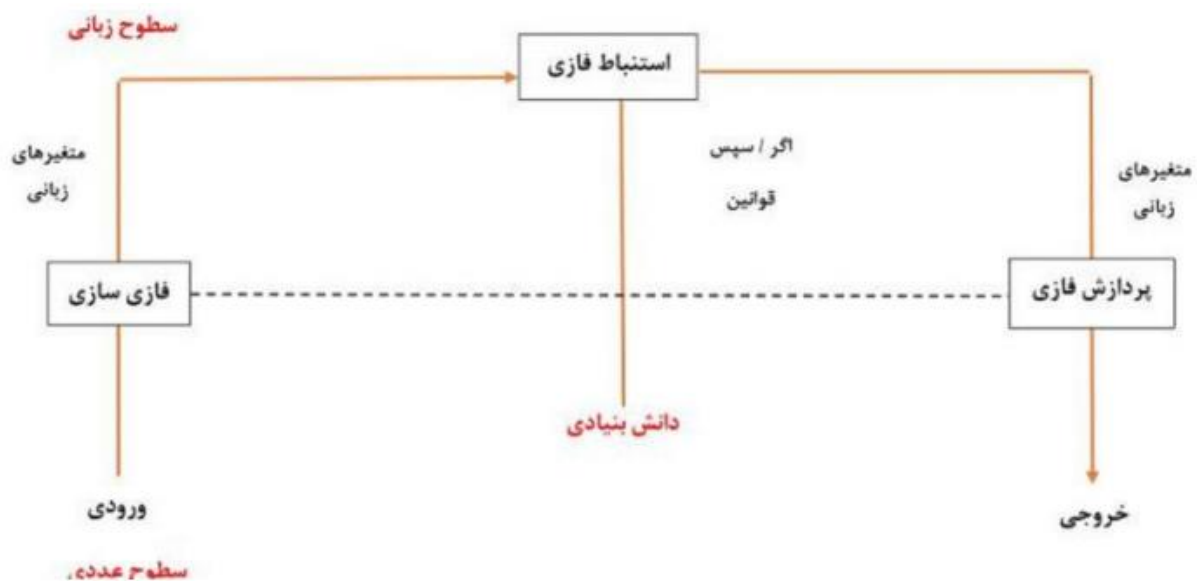
iv. سیستم‌های منطق فازی

در واقع می‌توان گفت سیستم منطق فازی را به نوعی در سیستم‌های خبره که در بالا ذکر شد می‌توان مشاهده کرد، با این تفاوت که سیستم منطق فازی توانایی بسیار بالایی در ارزیابی داده‌ها دارد. در این سیستم مقادیر خاصی به عنوان معیارهای اعتبارسنجی مورد استفاده قرار می‌گیرد و نحوه بیان اعتبارسنجی به صورت درجه‌بندی است؛ مثلاً در سیستم‌های خبره کلاسیک کارشناس اعتباری ارزش اعتباری سهام را بسته به میزان بازدهی سهام ارزیابی می‌کند و سهامی که نرخ بازدهی بالاتر از ۲۰٪ داشته باشد «بسیار خوب» و سهامی که نرخ بازدهی کمتر از ۲۰٪ داشته باشد را «بسیار ضعیف» توصیف می‌نماید. در صورتی که در سیستم‌های منطق فازی، چنین حالات دوگانه‌ای با ارزیابی رفتارهای انسانی هم راستا نیست. یک انسان عقلایی به عنوان یک تصمیم‌گیرنده در صورتی که بازده سهام مورد نظرش ۱۹.۹ باشد هرگز آن را «بسیار ضعیف» تلقی نخواهد کرد و اگر در همان زمان بازده سهام ۲۰٪ باشد نیز رتبه «بسیار خوب» به آن اختصاص نمی‌دهد. بنابراین سیستم‌های منطق فازی درجه‌بندی دقیق‌تری دارند که به رفتارهای یک انسان تصمیم‌گیرنده شباهت بیشتری داشته و در قالب متغیرهای زبانی مختلف توصیف می‌شوند. در نمودار زیر نحوه استفاده از این متغیرهای زبانی نمایش داده شده است:

نمودار فوق واژه‌های مختلف زبانی برای ارزیابی اعتباری بازده یک سهام (نشان‌دهنده وضعیت بازدهی کم، متوسط و بالا) و همچنین نحوه عملکرد دارندگان سهام را بیان می‌نماید. به عنوان مثال در نمودار بالا، اگر بازده سهامی ۲۲ درصد باشد به میزان ۰.۷۵ درجه ارزشمند و دارای بازده بالا ارزیابی می‌شود و به میزان ۰.۲۵ درجه با بازده متوسط تلقی می‌گردد و در مجموع، درجه بازدهی کم آن ۰٪ خواهد بود.

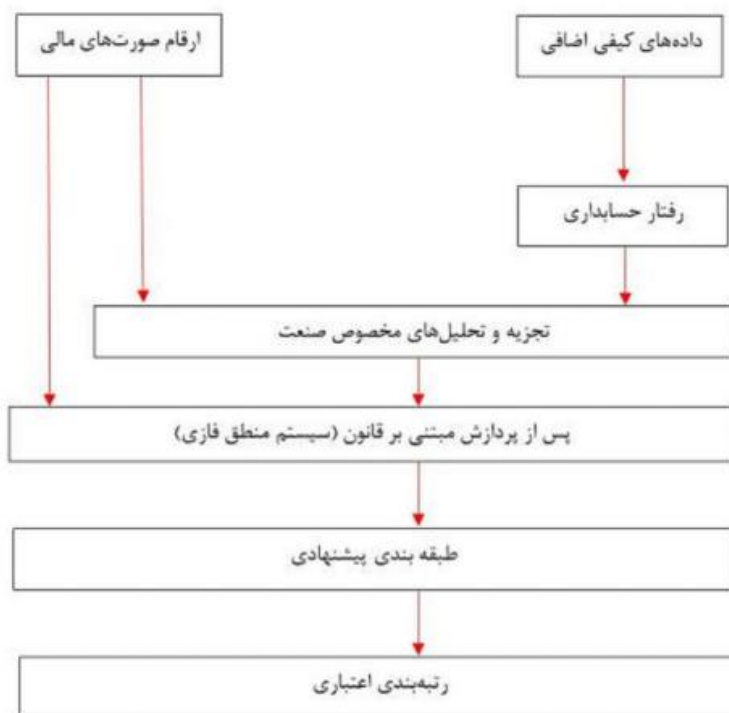
در سیستم‌های منطق فازی، داده‌های متمایز و چندگانه با استفاده از متغیرهای زبانی تبدیل می‌شوند و سپس داده‌ها تحت پردازش‌های بعدی قرار می‌گیرند و در نهایت خروجی با مقادیر مشخص و روشن تولید می‌کنند. قوانینی که در این فرآیند پردازش به کار گرفته می‌شود از مبنای دانش بنیادی و تجربه کارشناسان اعتباری ناشی می‌شود. در ادامه معماری یک سیستم منطق فازی به تصویر کشیده شده است:

داده‌ها در سیستم منطق فازی بیشتر و منحصراً براساس اصطلاحات زبانی پردازش می‌شوند. وجود قیدهای اگر/سپس و قوانین دیگر در قسمت دانش بنیادی، بین داده‌های ورودی و خروجی مدل ارتباط برقرار می‌کند و نمایانگر تجربه کارشناسان اعتباری

می‌باشد. یک مثال ساده برای به کار بردن قوانین بدین شکل است: اگر بازدهی سهام بالا باشد و نسبت بدهی به ارزش سهام پایین باشد آن گاه می‌توان گفت که ارزش اعتباری سهام خوب است. موتور استنباط یا استنتاج فازی مربوط به بخش اعتبارسنجی مبتنی بر کامپیوتر و بر پایه دانش بنیادی است. نتایج حاصل از فعالیت موتور استنتاج فازی یک ارزیابی کلی براساس متغیرهای زبانی است که به صورت روشن و واضح در مرحله خروجی ایجاد می‌گردد.

مثال: بانک فدرال آلمان از سیستم منطق فازی به عنوان یک ماژول در اعتبارسنجی خود به منظور ارزیابی شرکت‌های وام‌گیرنده استفاده می‌کند. بانک از تجزیه و تحلیل خاص صنعت به منظور پردازش ارقام به‌دست آمده از صورت‌های مالی سالانه و مشخصات کیفی روش‌های حسابداری شرکت وام‌گیرنده استفاده می‌نماید. شاخص کلی به‌دست آمده منطبق بر سیستم فازی است که داده‌های کیفی اضافی را پردازش می‌کند. در ادامه به سیستم فازی بانک فدرال آلمان اشاره می‌شود:

۲-۳-۳ - مدل‌های آماری

در حالی که مدل‌های اکتشافی از تجربه ذهنی کارشناسان اعتباری به منظور ارزیابی استفاده می‌کنند، مدل‌های آماری سعی بر آن دارند تا فرضیات موجود را با استفاده از آمار و در یک پایگاه تجربی مورد تأیید قرار دهند. برای فرآیند اعتبارسنجی، این مدل شامل فرمولاسیون فرضیات در خصوص معیارهای بالقوه اعتباری است: این فرضیه‌ها حاوی احکامی است که مشخص می‌کند آیا می‌توان مقادیر بالاتر یا پایین‌تر از میانگین را برای متقاضیان خوش حساب در مقابل متقاضیان ورشکسته انتظار داشت؟ برای بررسی وضعیت پرداخت وام‌گیرندگان از مجموعه داده‌های تجربی شناخته شده استفاده می‌شود و براساس این داده‌ها می‌توان فرضیات را رد یا قبول کرد. از روش‌های آماری می‌توان برای رسیدن به گزینه هدف استفاده کرد و همچنین وزن عوامل موثر در اعتبارسنجی را با استفاده از داده‌های موجود وضعیت پرداخت‌ها مشخص نمود. بنابراین تناسب هر مدل آماری به شدت به کیفیت مجموعه داده‌های تجربی مورد استفاده در توسعه آن بستگی دارد. ابتدا لازم است اطمینان حاصل شود که مجموعه داده‌ها به حد کافی بزرگ هست که بتوان براساس آن بیانیه‌های آماری قابل توجهی صادر نمود و یا خیر. مسئله مهم دوم، صحت وجود داده‌ها و

نیز استفاده مناسب از آن‌ها در شاخه مورد نظر موسسه اعتباری است. اگر شرایط بالا فراهم نشود، مدل‌های آماری رتبه‌بندی توسعه‌یافته ممکن است طبقه‌بندی روشنی از مجموعه داده‌های تجربی ارائه دهند ولی نتایج حاصله برای بیان فرضیه کلی و اعلان‌ها قابل اعتماد نخواهد بود. مدل‌های آماری که در عمل بیشتر مورد استفاده قرار می‌گیرند، عبارتند از تحلیل‌های تفکیک‌شده و مدل‌های رگرسیونی که در ادامه به آن‌ها پرداخته می‌شود و همچنین به مدل رتبه‌بندی شبکه‌های هوش مصنوعی نیز اشاره می‌گردد.

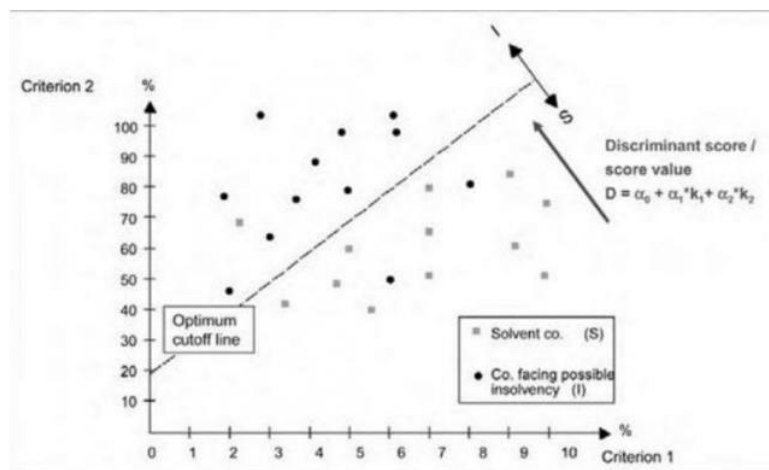
۱. تحلیل‌های تفکیک‌شده چند متغیره

هدف کلی از انجام تحلیل‌های تفکیک‌شده چندمتغیره، ایجاد تمایز و تشخیص قرض‌گیرندگان خوش‌حساب و بدحساب، با استفاده از یک عملیات که در نهایت دقت و با بکارگیری معیارهای مستقل و موثر در ارزشیابی اعتباری صورت می‌گیرد، می‌باشد. تجزیه و تحلیل تفکیک‌شده چند متغیره در این جا به وسیله یک تابع خطی چند متغیره نمایش داده می‌شود و رویکردی است که عمدتاً مورد استفاده قرار می‌گیرد. اما در اصل از توابع غیرخطی نیز می‌توان استفاده نمود. در مدل خطی از ترکیب‌های وزنی شاخص‌ها به منظور ایجاد طبقه‌بندی مناسب برای تفکیک وام‌گیرندگان استفاده می‌شود. در ادامه به نمونه‌ای از تابع خطی مورد استفاده در این مدل اشاره می‌گردد:

$$D = a_0 + a_1 \cdot K_1 + a_2 \cdot K_2 + \dots + a_n \cdot K_n$$

در تابع بالا، n نشان‌دهنده تعداد شاخص‌های مالی مورد استفاده در تابع رتبه‌بندی است. K_i به مقدار خاص شاخص اشاره دارد و a_i ضریب هر شاخص در تابع رتبه‌بندی است.

نمودار زیر قاعده کلی تحلیل‌های تفکیک‌شده چند متغیره خطی را نشان می‌دهد که در این مثال براساس دو معیار یا شاخص ترسیم شده است.

خط منفصل بهینه نشان‌دهنده یک ترکیب خطی از دو معیار موردنظر است که با هدف تفکیک صحیح متقاضیان خوش‌حساب و بدحساب با رعایت حداقل انحراف ترسیم گردیده است. یکی از مزایای استفاده از این مدل در مقایسه با سایر روش‌ها، تفسیر عملکرد خطی و ضرایب فردی به صورت مستقیم در شرایط اقتصادی است. تحلیل تفکیک‌شده چند متغیره خطی نیاز به توزیع نرمال در شاخص‌های مورد بررسی دارد. بنابراین، فرض توزیع نرمال برای شاخص‌های ورودی باید آزمایش شود و در مواردی که شاخص‌های استفاده شده در آنالیز فاقد توزیع نرمال باشند، نتایج مدل ممکن است دقیق و مورد استفاده نباشد. در نمودار فوق مربع‌های کوچک نشان‌دهنده مشتریان خوش‌حساب و دایره‌های مشکی بیانگر مشتریان بدحساب یا در معرض ورشکستگی است.

ذکر مثال: در عمل و غالباً از تحلیل تفکیک شده چند متغیره با هدف اعتبارسنجی استفاده می‌شود. وراینس بانک، پنجمین موسسه مالی بزرگ در آلمان است که از تحلیل تفکیک شده چند متغیره خطی برای ارزیابی مالی سالانه استفاده می‌نماید. در مدل استفاده شده از سوی این بانک به طور کلی ده شاخص حائز اهمیت بوده و مورد استفاده قرار می‌گیرد. در جدول زیر انواع شاخص‌های به کار برده شده از سوی این بانک ذکر گردیده است:

حوزه‌های تحلیل	نام شاخص	شرح
ساختار سرمایه	IND ^۱	(سهام اقتصادی - دارایی‌های نامشهود + بدهی‌های بلندمدت) / دارایی‌های کل
ساختار دارایی‌ها	IND ^۲	حساب‌های دریافتنی / دارایی‌های جاری
نقدینگی	IND ^۳	(موجودی نقد + حساب‌های دریافتنی تجاری) / بدهی‌های کوتاهمدت
گردش مالی دارایی	IND ^۴	بدهی‌های کوتاهمدت / درآمدها
	IND ^۵	سهام اقتصادی / درآمدها
	IND ^۶	دارایی‌های کل / درآمدها
	IND ^۷	مسئولیت‌های بدهی / درآمدها
سودآوری	IND ^۸	سود سالانه / دارایی‌های کل
قدرت مالی	IND ^۹	جریان نقدینگی مالی / درآمدها
مفرقه	IND ^{۱۰}	هزینه‌های بهره‌ای / بدهی‌ها

ii. مدل‌های رگرسیونی

همانند تحلیل تفکیک شده چند متغیره، مدل‌های رگرسیونی برای مدل‌سازی متغیرهای وابسته (متغیرهایی که تنها دو وضعیت برای آنها در نظر گرفته می‌شود، مثلاً قرمز یا آبی، خوب یا بد، شکست یا پیروزی) براساس دیگر متغیرهای مستقل، به کار گرفته می‌شوند. اگر این تعریف کلی از مدل‌های رگرسیونی را در رویه‌های اعتبارسنجی قبول کرده و به کار ببریم، در این صورت خوش حساب و یا بد حساب بودن قرض‌گیرندگان به عنوان متغیر وابسته دوگانه خواهد بود و سایر شاخص‌های ارزش اعتباری به عنوان متغیرهای مستقل عمل خواهند کرد. استفاده از توابع غیرخطی و همچنین روش حداکثر درست‌نمایی در مدل‌های رگرسیونی در محاسبه میزان دقیق متغیر وابسته موثر خواهد بود.

به دلیل سهولت نسبی در نمایش ریاضی، غالباً از مدل‌های لجیت در مدل‌سازی‌های رتبه‌بندی استفاده می‌شود. در رگرسیون لجستیکی احتمال اینکه فرد مورد نظر خوش حساب و یا بد حساب باشد به صورت فرمول زیر محاسبه می‌شود:

$$P = 1 / (1 + \exp[-(b_0 + b_1 \cdot k_1 + b_2 \cdot k_2 + \dots + b_n \cdot k_n)])$$

در تابع بالا، n نشان‌دهنده تعداد شاخص‌های مالی مورد استفاده در تابع رتبه‌بندی است. k_i به مقدار خاص شاخص اشاره دارد و b_i ضریب هر شاخص در تابع رتبه‌بندی و b_0 مقدار ثابتی است که اثر تعیین‌کننده‌ای بر P دارد. P احتمال اعتبار متقاضی بوده که عددی بین صفر تا یک است و خوش حسابی و یا بد حسابی یک فرد را تعیین می‌کند.

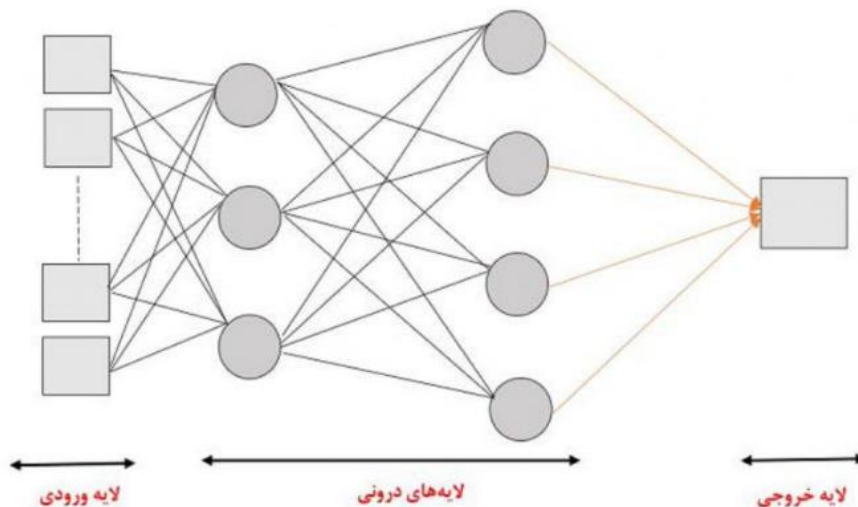
مدل رگرسیون لجستیکی نسبت به مدل تحلیل تفکیک شده چند متغیره دارای مزیت‌هایی است که در ادامه به آن اشاره می‌گردد. در مدل رگرسیون لجستیک الزامی وجود ندارد که تمامی شاخص‌های مورد استفاده تابع توزیع نرمال داشته باشند. در نتیجه مدل رگرسیون لجستیک خود به تنهایی و مستقیماً می‌تواند به عنوان نتیجه اعتبارسنجی تعبیر گردد و نیاز به تفاسیر و

پردازش‌های دیگر ندارد. نتایج مدل رگرسیون لجستیک در مقایسه با تحلیل‌های تفکیک‌شده دقیق‌تر بوده و اعتبار بیشتری دارد. در سال‌های اخیر، مدل رگرسیون لجستیک هم در تحقیقات دانشگاهی و هم در عمل بیشتر مورد استفاده قرار گرفته است.

iii. شبکه‌های هوش مصنوعی

❖ ساختار شبکه‌های هوش مصنوعی

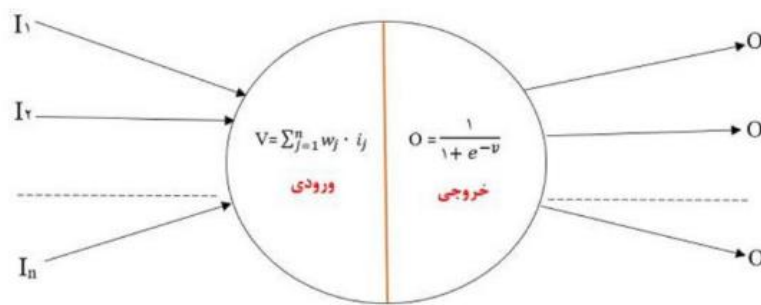
شبکه‌های هوش مصنوعی از فناوری اطلاعات به منظور شبیه‌سازی روشی با مغز انسان (که چگونه مغز اطلاعات را پردازش می‌کند)، استفاده می‌کنند. به زبان ساده، مغز انسان از تعداد بسیار زیادی سلول عصبی تشکیل شده است که از طریق شبکه گسترده‌ای از سیناپس‌ها با یکدیگر ارتباط دارند. سلول‌های عصبی از طریق سیناپس‌ها اطلاعات را دریافت کرده، پردازش می‌کنند و در مقابل سیگنال‌ها و اطلاعات جدید دیگری را به سایر سلول‌های عصبی منتقل می‌کنند. از این طریق اطلاعات می‌توانند به طور موازی در کل شبکه سلول‌های عصبی توزیع و پردازش شوند. شبکه‌های هوش مصنوعی نیز در تلاش برای دستیابی به این پردازش بیولوژیک هستند. یک شبکه عصبی مصنوعی از سه لایه که شامل لایه ورودی، لایه‌های درونی و لایه خروجی می‌باشد، تشکیل می‌شود.

لایه ورودی در راستای دریافت اطلاعات (در اینجا منظور مقادیر شاخص‌های ویژه و موردنظر است) و انتقال اطلاعات به سایر لایه‌های درونی است. لازم به ذکر است پیوندها (سلول عصبی) در شبکه عصبی مصنوعی به صورت وزنی اختصاص داده می‌شود و جریان اطلاعات از این طریق کنترل می‌گردد. در سلول‌های عصبی، کلیه اطلاعات وارد شده (i) با مقادیر خاصی (V) ارتباط داده می‌شوند. سپس به هر قسمت از اطلاعات وزن‌دهی خاصی تعلق می‌گیرد (W). تابعی که برای انجام فرآیند بالا انتخاب می‌شود بسته به نوع مدل و ویژگی‌های آن متفاوت است. در زیر به یک نمونه از تابع لجستیک غیرخطی اشاره می‌شود:

$$O = 1 / (1 + e^{-v})$$

در ادامه نحوه عملکرد یک سلول عصبی براساس فرمول فوق به صورت شماتیک نمایش داده می‌شود:

در حالت کلی سایر توابع غیر خطی نیز می‌توانند به جای توابع لجستیک مورد استفاده قرار گیرند.

❖ کاربرد شبکه‌های هوش مصنوعی

شبکه‌های عصبی قادرند داده‌های کمی و کیفی را به طور مستقیم پردازش کنند. این امر باعث می‌شود آنها به ویژه برای نمایش مدل‌های رتبه‌بندی پیچیده که طیف‌های مختلف اطلاعاتی را دارند مناسب باشند. اگرچه در شبکه‌های هوش مصنوعی برخلاف مدل‌های تفکیک‌شده چند متغیره، داده‌ها نیازمند داشتن شرایط خاصی برای استفاده نمی‌باشند، با این وجود هنوز استفاده از شبکه‌های هوش مصنوعی در فرآیندهای رتبه‌بندی رایج نیست. یک نمونه از شبکه‌های هوش مصنوعی، BBR است که برای رتبه‌بندی ترازنامه شرکت‌ها استفاده می‌شود. این شبکه هوش مصنوعی از ۱۴ داده ترازنامه به عنوان پارامترهای ورودی استفاده می‌کند و در نهایت خروجی این شبکه N-Score می‌باشد. در عمل، مدل‌های رتبه‌بندی که از شبکه هوش مصنوعی برای اعتبارسنجی استفاده می‌کنند دارای دقت و قدرت تفکیک بالایی هستند.

۳-۳-۳ مدل‌های تصادفی

مدل‌های تصادفی در فرآیندهای اعتبارسنجی، پیوندهای تحلیلی مستقیمی به ارزش اعتباری بر پایه تئوری‌های مالی برقرار می‌سازند. توسعه چنین مدل‌هایی بدین معنی است که از روش‌های آماری برای پذیرش فرضیه‌ها در مقابل مجموعه داده‌های تجربی استفاده نمی‌شود.

۱. مدل‌های قیمت‌گذاری تصادفی

رویکرد نظریه قیمت‌گذاری، ارزیابی ریسک نکول براساس معاملات فردی و بدون استفاده از پیش‌فرضیات جامع تاریخی است. بنابراین این رویکرد در مواردی که مجموعه کاملی از اطلاعات و داده‌ها برای توسعه مدل‌های آماری وجود نداشته باشد، مورد استفاده قرار می‌گیرد. با این حال، این مدل نیازمند اطلاعات مربوط به ارزش اقتصادی سهام، حقوق صاحبان سهام و به‌ویژه نوسانات آنها می‌باشد. ایده اصلی مدل‌های قیمت‌گذاری این است که ورشکستگی اعتباری و نکول، زمانی پیش خواهد آمد که ارزش اقتصادی بدهی‌های یک وام‌گیرنده بیش از ارزش اقتصادی دارایی‌های وی باشد. پارامترهای مورد نیاز برای محاسبه مدل قیمت به شرح زیر می‌باشد:

❖ ارزش اقتصادی بدهی‌ها

❖ ارزش اقتصادی سهام

❖ نوسانات دارایی‌ها

با توجه به داده‌های ورودی، مدل قیمت‌گذاری برای کسب و کارهای خرد مناسب نخواهد بود. با این وجود تولید داده‌های مورد نیاز برای استفاده از مدل فوق مشکلات خاص خود را دارد. به عنوان مثال ارزش اقتصادی یک شرکت به طور واقعی و براساس اطلاعات در دسترس عموم قابل ارزیابی نمی‌باشد. برای حل این مشکل معمولاً داده‌های موردنیاز از خود شرکت درخواست

می‌گردد. برای شرکت‌های ثبت شده در بورس، نوسانات دارایی‌های شرکت غالباً براساس نوسانات ارزش سهام محاسبه می‌گردد. در عمل، مدت قیمت‌گذاری در کشورهای آلمانی زبان و به طور محدود و به‌ویژه شرکت‌های ثبت شده در بورس اجرا شده است.

ii. مدل‌های جریان نقدینگی (شبیه‌سازی)

مدل‌های جریان نقدینگی، برای اعتبارسنجی به‌ویژه معاملات وام‌های تخصصی مناسب هستند. زیرا ارزش اعتباری در این معاملات در درجه اول به جریان نقدینگی آتی ناشی از دارایی‌های تأمین مالی شده بستگی دارد. در این حالت، خود معامله (و نه یک وام‌گیرنده خاص) به صراحت ارزیابی می‌شود و بنابراین نتیجه حاصل از این مدل با عنوان رتبه‌بندی معاملات ذکر می‌گردد. همچنین مدل‌های مبتنی بر جریان نقدینگی می‌تواند به عنوان تغییر در مدل قیمت‌گذاری تصادفی برای ارزیابی ارزش اقتصادی یک شرکت و براساس جریان نقدینگی مورد استفاده قرار گیرد. در اصل می‌توان مدل‌های جریان نقدینگی را از دیدگاه‌های مختلف مناسب توصیف نمود. در این مدل، منحصرأ کل جریان آزاد پول نقد نشان‌دهنده ارزش است. به منظور ارزیابی شرکت در بازارهای سرمایه، جریان نقدی آزاد عبارت است از میزان درآمد به دست آمده قبل از کسر مالیات، پرداخت بهره، تنزیل دارایی و استهلاک (EBITDA) منهای سرمایه‌گذاری‌ها در این مدل متوسط جریان نقدینگی آزاد یک شرکت طی پنج سال معیار ارزش اعتباری آن می‌باشد. تقسیم متوسط جریان نقدینگی آزاد بر هزینه‌های سرمایه در بخش تأمین مالی سهام و بدهی، می‌تواند به عنوان پارامتر ورودی در مدل قیمت‌گذاری تصادفی باشد. دو نوع روش برای استقرار جریان پول نقدی آتی بر پایه اطلاعات جریان پول نقد در گذشته می‌تواند مورد استفاده قرار گیرد. روش‌های تحلیلی بر پایه روش‌های تحلیل سری‌های زمانی به دو شکل کلی صورت‌بندی می‌شوند:

- مدل‌های رگرسیون: یک مدل عملکردی از سری زمانی ایجاد کرده و پارامترهای مدل را با به حداقل رساندن انحراف مشاهدات بهینه‌سازی می‌کنند.
- مدل‌های سری زمانی تصادفی: سری‌های زمانی را به عنوان یک فرآیند تصادفی نشان داده و تخمین‌های بهینه را برای برآورد پارامترهای مدل محاسبه می‌نمایند.
- مدل‌های شبیه‌سازی میزان و وزن تحقق پول نقد در آینده را با استفاده از داده‌های تاریخی که مرسوم‌ترین روش است و همچنین به کارگیری متدهای اقتصاد کلان، محاسبه می‌نمایند.

۳-۴ - نظام رتبه‌بندی در سایر کشورها

از بین مراکز اعتبارسنجی مهم در جهان می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

- Transunion
- Moody's
- Standard and Poor's
- Fitch
- FICO
- AM Best
- CTOS
- AVANT
- Nordic
- Lending club
- Amigo
- Karma

در سراسر دنیا انواع مختلفی از مؤسسات رتبه‌بندی اعتباری در بازارهای بزرگ مشغول فعالیت هستند. این مؤسسات از لحاظ اندازه، حوزه تمرکز و متدولوژی با هم متفاوتند. با این وجود، صنعت رتبه‌بندی اعتباری جهانی از لحاظ سهم آژانس‌ها از بازار جهانی بسیار متمرکز است و سه آژانس - Moody's، Standard & Poor's و Fitch - سهم زیادی از بازار جهانی را به خود اختصاص داده‌اند. هدف اصلی این مؤسسات آن است که اطلاعاتی را در مورد خطرات مرتبط با انواع خاصی از بدهی به بازار ارائه دهند. همچنین مؤسسات رتبه‌بندی Amigo، Lending Club، Karma، Avant و Nordic جزء جدیدترین مؤسسات رتبه‌بندی در سطح دنیا به شمار می‌روند که بر اساس مدل‌های جدید کسب‌وکار در قرن ۲۱ شروع به فعالیت نموده‌اند. در ادامه به معرفی چهار مورد از مؤسسات یادشده پرداخته شده است.

۱-۴-۳ - مؤسسه رتبه‌بندی Fitch

شرکت رتبه‌بندی Fitch در سال ۱۹۹۷ و از ادغام دو مؤسسه Fitch و IBCA تشکیل گردید. این مؤسسه در کنار مؤسسات اعتبارسنجی Moody's و Standard & Poor's جزء برترین سازمان‌های رتبه‌دهی اعتباری می‌باشد. شرکت رتبه‌بندی Fitch در حال حاضر به مثابه یک رهبر جهانی در حوزه ارائه خدمات اطلاعات مالی است و با در اختیار داشتن نیروی انسانی بالغ بر ۲۵۰۰ نفر در بیش از ۳۰ کشور جهان فعالیت می‌نماید. خدمات Fitch متشکل از سه بخش بسیار مهم است که عبارتند از رتبه‌بندی اعتباری، ارائه مشاوره‌های مختلف مالی و آموزش که در ادامه به توضیح مختصر در خصوص هر یک پرداخته می‌شود.

- **رتبه‌بندی اعتباری:** در این زمینه شرکت رتبه‌بندی Fitch یکی از پیشگامان گزارش‌دهی و تحقیق است که به اعتبارسنجی و رتبه‌دهی وضعیت مالی شرکت‌ها، بازارهای نوظهور، مؤسسات مالی، بررسی زیرساخت‌ها و پروژه‌های مالی مختلف، بیمه و اوراق قرضه دولتی و ... می‌پردازد.

- **آموزش:** در این قسمت به ارائه آموزش و بیان راهکارهای توسعه در حوزه صنعت خدمات مالی پرداخته می‌شود. بدین منظور مؤسسه Fitch مراکزی در مهم‌ترین نقاط جهان از جمله لندن، نیویورک، سنگاپور، دبی و هنگ‌کنگ دارد.

- **ارائه مشاوره:** مشاوران Fitch در این قسمت به معرفی راه‌حل‌های اعتباری و هوشمندانه می‌پردازند که به مشتریان کمک می‌کند تا درک دقیق و عمیقی در خصوص مدیریت ریسک، بدهی‌ها و بازارهای درآمد ثابت داشته باشند و همچنین اطلاعات جامعی نیز در مورد محیط اقتصاد کلان در اختیار قرار می‌دهند.

شرکت رتبه‌بندی Fitch در حال حاضر در بسیاری از کشورهای جهان از جمله استرالیا، برزیل، کانادا، امریکای مرکزی، شیلی، کلمبیا، آلمان، اسپانیا، فرانسه، اندونزی، امریکای لاتین، مکزیک، خاورمیانه، لهستان، روسیه و ... فعالیت نموده و خدمات متنوعی ارائه می‌دهد.

نحوه رتبه‌دهی اعتباری شرکت Fitch

شرکت رتبه‌بندی Fitch رتبه اعتباری موردنظر را در دسته‌بندی‌های گوناگون و در بازه‌های زمانی کوتاه‌مدت و بلندمدت اعلام می‌دارد که در ادامه مورد اشاره قرار گرفته است. لازم به ذکر است منظور از بلندمدت بازه زمانی یکسال و یا بیشتر می‌باشد.

الف) رتبه‌بندی اعتباری در بلندمدت:

رتبه اعتباری	تفسیر
AAA	صادرکنندگان اوراق قرضه دولتی و غیردولتی توانایی فوق‌العاده بالایی در بازپرداخت تعهدات مالی خود خواهند داشت.
AA+, AA, AA-	صادرکنندگان اوراق قرضه دولتی و غیردولتی توانایی بسیار خوبی در بازپرداخت تعهدات مالی خود خواهند داشت و نسبت به طبقه اول رتبه‌بندی با تفاوت اندک در طبقه دوم قرار می‌گیرند.
A+, A, A-	صادرکنندگان اوراق قرضه دولتی و غیردولتی توانایی خوبی در بازپرداخت تعهدات مالی خود خواهند داشت. در این گروه وضعیت اعتباری صادرکنندگان نسبت به طبقه اول و دوم، در مقابل شرایط نامطلوب اقتصادی و عوامل دیگر حساسیت بیشتری خواهد داشت و ممکن است آسیب‌پذیر باشد.
BBB+, BBB, BBB-	صادرکنندگان اوراق قرضه دولتی و غیردولتی توانایی کافی در بازپرداخت تعهدات مالی خود دارند ولیکن در مقابل شرایط نامطلوب اقتصادی و عوامل دیگر حساسیت بیشتری خواهند داشت و ممکن است آسیب‌پذیر باشند.
BB+, BB, BB-	صادرکنندگان اوراق قرضه دولتی و غیردولتی نسبت به ردیف‌های پایین‌تر رتبه‌بندی توانایی کافی در بازپرداخت تعهدات مالی خود دارند ولیکن نسبت به شرایط و تغییرات سیاسی، اجتماعی و به ویژه اقتصادی آسیب‌پذیر بوده تا جایی که ممکن است از بازپرداخت دیون خود در برخی موارد بازمانند.
B+, B, B-	صادرکنندگان اوراق قرضه دولتی و غیردولتی نسبت به ردیف‌های بالاتر رتبه‌بندی توانایی کافی در بازپرداخت تعهدات مالی خود دارند و همچنین نسبت به شرایط و تغییرات سیاسی، اجتماعی و به ویژه اقتصادی بسیار آسیب‌پذیر بوده تا جایی که ممکن است از بازپرداخت دیون خود در برخی موارد بازمانند.
CCC	صادرکنندگان اوراق قرضه نسبت به شرایط بسیار حساس بوده و در صورت تغییر شرایط سیاسی، اجتماعی و اقتصادی قادر به بازپرداخت دیون خود نخواهند بود.
CC	متعهد با چنین رتبه اعتباری غیرقابل اعتماد در انجام تعهدات می‌باشد.
C	متعهد با چنین رتبه اعتباری، غیرقابل اعتماد در انجام تعهدات می‌باشد و ممکن است در معرض ورشکستگی باشد.
D	متعهد با چنین رتبه اعتباری قادر به انجام یک یا چندین تعهد خود نخواهد بود.

ب) رتبه‌بندی اعتباری در کوتاه‌مدت:

رتبه اعتباری	تفسیر
+F1	بیانگر عالی‌ترین حد رتبه اعتباری در بازپرداخت تعهدات در کوتاه‌مدت می‌باشد.
F1	شرکت‌هایی با چنین رتبه اعتباری توانایی خوب و بالاتر از میانگین در بازپرداخت تعهدات دارند.
F2	شرکت‌هایی با چنین رتبه اعتباری توانایی خوبی در بازپرداخت تعهدات دارند.

رتبه اعتباری	تفسیر
F3	شرکت ها و صادرکنندگان اوراق قرضه توانایی قابل قبول و پایین تر از میانگین در بازپرداخت تعهدات خود دارند.
B	شرکت هایی با این رتبه اعتباری برای سرمایه گذاری مناسب تشخیص داده نمی شوند و هدف از ارائه اوراق بیشتر انگیزه های سوداگرانه است.
C	سرمایه گذاری در شرکت هایی که در کوتاه مدت رتبه اعتباری C دارند بسیار خطرناک و همراه با ریسک های گوناگون می باشد که ناشی از انگیزه های شدید سوداگرانه است.
D	صادرکنندگان اوراق قرضه و شرکت ها در این حالت در معرض ورشکستگی کامل قرار دارند.

۲-۴-۳ - شرکت رتبه بندی اعتباری Moody's

شرکت رتبه بندی اعتباری Moody's یک شرکت خدمات مالی آمریکایی است که در سال ۱۹۰۹ توسط جان مودی راه اندازی شد و در زمینه ارائه خدمات تجزیه و تحلیل بازار اوراق قرضه، مبادله اوراق بهادار، مدیریت بحران و مدیریت صندوق های سرمایه گذاری فعالیت می نماید. این موسسه پشتوانه اعتباری انتشاردهندگان اوراق قرضه و سایر روش های عمومی استقراض را در بر می گیرد و از طریق سرمایه گذاری مشترک یا ادغام با موسسات رتبه بندی محلی، بازار خود را گسترش داده است. تعداد زیادی از ناشران دولتی و شرکتی، سرمایه گذاران نهادی، سپرده گذاران، اعتباردهندگان، بانک های سرمایه گذاری، بانک های تجاری و سایر واسطه های مالی از خدمات شرکت مودیز استفاده می کنند. استقلال و یکپارچگی شرکت مودیز اعتماد سرمایه گذاران بازار را در سراسر جهان به همراه داشته است و علاوه بر کسب و کار اصلی خود، نظرات و پیشنهادات اعتباری در حوزه ها و صنایع مختلف ارائه می نماید و نیز در طول فعالیت خود به تحقیق و تفحص در خصوص حساب های ۹۳۰۰ فرد، ۲۴۰۰ موسسه و بررسی اقتصاد ۱۰۰ کشور مستقل پرداخته است. موسسه مودیز اکنون در بیش از ۲۷ کشور دنیا فعال بوده و دارای نیروی انسانی بالغ بر ۳۰۰۰ نفر می باشد. در زیر اسامی کشورهایایی که از رتبه بندی شرکت رتبه بندی اعتباری Moody's استفاده می کنند ذکر شده است:

آسیا	اروپا	امریکا	آفریقا
استرالیا	سوئد	امریکا	آفریقای جنوبی
چین	نروژ	کانادا	
هنگ کنگ	دانمارک	ایالت آلاسکا	
ژاپن	انگلستان	کاریبین	
هندوستان	آلمان	آمریکای مرکزی	
سنگاپور	هلند	مکزیک	
کره جنوبی	فرانسه	آمریکای جنوبی	
	روسیه		
	ترکیه		
	جمهوری چک		

نحوه رتبه‌دهی اعتباری شرکت مودیز

شرکت رتبه‌بندی اعتباری Moody's رتبه اعتباری موردنظر را در دسته‌بندی‌های گوناگون و در بازه‌های زمانی کوتاه‌مدت و بلندمدت اعلام می‌دارد که در ادامه نشان داده شده است. لازم به ذکر است منظور از بلندمدت بازه زمانی یکسال و یا بیشتر می‌باشد.

الف) طبقات رتبه‌بندی اعتباری در بلندمدت:

رتبه اعتباری	تفسیر
Aaa	بهترین کیفیت اعتباری و حداقل ریسک
Aa	کیفیت اعتباری بالا و ریسک بسیار اندک
A	ز لحاظ کیفیت اعتباری بالاتر از حد متوسط و دارای ریسک کم
Baa	رتبه اعتباری در این قسمت ریسک اعتباری متوسطی دارد و ممکن است صدور اوراق قرضه با اهداف سوداگرانه باشد.
Ba	رتبه اعتباری موردنظر ریسک اعتباری قابل توجهی را در بر داشته و صدور اوراق همراه با انگیزه‌های سوداگرانه است.
B	این گونه تعهدات اعتباری ناشی از انگیزه‌های سوداگرانه بسیار بالا بوده و ریسک اعتباری بسیار زیادی را نیز به وجود خواهد آورد.
Caa	این رتبه برای افراد و یا شرکت‌های با سطح مالی پایین اعلام می‌گردد و ریسک اعتباری بسیار بالایی را نشان می‌دهد.
Ca	رتبه اعلام شده در این قسمت نمایان‌گر انگیزه سوداگرانه بسیار بالا برای صدور اوراق قرضه و احتمال ورشکستگی می‌باشد.
C	نمایانگر بالاترین حد ریسک اعتباری و ورشکستگی کامل می‌باشد.

ب) طبقات رتبه‌بندی اعتباری در کوتاه‌مدت:

رتبه اعتباری	تفسیر
P-1	متقاضیان انفرادی رتبه اعتباری و یا شرکت‌های فعال در حوزه‌های گوناگون توانایی فوق‌العاده بالایی در بازپرداخت تعهدات کوتاه‌مدت خواهند داشت.
P-2	متقاضیان و یا شرکت‌هایی که از نظر رتبه اعتباری در این گروه قرار می‌گیرند توانایی بالایی در بازپرداخت تعهدات کوتاه‌مدت خواهند داشت و ریسک اعتباری فعالیت آنها اندک است.
P-3	متقاضیان و یا شرکت‌ها در این گروه توانایی قابل قبولی در انجام تعهدات کوتاه‌مدت خواهند داشت.
NP	متقاضیان و یا شرکت‌ها در این رتبه به هیچ عنوان جهت انجام تعهدات و بازپرداخت دیون تأیید نمی‌شوند.

۳-۴-۳ - شرکت رتبه‌بندی Standard and Poor's

شرکت رتبه‌بندی Standard and Poor's به عنوان پیشروترین موسسه رتبه‌بندی اعتباری در جهان بیش از ۱۵۰ سال است که مشغول به کار می‌باشد. این موسسه تاکنون بیش از ۱۰۰۰۰۰۰۰۰ رتبه‌بندی اعتباری ممتاز در بخش دولتی، شرکت‌های خصوصی، بخش‌ها و نهادهای مالی ساختاریافته و نیز اوراق بهادار داشته است. تاریخچه این شرکت را می‌توان به سه دوره تقسیم نمود که در ادامه به آن اشاره می‌گردد:

- ۱۹۴۰-۱۸۶۰: دوره آغازین
- ۱۹۶۵-۱۹۴۱: دوره ادغام و توسعه
- ۲۰۰۰-۱۹۶۶: دوره توسعه ایفای نقش در بازارهای جهانی

شرکت رتبه‌بندی Standard and Poor's در بیش از ۱۲۸ کشور در سراسر جهان فعالیت می‌نماید و بالغ بر ۶۰۰۰ نیروی انسانی در اختیار دارد که از این تعداد ۱۵۰۰ تحلیل‌گر خبره اقتصادی و اعتباری می‌باشد. رتبه‌بندی‌هایی که توسط موسسه S&P انجام می‌گیرد شامل طیف وسیعی از رتبه‌بندی‌های سنتی تا رتبه‌بندی‌های غیرسنتی است.

رتبه‌بندی اوراق قرضه شرکت‌ها، اوراق قرضه شهرداری‌ها، اوراق قرضه رهنی، اوراق بهادار با پشتوانه دارایی و ... در گروه رتبه - بندی‌های سنتی قرار می‌گیرد. رتبه‌بندی سنتی چه در داخل ایالت متحده و چه در خارج از آن سهم عمده‌ای از فعالیت‌های شرکت رتبه‌بندی اعتباری Standard and Poor's را به خود اختصاص می‌دهد.

رتبه‌بندی غیرسنتی نیز شامل مواردی از قبیل قدرت مالی، رتبه‌بندی طرفین معاملات و نیز رتبه‌دهی اعتباری شرکت‌های کوچک و بزرگ خصوصی است که در هر سه مورد ارزش اعتباری کلی و ظرفیت هر موسسه یا شرکت در بازپرداخت تعهداتش ارزیابی می‌گردد. از رتبه‌بندی‌های غیرسنتی برای رتبه‌بندی وام بانکی به منظور ارزیابی کلی نرخ نکول بانک‌ها نیز استفاده می‌گردد.

شرکت رتبه‌بندی Standard and Poor's به جز رتبه‌بندی، در زمینه‌های دیگری مانند انجام تحقیقات گسترده در مورد سهام و سرمایه‌گذاری برای سرمایه‌گذاران حقیقی و حقوقی، ارائه مشاوره در زمینه مدیریت ریسک و ارائه شاخص‌های مختلف برای بازارهای مالی فعالیت می‌نماید.

نحوه رتبه‌دهی اعتباری شرکت Standard and Poor's

شرکت رتبه‌بندی Standard and Poor's رتبه اعتباری مورد نظر را در زمینه‌های گوناگون و در بازه‌های زمانی کوتاه مدت و بلندمدت اعلام می‌دارد که در ذیل نشان داده شده است. لازم به ذکر است که طبقه‌بندی‌های گسترده‌ای در تحلیل‌های این موسسه وجود دارد که در اینجا به مهم‌ترین و پرکاربردترین آنها پرداخته می‌شود.

الف) رتبه‌بندی اعتباری بلندمدت صادرکنندگان اوراق بهادار و قرضه:

رتبه اعتباری	تفسیر
AAA	صادرکنندگان توانایی فوق‌العاده بالایی در انجام تعهدات مالی خود دارند و این رتبه بالاترین و بهترین معیار اعلام شده از سوی موسسه می‌باشد.
AA	صادرکنندگان توانایی بسیار خوبی در انجام تعهدات مالی خود دارند و این رتبه تفاوت اندک و ناچیزی با بالاترین و

رتبه اعتباری	تفسیر
	بهترین معیار اعلام شده از سوی موسسه دارد.
A	صادرکنندگان توانایی خوبی در انجام تعهدات مالی خود دارند ولیکن در مقایسه با دو رتبه اعتباری بالاتر، این درجه نشان می دهد که صادرکنندگان اوراق قرضه و بهادار ممکن است در مقابل اثرات نامطلوب تغییر شرایط و به ویژه شرایط اقتصادی آسیب پذیر باشند.
BBB	صادرکنندگان توانایی کافی در انجام تعهدات مالی خود دارند ولیکن در مقایسه با دو رتبه اعتباری بالاتر، این درجه نشان می دهد که صادرکنندگان اوراق قرضه و بهادار ممکن است با احتمال بیشتری در مقابل اثرات نامطلوب تغییر شرایط و به ویژه شرایط اقتصادی آسیب پذیر باشند.
BB, B, CCC, and CC	رتبه اعتباری BB کمترین حد انگیزه سوداگرانه را از سوی صادرکنندگان اوراق قرضه و بهادار نشان می دهد و در مقابل رتبه اعتباری CC با بالاترین حد انگیزه سوداگرانه قرار دارد. با وجود انگیزه سفته بازی در این طبقه، صادرکنندگان با احتمال بسیار بیشتری در معرض شکنندگی و آسیب های ناشی از اثرات نامطلوب تغییر شرایط و اقتصاد قرار دارند.
R	توانایی انجام تعهدات مالی از سوی صادرکنندگانی که در این طبقه قرار می گیرند پایین تر از حد معقول و قانونی می باشد. این ارگان ها ممکن است در بازپرداخت و انجام تعهدات مالی خود دچار مشکل شوند.
SD, D	شرکت هایی با چنین رتبه اعتباری قادر به انجام تعهدات مالی بلندمدت و یا کوتاه مدت خود نخواهند بود و در بازپرداخت ها دچار مشکل می گردند و احتمال ورشکستگی بسیار بالایی خواهند داشت.

(ب) رتبه بندی اعتباری کوتاه مدت صادرکنندگان اوراق بهادار و قرضه:

رتبه اعتباری	تفسیر
A-1	صادرکنندگان توانایی فوق العاده بالایی در انجام تعهدات مالی خود در کوتاه مدت دارند و این رتبه بالاترین و بهترین معیار اعلام شده از سوی موسسه می باشد.
A-2	در این طبقه از رتبه بندی، صادرکنندگان اوراق توانایی رضایت بخشی در انجام تعهدات مالی خود دارند و نسبت به طبقه اول با درصد بسیار ناچیزی در مواجهه با تغییرات نامطلوب اقتصادی و غیراقتصادی آسیب پذیر خواهند بود.
A-3	شرکت ها و افراد توانایی کافی در انجام تعهدات مالی خود دارند ولیکن با احتمال بیشتری نسبت به دو طبقه قبل در مقابل اثرات نامطلوب تغییر شرایط و به ویژه شرایط اقتصادی آسیب پذیر خواهند بود و تضعیف خواهند شد.
B	فراد یا شرکت هایی که از لحاظ اعتباری در این رتبه قرار می گیرند، به دنبال انگیزه های اندک سوداگرانه می باشند و در معرض آسیب های ناشی از تغییر شرایط اقتصادی و غیراقتصادی قرار دارند. ولیکن همچنان توانایی قابل قبولی در انجام تعهدات مالی کوتاه مدت خود دارند.
C	نگیزه های سوداگرانه در این گروه از صادرکنندگان اوراق بیشتر است و توانایی انجام تعهدات مالی این گروه بسیار به شرایط مطلوب تجاری، مالی، اقتصادی و سیاسی بستگی دارد.

رتبه اعتباری	تفسیر
R	توانایی انجام تعهدات مالی از سوی صادرکنندگانی که در این طبقه قرار می‌گیرند پایین‌تر از حد معقول و قانونی می‌باشد. افراد و شرکت‌ها ممکن است در بازپرداخت و انجام تعهدات مالی خود دچار مشکل شوند.
SD, D	شرکت‌هایی با چنین رتبه اعتباری قادر به انجام تعهدات مالی کوتاه‌مدت خود نخواهند بود و در بازپرداخت‌ها دچار مشکل می‌گردند و احتمال ورشکستگی بسیار بالایی خواهند داشت.

(پ) رتبه‌بندی کیفیت اعتباری صندوق:

رتبه اعتباری	تفسیر
AAAf	کیفیت اعتباری پرتفوی صندوق‌ها فوق‌العاده قوی و بالا است.
AAf	کیفیت اعتباری پرتفوی صندوق‌ها بسیار بالا و در حد عالی است.
Af	کیفیت اعتباری پرتفوی صندوق‌ها بسیار خوب و بالا است.
BBBf	کیفیت اعتباری پرتفوی صندوق‌ها در حد خوب و کافی است.
BBf	کیفیت اعتباری پرتفوی صندوق‌ها ضعیف است.
Bf	کیفیت اعتباری پرتفوی صندوق‌ها بسیار ضعیف است.
CCCf	کیفیت اعتباری پرتفوی صندوق‌ها به شدت و کاملاً ضعیف است.
CCf	کیفیت اعتباری پرتفوی صندوق‌ها به صورت آشکاری پایین بوده و صندوق در معرض ورشکستگی قرار دارد.
Cf	کیفیت اعتباری صندوق‌ها کاملاً پایین بوده و دارایی‌های صندوق در معرض نابودی و ورشکستگی کامل است.

(ت) رتبه‌بندی نوسانات صندوق (صندوق‌های با درآمد ثابت):

رتبه اعتباری	تفسیر
S1	صندوق‌هایی که در این طبقه قرار می‌گیرند دارای نوسانات اندک می‌باشند. در واقع منظور از نوسانات، بازگشت سرمایه و سود پرتفوی موردنظر صندوق‌ها (که حاصل سرمایه‌گذاری صندوق‌ها در اوراق قرضه دولتی و سایر ابزارهای سرمایه‌گذاری می‌باشد) در کوتاه‌مدت و در بازه زمانی یک تا سه سال است. ممکن است این طبقه به صورت S1(+) نیز بیان شود که در این صورت حاکی از کیفیت اعتباری بالای پرتفوی صندوق‌ها و بازگشت سرمایه و سود مورد انتظار در کمتر از یک سال است و بالاترین حد ثبات و پایداری صندوق را نشان می‌دهد.
S2	در این طبقه صندوق‌های با نوسانات کم یا متوسط قرار می‌گیرند. منظور از نوسانات متوسط در این طبقه، بازگشت سرمایه و سود پرتفوی موردنظر صندوق‌ها در بازه زمانی ۳ الی ۷ سال می‌باشد.
S3	صندوق‌هایی که دامنه نوسانات متوسط دارند در این طبقه جای داده می‌شوند. در این صندوق‌ها بازگشت سرمایه و سود پرتفوی موردنظر صندوق‌ها در بلندمدت و در بازه زمانی ۷ الی ۱۰ سال در نظر گرفته می‌شود.
S4	صندوق‌هایی که دامنه نوسانات متوسط و نسبتاً بالایی دارند در این طبقه جای داده می‌شوند. در این صندوق‌ها بازگشت سرمایه و سود پرتفوی موردنظر صندوق‌ها در بلندمدت و بیش از ۱۰ سال در نظر گرفته می‌شود.

رتبه اعتباری	تفسیر
S5	صندوق های موجود در این طبقه نوسانات بالا و شدیدی دارند و بازگشت سرمایه و سود پرتفوی مورد نظر صندوق ها در بلندمدت و بیش از ۱۰ سال در نظر گرفته می شود. هم چنین دارایی های موجود در پرتفوی چنین صندوق هایی ممکن است انواع ریسک های مالی از جمله عدم قابلیت نقدشوندگی را برای صندوق به همراه داشته باشند.

ث) رتبه بندی شهرداری ها در کوتاه مدت:

رتبه اعتباری	تفسیر
SP-1	شهرداری های موجود در این طبقه دارای توان بسیار بالایی برای بازپرداخت اصل و سود اوراق قرضه خود به دارندگان اوراق می باشند و در واقع ظرفیت شهرداری ها برای بازپرداخت تعهدات بسیار قوی است.
SP-2	در این طبقه شهرداری ها دارای ظرفیت رضایت بخش برای بازپرداخت تعهدات مالی خود می باشند ولیکن در مقابل تغییرات نامطلوب شرایط و به ویژه وضعیت اقتصادی ممکن است آسیب پذیر باشند.
SP-3	تمایلات سوداگرانه برای بازپرداخت تعهدات وجود دارد.
D	شهرداری ها در معرض ورشکستگی کامل قرار دارند و در بازپرداخت تعهدات خود دچار مشکلات عدیده ای خواهند شد.

۴-۴-۳ - آژانس رتبه بندی اعتباری ژاپن (JCR)

آژانس رتبه بندی اعتباری ژاپن یک شرکت خدمات مالی ژاپنی است که رتبه بندی و پژوهش های اعتباری را برای منتشرکنندگان اوراق قرضه ژاپنی و خارجی فراهم می کند.

این آژانس یکی از نهادهای مهم رتبه بندی اوراق بهادار ژاپن است و بخش اعظم بدهی های شرکت های ژاپنی، از جمله اوراق بهادار تحت حمایت دارایی را رتبه بندی می کند. این آژانس خدمات متعددی را ارائه می دهد، از جمله: رتبه بندی اوراق بهادار بدهی از همه انواع آن، و همچنین انتشار پژوهش های بازارهای مالی، تحقیقات اقتصادی و صنعتی، و نیز ارائه خدمت «داده به عنوان سرویس» (data as a service).

آژانس رتبه بندی اعتباری ژاپن ۶۰٪ از تقریباً ۱۰۰۰ منتشرکننده دارای رتبه در ژاپن را پوشش می دهد. در میان سایرین، آژانس رتبه بندی اعتباری ژاپن بیش از ۷۰٪ از نهادهای صنعت مالی را تحت پوشش رتبه بندی قرار می دهد و همچنین در بخش های پزشکی و آموزشی نیز پیشرو است.

آژانس رتبه بندی اعتباری ژاپن، جهانی سازی و تقاضای منتشرکنندگان اوراق قرضه و نیز تقاضاهای سرمایه گذاران از آژانس های رتبه بندی بین المللی را در دستور کار خود دارد. رتبه بندی های آن در بازارهای عمده خارج از کشور مانند ایالات متحده، اروپا، ترکیه، هنگ کنگ، اندونزی و تایلند استفاده می شود و رتبه اعتباری به بیش از ۲۰۰ منتشرکننده خارجی اختصاص داده است. آژانس رتبه بندی اعتباری ژاپن در سال ۲۰۰۷ به طور رسمی به عنوان یک سازمان رتبه بندی آماری به رسمیت شناخته شده در ایالات متحده (NRSRO) ثبت شد و در سال ۲۰۱۱ در اتحادیه اروپا مجوز گرفت.

آژانس رتبه‌بندی اعتباری ژاپن از زمان تأسیس در سال ۱۹۸۵ شاهد بحران‌های مالی بسیاری بوده است، از جمله حباب املاک و مستغلات ژاپن، بحران مالی آسیا، بحران مالی ۲۰۰۷-۸، بحران بدهی‌های کشورهای اتحادیه اروپا و سونامی ژاپن شرقی - و خود را یک متخصص در تحلیل ریسک اعتباری می‌داند.

در چنین شرایطی این افتخار آژانس رتبه‌بندی اعتباری ژاپن است که در هر زمان توانسته استقلال و انصاف خود را در اقدامات رتبه‌بندی حفظ کند و تمام تلاش خود را برای بالا بردن کیفیت رتبه‌های اعتباری انجام داده و از این طریق اعتماد بازار را به خود جلب کند.

متدولوژی‌های رتبه‌بندی در آژانس رتبه‌بندی اعتباری ژاپن:

آژانس رتبه‌بندی اعتباری ژاپن متدولوژی‌های جداگانه و ساختاریافته‌ای برای ارزیابی هر یک از دسته‌های زیر دارد (JCR's Rating Methodology ، ۲۰۱۴؛ Types of Credit Ratings and Definitions of Rating Symbols ، ۲۰۱۴):

- شرکت‌ها و کسب‌وکارها
- موسسات مالی
- بخش عمومی
- ابزارهای تأمین مالی ساختاریافته
- کشورها و سازمان‌های بین‌المللی

به عنوان مثال، در دسته «شرکت‌ها و کسب‌وکارها» هر یک از بخش‌های زیر دارای متدولوژی مدون برای ارزیابی در آژانس رتبه‌بندی اعتباری ژاپن هستند:

ساخت و ساز عمومی، مواد غذایی، خمیر کاغذ و کاغذ، مواد شیمیایی، داروسازی، نفت، لاستیک، شیشه، سیمان، آهن و فولاد، فلزات غیر آهنی، ماشین‌آلات برقی، ماشین‌آلات، ماشین‌آلات سنگین عمومی، خودروسازان و تولیدکنندگان قطعات خودرو، شرکت‌های بازرگانی عمومی، خرده‌فروشی، سرویس غذا، مشاور املاک، راه آهن، حمل و نقل زمینی، حمل و نقل دریایی، حمل و نقل هوایی، انبارداری، خدمات اطلاع‌رسانی، ارتباطات از راه دور، برق، گاز شهری، موسسات پزشکی، مؤسسات آموزشی ثبت شده. همچنین در دسته «ابزارهای تأمین مالی ساختاریافته» از بین دستورالعمل‌ها و متدولوژی‌های مدون موجود برای ارزیابی در آژانس رتبه‌بندی اعتباری ژاپن می‌توان به وجود متدولوژی‌هایی برای ابزارها و موارد زیر اشاره کرد:

قراردادهای لیزینگ، تسهیلات خودرو، لیزینگ اتومبیل، مطالبات اقساطی و حساب‌های دریافتی کارت‌ها، تسهیلات مصرف‌کنندگان، تسهیلات مسکن، املاک و مستغلات (اوراق بهادار سازی)، پروژه‌های توسعه املاک و مستغلات، بهادار سازی جریان‌های آتی، بهادار سازی کل یک کسب‌وکار، امور مالی حمل و نقل، امور مالی حمل و نقل هوایی، ABL (وام‌های مبتنی بر دارایی)، صندوق‌های سرمایه‌گذاری، حساب‌های سپرده واجد شرایط و ابزارهای سرمایه‌گذاری

«ساخت و ساز عمومی» یکی از بخش‌هایی است که در دسته «شرکت‌ها و کسب‌وکارها» دارای متدولوژی مدون ارزیابی است و متدولوژی آن به عنوان نمونه در اینجا تشریح می‌شود. فاکتورهای ارزیابی بخش «ساخت و ساز عمومی» در متدولوژی آژانس رتبه‌بندی اعتباری ژاپن به شرح زیر است (Rating Methodology by Sector: General Construction ، ۲۰۱۲):

الف) فاکتورهای کسب‌وکار:

۱. ویژگی‌های صنعت: این دسته از عوامل، شامل حوزه‌های ارزیابی زیر است:

- بررسی بازار کسب‌وکار

- وضعیت رقابتی کسب و کار
- ساختار هزینه‌ها

ii. عوامل مهم در جایگاه کسب و کار در بازار و فضای رقابت

- جایگاه در بازار
- ساختار کسب و کار
- پایگاه مشتریان
- توانمندی فنی
- ظرفیت مدیریت ریسک

(ب) فاکتورهای مالی:

i. توان درآمدی

شاخص‌های کلیدی:

- حاشیه درآمدهای ناخالص ساخت و ساز
- تعداد سفارش‌های دریافتی
- درآمد عملیاتی
- درآمد عادی (Ordinary income)

ii. جریان نقدی

شاخص‌های کلیدی:

- جریان نقدی حاصل از فعالیت‌های عملیاتی
- نسبت «بدهی‌های بلندمدت بهره‌بردار» (interest-bearing debt) به «درآمد قبل از بهره، مالیات و استهلاک» (EBITDA)

iii. امنیت

شاخص‌های کلیدی:

- بدهی‌های بلندمدت بهره‌بردار (interest-bearing debt)
- حقوق صاحبان سهام
- نسبت بدهی به حقوق صاحبان سهام
- میزان موجودی

«شرکت‌های بازرگانی عمومی» از دیگر کسب و کارهایی هستند که در دسته «شرکت‌ها و کسب و کارها» متدلوژی مدون ارزیابی در آژانس رتبه‌بندی اعتباری ژاپن دارند و متدلوژی آن به عنوان نمونه‌ای دیگر در اینجا تشریح می‌شود. فاکتورهای ارزیابی «شرکت‌های بازرگانی عمومی» در متدلوژی آژانس رتبه‌بندی اعتباری ژاپن به شرح زیر است (Rating Methodology by Sector: General Trading Companies, ۲۰۱۲):

الف) فاکتورهای کسب و کار:

i. ویژگی های صنعت: این دسته از عوامل، شامل حوزه های ارزیابی زیر است:

- بررسی بازار کسب و کار
- وضعیت رقابتی کسب و کار
- ساختار هزینه ها

ii. عوامل مهم در جایگاه کسب و کار در بازار و فضای رقابت

- جایگاه در بازار
- پورتفوی کسب و کار [تحلیل وضعیت زیربخش های کسب و کار]
- سرمایه گذاری های جدید
- مدیریت ریسک

ب) فاکتورهای مالی:

i. توان درآمدی

شاخص های کلیدی:

- درآمد عملیاتی
- سود (زیان) سرمایه بر اساس «روش ارزش ویژه» (Wquity method)
- تراز مالی [ثبات یا بازدهی مالی]
- توان درآمدی پایه (درآمد عملیاتی قبل از کسر ذخیره حساب های مشکوک الوصول + بهره تعادلی (Interest balance) + سود سهام دریافتی + سود (زیان) سرمایه گذاری ها بر اساس «روش ارزش ویژه»)

ii. امنیت

شاخص های کلیدی:

- حقوق صاحبان سهام
- نسبت بدهی به حقوق صاحبان سهام
- نسبت حقوق صاحبان سهام به جمع بدهیها و حقوق صاحبان سهام (Equity Ratio)

iii. شرایط تأمین مالی

شاخص های کلیدی:

- نسبت جاری

انواع رتبه ها در آژانس رتبه بندی اعتباری ژاپن:

در آژانس رتبه بندی اعتباری ژاپن رتبه های متفاوتی برای هر یک از حالات زیر تعریف می شود (Types of Credit Ratings)

and Definitions of Rating Symbols, ۲۰۱۴):

- رتبه بلندمدت منتشرکنندگان
- رتبه بلندمدت پروژه ها/اوراق بهادار منتشر شده

- رتبه کوتاه مدت منتشر کنندگان

- رتبه کوتاه مدت پروژه ها/اوراق بهادار منتشر شده

بسته به آنکه در رتبه بندی، تعهدات مالی بلندمدت یا کوتاه مدت نهاد یا کسب و کار یا اوراق ارزیابی شده در نظر گرفته شود حالات و دسته های موصوف قابل تعریف خواهند بود. در هر یک از حالات یاد شده، مقیاس های متفاوتی برای رتبه اعتباری ارزیابی شوندگان در نظر گرفته شده است. به عنوان مثال در دسته «رتبه بلندمدت منتشر کنندگان» رتبه های AAA، AA، A، BBB، BB، B، CCC، CC، C و D قابل تخصیص خواهند بود که میزان ریسک یا اطمینان از توانایی ایفای تعهدات ارزیابی شونده را مشخص می نماید و حالت های + و - نیز برای تفکیک رتبه های بین هر یک از طبقات یاد شده قابل تعریف خواهد بود.

موضوع حائز اهمیت دیگر در رتبه بندی آژانس یاد شده تحت عنوان «افق رتبه بندی» مطرح می شود که در واقع گویای نظر این آژانس در خصوص جهت گیری وضعیت رتبه اعطاشده در طول یک تا دو سال بعد از انجام رتبه بندی است و شامل حالات زیر می شود:

- مثبت: رتبه اعطایی احتمال دارد افزایش پیدا کند.
- تثبیت شده: رتبه اعطایی تقریباً تثبیت یافته تلقی می شود و احتمال زیادی برای تغییر در آینده قابل پیش بینی ندارد.
- منفی: رتبه اعطایی احتمال دارد کاهش پیدا کند.
- در حال تغییر: رتبه اعطایی ممکن است افزایش یا کاهش یابد.
- چندانکه: این حالت بدین معناست که رتبه اعطایی به یک منتشر کننده بسته به جهت گیری اوراق بهادار، تسهیلات بانکی و... مربوط به آن منتشر کننده، امکان تغییر دارد.

مراحل انجام رتبه بندی در آژانس رتبه بندی اعتباری ژاپن (JCR's Credit Rating Process، ۲۰۱۶):

۱. درخواست انجام رتبه بندی
۲. انتخاب ارزیابان مسئول رتبه بندی
۳. تصمیم گیری در خصوص انجام رتبه بندی
۴. درخواست اطلاعات
۵. بررسی منابع اطلاعاتی مورد استفاده در تعیین رتبه اعتباری
۶. تحلیل داده ها و... و توزیع پرسش نامه ها
۷. مصاحبه و تعامل با لایه مدیریتی منتشر کنندگان
۸. تشکیل کمیته رتبه بندی
۹. اطلاع رسانی به منتشر کنندگان اوراق بهادار رتبه بندی شده در خصوص تصمیمات و دریافت درخواست انتشار
۱۰. انتشار رتبه
۱۱. بازنگری رتبه
۱۲. تعلیق یا حذف رتبه

۳-۵ - موسسات رتبه‌بندی اعتباری در سطح ملی

در این بخش، بر اساس بررسی‌های مقاله مروری مشایخ و شاه‌رخی (۱۳۹۴)، به معرفی موسسات مختلف رتبه‌بندی اعتباری که در سایر کشورها در سطح ملی فعالیت دارند، پرداخته شده است. به عنوان نمونه اول برای معرفی، موسسه خدمات سرمایه‌گذاری و رتبه‌بندی اعتباری هند، «ای سی آر آ» (ICRA) در سال ۱۹۹۱ تاسیس شد. از دیدگاه‌های سی آر آ، همه عواملی که بر توانایی شرکت در ایجاد جریان نقدی اثر می‌گذارد باید در تعیین رتبه‌بندی مد نظر قرار گیرد. به طور مفهومی، این عوامل به ریسک کسب و کار، محرک‌های ریسک مالی و عوامل مربوط به مدیریت طبقه‌بندی می‌شوند. از جمله عوامل ریسک کسب و کار که‌ای سی آر آ تجزیه و تحلیل می‌کند، ریسک صنعت، وضعیت رقابتی، کیفیت مدیریت و ریسک پروژه است و با تعیین وضعیت مالی، سودآوری، ساختار سرمایه، انعطاف‌پذیری مالی و کفایت جریان نقدی آتی، ریسک مالی شرکت‌ها را بررسی می‌کند. از آنجا که این موسسه یک شرکت فرعی موسسه رتبه‌بندی اعتباری مودیز است، روش‌شناسی آن مشابه با مودیز است.

گروه ای‌سی‌ای پی (ICAP) بزرگترین گروه خدمات تجاری در یونان است که در سال ۲۰۰۷ آغاز به کار کرده است. روند تجزیه و تحلیل موسسه رتبه‌بندی اعتباری یونان برای تعیین رتبه به این صورت است که ابتدا بر اساس صرفاً متغیرهای کمی رتبه‌بندی را انجام می‌دهد. سپس برای اطمینان از کیفیت و صحت رتبه اعتباری تعیین شده از طریق ترکیب رتبه‌بندی اعتباری کمی با اطلاعات اضافی - ویژگی‌های کیفی - واحد اقتصادی، از ارزیابی تحلیلگر استفاده می‌کند. آنها از نسبت‌های نقدینگی، نسبت‌های فعالیت، نسبت‌های سودآوری، نسبت‌های ساختار سرمایه و برخی ارقام حسابداری استفاده می‌کنند.

موسسه رتبه‌بندی اعتباری بلغارستانی «باکرا» (BCRA)، اولین موسسه بلغارستانی ثبت‌شده توسط کمیسیون نظارت مالی و قدرت بازارها و اوراق بهادار اروپا است. در سال ۲۰۱۱ این موسسه به عنوان اولین موسسه شناخته‌شده رتبه‌بندی اعتباری بلغارستانی و سومین موسسه رتبه‌بندی اروپایی معرفی شد. متدولوژی آن به این صورت است که ابتدا به تحلیل صنعت با بررسی تاریخچه صنعت و روندهای اصلی آن در مقایسه با دیگر صنایع می‌پردازد. سپس عوامل ریسک کسب و کار را شامل موقعیت رقابتی، توان مالی سهامداران، ترکیب محصول، حجم محصولات فروش رفته، ریسک قراردادهای، ظرفیت موجود شرکت، روابط شرکت با هم‌پیشگان و سیاست‌های مدیریت شرکت مورد ارزیابی قرار می‌دهد و در نهایت شرکت‌ها را به لحاظ مالی شامل سودآوری فروش، اثربخشی عملیاتی، بدهی و نقدینگی مورد تحلیل قرار می‌دهد. مدل پیش‌بینی نهایی آنها شامل پیش‌بینی‌های محافظه‌کارانه تحلیلگران، کارشناسان خارجی و مدیران شرکت مورد تحلیل واقع می‌شود.

شرکت خدمات و اطلاعات رتبه‌بندی اعتباری بنگلادش، «کریسل» (CRISL) از سال ۱۹۹۶ شروع به فعالیت کرده است. کریسل از عوامل کمی و کیفی برای ارائه رتبه‌بندی اعتباری استفاده می‌کنند و جهت اجتناب از جانبداری در تحلیل، عوامل کیفی را به کمی تبدیل می‌کند. این عوامل شامل ارزیابی اطلاعات مالی تاریخی و پیش‌بینی شده، سطوح سودآوری، میزان ظرفیت مورد استفاده، نیاز مخارج سرمایه‌ای، جریان‌های نقدی آزاد و تجزیه و تحلیل سری زمانی می‌شود. همه عوامل مورد نظر برای رتبه‌بندی در چهار گروه صنعت، ریسک کسب و کار، ریسک مالی و کیفیت راهبری شرکت قرار می‌گیرند.

موسسه رتبه‌بندی استاندارد سرمایه، «سی اس آر» (CSR) تنها موسسه رتبه‌بندی مستقل در کویت است. سی اس آر، پنج عامل کلیدی را برای بررسی ریسک اعتباری و تعیین رتبه برای شرکت‌ها صنعتی مشخص کرده است. این عوامل شامل ریسک صنعت، خصوصیات کسب و کار، کارایی عملیاتی، راهبری شرکتی و توانایی مالی است که هر یک دارای عوامل فرعی نیز می‌باشند.

موسسه رتبه‌بندی اروپایی «ای آر آ» (ERA) عملیات بازار خود را در سال ۲۰۰۱ به عنوان یک موسسه رتبه‌بندی محلی در اسلواکی آغاز کرد. سپس در سال ۲۰۰۷ موسسه رتبه‌بندی اسلواکی به موسسه رتبه‌بندی اروپایی تغییر کرد. این موسسه، عوامل مالی و غیرمالی موثر بر توان ایفای تعهدات را بررسی می‌کند. برای این منظور تجزیه و تحلیل اقتصاد کلان و محیط فعالیت شرکت صورت می‌گیرد. این موسسه عملکرد اقتصادی، سیاست مالی و پولی، قدرت خرید، محیط جغرافیایی و اثر ریسک سیاسی و چارچوب قانونی بر شرکت را برای تعیین سطح فعالیت‌های کسب‌وکار مورد توجه قرار می‌دهد.

موسسه رتبه‌بندی مالزی «رَم» (RAM) ارائه‌کننده خدمات مشاوره‌ای و تحقیقات اعتباری مستقل است. این مؤسسه در سال ۱۹۹۰ به عنوان اولین موسسه رتبه‌بندی اعتباری ملی ایجاد شد. رَم برای رتبه‌بندی شرکت‌ها به عوامل کمی و کیفی توجه می‌کند. اجزای اصلی متدولوژی رتبه‌بندی اعتباری شرکت‌ها در این مؤسسه، ریسک صنعت، ریسک کسب‌وکار، ریسک مالی و کیفیت مدیریت می‌باشد. برخی از عوامل ریسک صنعت از نظر آنها رشد، حساسیت نسبت به عوامل صنعت، موانع ورود و خروج، تهدید جایگزین‌ها و سطح رقابت است. این مؤسسه در ارزیابی ریسک کسب‌وکار شرکت به دو حوزه ریسک بازار و ریسک عملیاتی توجه می‌کند. منظور از ریسک بازار، مبنای رقابت، اندازه و موقعیت بازار، تنوع خدمات یا محصولات و تجزیه و تحلیل مشتری است. ریسک عملیاتی شامل موقعیت و امکانات کارخانه، دسترسی به مواد خام، کارایی دارایی‌ها، ساختار هزینه، روابط نیروی کار، کنترل‌های اعتباری و مدیریت موجودی کالا می‌شود. رتبه‌بندی رَم، ریسک مالی شرکت را از طریق سودآوری، نقدینگی و ساختار تأمین مالی، نسبت‌های پوششی و اهرمی، کفایت و ثبات جریان نقدی و انعطاف‌پذیری مالی ارزیابی می‌کند. بررسی کیفیت مدیریت نیز یکی از عوامل اصلی امتیازدهی متدولوژی رتبه‌بندی اعتباری رَم است.

پیش از آغاز به کار اولین موسسه رتبه‌بندی اعتباری پاکستانی «پاکرا» (PACRA) قراردادی مشترک بین شرکت مالی بین‌المللی، موسسه رتبه‌بندی Fitch و بورس اوراق بهادار لاهور بسته شد. این توافقانه بیانگر ایجاد موسسه رتبه‌بندی پاکرا در آگوست ۱۹۹۴ بود. پاکرا برای ارزیابی کیفیت اعتباری هم از تجزیه و تحلیل کمی و هم از تجزیه و تحلیل کیفی برای سنجش ریسک‌های مالی و کسب‌وکار شرکت استفاده می‌کند. برای دستیابی به دیدگاهی شفافتر از عملکرد نسبی، عملکرد شرکت با عملکرد هم‌پیشگان مقایسه می‌شود. افزون بر این، پاکرا تحلیل حساسیت را از طریق چندین سناریوی «چه می‌شد، اگر» برای ارزیابی توانایی شرکت در ایفای تعهدات همگام با تغییر در محیط عملیاتی آن انجام می‌دهد. از دید این مؤسسه، عامل رتبه‌بندی اصلی، انعطاف‌پذیری مالی است که تا حد زیادی به توانایی شرکت در ایجاد وجه نقد ناشی از عملیات بستگی دارد. ریسک‌های مربوط به پیاده‌سازی هر یک از پروژه‌های بزرگ تعهدشده توسط واحد تجاری و ریسک‌های تأمین مالی و کسب‌وکار نیز با اهمیت نسبی تعیین شده متناسب با اندازه پروژه توسط پاکرا مورد ارزیابی قرار می‌گیرد. اجزای متدولوژی رتبه‌بندی اعتباری پاکرا مشابه موسسه رتبه‌بندی اعتباری Fitch است.

۱-۵-۳ - موسسه رتبه‌بندی JCR-VIS پاکستان

بر اساس مقاله خبری حاصل از مصاحبه با مدیرعامل «شرکت رتبه‌بندی اعتباری برهان» (محسنی، ۱۳۹۶)، نام موسسه JCR-VIS در گذشته DCR-VIS بود که با مشارکت یک موسسه رتبه‌بندی امریکایی DCR (که در زمان خود از نظر بزرگی بین موسسات رتبه‌بندی بین‌المللی رتبه سوم را داشت) با شرکت VIS در پاکستان و بورس اسلام آباد و بورس کراچی، در سال ۱۹۹۷ میلادی تشکیل شده است. موسسه رتبه‌بندی DCR-VIS، تکنولوژی، متدولوژی و آموزش‌های لازم را از موسسه امریکایی DCR دریافت کرد. پس از چند سال موسسه رتبه‌بندی Fitch اقدام به خرید موسسه رتبه‌بندی DCR می‌کند و از آن زمان به یکی از سه موسسه بزرگ بین‌المللی در زمینه رتبه‌بندی تبدیل می‌شود. در اثر این اتفاق، موسسه Fitch، اقدام به فروش سهم خود در موسسه DCR-

VIS می‌کند. به همین منظور مذاکراتی با موسسه JCR ژاپن انجام می‌دهد. این موسسه در زمره بزرگ ترین موسسات رتبه‌بندی دنیا قرار دارد و محل آن در کشور ژاپن است و در آمریکا به عنوان یک NRSRO⁶ شناخته شده است و در اتحادیه اروپا نیز به عنوان موسسه رتبه‌بندی قابل اعتماد قلمداد شده است. به این ترتیب موسسه JCR، بخشی از سهام DCR-VIS را خریداری کرده و نام این موسسه به JCR-VIS تغییر یافته است.

در همان ابتدای تشکیل، موسسه JCR-VIS در بنگلادش حضور می‌یابد و با موسسه رتبه‌بندی RAM مالزی به عنوان سهامدار و ارائه دهنده خدمات فنی به موسسه رتبه‌بندی CRISL، که توسط تعدادی از اشخاص حقیقی حرفه‌ای بنگلادشی تشکیل شده بود، می‌پیوندد که این موسسه در حال حاضر نیز وجود دارد.

در سال ۲۰۰۵ موسسه رتبه‌بندی بین المللی اسلامی با مشارکت بانک توسعه اسلامی و تعدادی از موسسات مالی از بیش از ده کشور مسلمان به منظور رتبه‌بندی اوراق اسلامی، بانکداری اسلامی و بیمه اسلامی (تکافل) در بحرین تشکیل می‌شود که نام آن IIRA است. این موسسه رتبه‌بندی به این دلیل تشکیل می‌شود که موسسات رتبه‌بندی تشکیل شده در اروپا، آمریکا، ژاپن و چین با مباحث اوراق اسلامی، بانکداری اسلامی و بیمه اسلامی آشنایی نداشتند. در سال ۲۰۱۱، موسسه IIRA با موسسه رتبه‌بندی JCR-VIS و موسسه رتبه‌بندی MARC کشور مالزی قرارداد پشتیبانی دانش فنی منعقد می‌کند. پس از عقد این قرارداد، دانش فنی موسسه رتبه‌بندی JCR-VIS در زمینه رتبه‌بندی اوراق و نهادهای مالی اسلامی، در توسعه روش‌های رتبه‌بندی در IIRA نقش اساسی ایفا می‌کند و هنوز نیز این همکاری‌ها ادامه دارد. موسسه رتبه‌بندی JCR-VIS، علاوه بر پشتیبانی دانش فنی، عملاً مدیریت IIRA را نیز از همان سال طبق قرارداد به عهده دارد.

موسسه رتبه‌بندی IIRA در راستای توسعه فعالیت خود در کشورهای اسلامی موفق شد در کشور عربستان نیز مجوز تاسیس یک موسسه رتبه‌بندی داخلی را دریافت کند و در ترکیه هم به عنوان موسسه رتبه‌بندی معتمد نظام بانکی شناخته شده است. موسسه رتبه‌بندی JCR-VIS همچنین از موسسان کانون موسسات رتبه‌بندی آسیایی با عنوان ACRAA شناخته می‌شود و مدیر عامل JCR-VIS عضو هیات مدیره ACRAA است. موسسه رتبه‌بندی JCR-VIS در سال ۱۳۹۶ به عنوان شریک خارجی «شرکت رتبه‌بندی اعتباری برهان» انتخاب شد.

با توجه به منابع مالی مازادی که کشور چین در اختیار دارد، قصد دارد بخشی از آن را در کشورهای مختلف سرمایه‌گذاری کند تا دوباره جاده ابریشم را احیا نماید و امور تجاری از طریق جاده ابریشم را فعال تر سازد. مثلاً چین قصد دارد در کشور پاکستان ۱۰۰ میلیارد دلار سرمایه‌گذاری نماید. به دلیل اینکه ایران نیز بر مسیر جاده ابریشم واقع است می‌تواند بخشی از سرمایه‌گذاری چین را در این زمینه جذب کند. برای جذب این منابع، کشورهایی که در مسیر جاده ابریشم قرار دارند و هم پروژه‌های سرمایه‌گذاری مورد علاقه، باید رتبه‌بندی شوند. به همین منظور، اخیراً موسسه رتبه‌بندی شنزن چین (China Chengxin International Credit Co) با JCR-VIS پاکستان به منظور رتبه‌بندی کشورهایی که بر روی جاده ابریشم قرار دارند و پروژه‌های مورد نظر، قرارداد همکاری امضا کرده است. حاصل این تفاهمنامه تاکنون تنظیم گزارشی از رتبه اعتباری ۳۸ کشور واقع بر جاده ابریشم از شرق و مرکز اروپا، آسیای مرکزی، آسیای جنوب شرقی، آسیای جنوبی و خاورمیانه است که ایران نیز در این گزارش بررسی شده است. همچنین در اثر این همکاری رتبه‌بندی جدیدی ابداع و ارائه شده که توانایی‌های مالی، حاکمیت شرکتی و توجه

⁶ یک «سازمان رتبه بندی آماری شناخته شده ملی» (NRSRO) یک آژانس رتبه بندی اعتباری (CRA) است که توسط کمیسیون اوراق بهادار و بورس ایالات متحده (SEC) تأیید شده است تا اطلاعاتی را ارائه دهد که بنگاه های مالی باید برای مقاصد نظارتی به آن اعتماد کنند یا مورد استفاده قرار دهند.

به مسئولیت‌های اجتماعی را هم زمان می‌سنجد. این رتبه‌بندی فراتر از رتبه‌بندی اعتباری که تنها ریسک اعتباری شرکت‌ها را می‌سنجد، بوده و نشان می‌دهد که تا چه حد یک شرکت می‌تواند منافع سرمایه‌گذاران را به صورت پایدار، تأمین نماید.

۳-۶- سامانه‌های رتبه‌بندی اعتباری در ایران

در کشور ما هنوز صنعت رتبه‌بندی به جایگاه کلیدی خود دست نیافته است. از جمله دلایل این امر می‌تواند مسائل فرهنگی، اقتصاد، آموزش، فقدان بانکهای اطلاعاتی متمرکز، خلا شبکه تبادل اطلاعاتی قوی و کارآمد، عدم وضع قوانین و مقررات کافی و مسائل سیاسی باشد (مشایخ و شاهرخی، ۱۳۹۴؛ عزیزی نقش، ۱۳۹۰). با این وجود، موسسات، مراکز و سامانه‌های متعددی در زمینه رتبه‌بندی در ایران فعالیت دارند که برخی از شناخته‌شده‌ترین آنها شامل موارد زیر است:

- «امور رتبه‌بندی» یا «مرکز ملی رتبه‌بندی» اتاق ایران
- شرکت مشاوره رتبه‌بندی اعتباری ایران
- سامانه یکپارچه اعتبارسنجی و رتبه‌بندی اعتباری
- شرکت رتبه‌بندی اعتباری برهان
- شرکت رتبه‌بندی اعتباری پارس کیان
- شرکت رتبه‌بندی اعتباری پایا
- رویال ریتینگز
- مرکز رتبه‌بندی ایران و مرکز رتبه‌بندی اعتباری استارت
- سامانه اعتبارسنجی مرآت
- سامانه اعتبارسنجی میزانتو
- ایران رنتر
- اعتبار یکپارچه سپهر (آیس)
- حافظ سامان ایرانیان
- سامانه اعتبارسنجی فرانام
- سامانه اعتبارسنجی سمات

در ادامه به معرفی هشت مورد اول از فهرست بالا پرداخته شده است.

۳-۶-۱ «امور رتبه‌بندی» یا «مرکز ملی رتبه‌بندی» اتاق ایران

مرکز ملی رتبه‌بندی اتاق ایران به منظور اجرای وظایف ذاتی اتاق ایران و نیز اجرای تکالیف قانونی مقرر در:

- i. تبصره ۲ بند ۳ ماده ۱۰ آیین نامه اجرایی قانون مقررات صادرات و واردات موضوع تصویب نامه شماره ۱۲۴۶۴۶/ت/۴۰۲۲۷ ک مورخ ۱۳۸۹/۶/۶
- ii. تبصره ذیل ماده ۵ قانون حداکثر استفاده از توان تولیدی و خدماتی در تأمین نیازهای کشور و تقویت آنها در امر صادرات مصوب ۱۳۹۰/۵/۱ مجلس شورای اسلامی
- iii. قانون بهبود مستمر محیط کسب و کار

و تعامل سازنده در اجرایی نمودن بند ج ماده ۹ قانون ارتقا سلامت نظام اداری و مقابله با فساد مصوب ۱۳۸۷/۲/۲۹ مجلس شورای اسلامی و ۱۳۹۰/۸/۷ مجمع تشخیص مصلحت نظام تشکیل شده است.

✓ اهم وظایف مرکز ملی رتبه‌بندی اتاق ایران به شرح زیر است:

- سیاستگذاری، تعیین خط مشی کلی رتبه‌بندی
- تنظیم و ابلاغ ضوابط در زمینه انواع رتبه‌بندی
- توسعه و ترویج فرهنگ رتبه‌بندی
- شناسایی، پذیرش و اهلیت سنجی موسسات رتبه‌بندی
- صدور پروانه برای موسسات رتبه‌بندی
- ارتباط با موسسات و آژانس‌های بین‌المللی رتبه‌بندی
- عضویت و مشارکت در سازمان‌ها و نهادهای بین‌المللی
- برگزاری دوره‌های آموزشی تخصصی و همایش‌ها
- انتشار گزارش‌های فنی و تخصصی و تحقیقات علمی
- رسیدگی به شکایات و تخلفات

✓ مهم‌ترین اهداف و برنامه‌های مرکز ملی رتبه‌بندی اتاق ایران به شرح زیر قابل تبیین هستند:

- ایجاد تمایز بین کارت‌های بازرگانی از طریق به‌کارگیری روش‌های علمی و عادلانه رتبه‌بندی
- تسهیل روابط تجاری داخلی و بین‌المللی از طریق اطلاع‌رسانی مناسب از رتبه کارت‌های بازرگانی اعضا
- فراهم آوردن بستر قابل اعتماد برای اعطای امتیازات ویژه به دارندگان کارت‌های رتبه‌بندی شده

✓ محصولات و خدمات مرکز ملی رتبه‌بندی اتاق ایران در ادامه مورد اشاره قرار گرفته‌اند:

❖ اطلاع‌رسانی گسترده رتبه متقاضیان شامل:

- ارائه فهرست و رتبه متقاضیان به هیات‌های تجاری، سفارتخانه‌ها، وزارت صمت، گمرک، روزنامه‌های اقتصادی و مجلات مرتبط، تشکل‌ها و انجمن‌های تخصصی و اتاق‌های مشترک و سایر ذینفعان
- ارائه گواهینامه معتبر از رتبه اخذ شده و انتشار فهرست و رتبه متقاضیان در سایت رسمی طرح و در کتاب سال رتبه‌بندی متقاضیان

❖ ارائه گزارش فارسی و انگلیسی از عملکرد شرکت در بازه پنج سال گذشته شامل:

- صحنه‌گذاری پیشینه، صلاحیت هیات مدیره، فهرست جوایز و تقدیرنامه‌های کسب‌شده متقاضی
- بررسی و صحنه‌گذاری وضعیت سوابق اعتباری بانکی متقاضی
- بررسی وضعیت برنامه راهبردی و تشریح نقاط قوت و نواحی قابل بهبود

❖ تحلیل وضعیت رقابت پذیری شرکت شامل:

- تحلیل ارزش افزوده شامل روند، رشد و تفکیک عوامل موثر به نرخ جاری و ثابت و مقایسه با میانگین صنعت مربوطه و اهداف توسعه‌ای کشور
- محاسبه و تحلیل شاخص‌های بهره‌وری نیروی کار (رقابت پذیری هزینه نیروی کار)، شاخص بهره‌وری سرمایه و بهره‌وری کل عوامل، اشتغال‌زایی و مقایسه با میانگین صنعت و اهداف توسعه‌ای کشور

- تحلیل شاخص‌های سودآوری و نرخ برگشت سرمایه (ROI) و مقایسه با میانگین گروه
- تحلیل نسبت‌های مالی و فروش شرکت طی پنج سال گذشته و مقایسه با میانگین گروه
- محاسبه و تحلیل سهم صادرات و واردات شرکت نسبت به رقبا
- بررسی وضعیت تشکل گرابی، مسئولیت پذیری اجتماعی و میزان سرمایه‌گذاری متقاضی در مناطق محروم و کمتر توسعه یافته کشور

در خصوص وضعیت کنونی مرکز ملی رتبه‌بندی اتاق ایران لازم به ذکر است که در دی‌ماه ۱۳۹۸ غلامحسین شافعی، رییس اتاق ایران، در نامه‌ای به رییس سازمان بازرسی کل کشور اعلام کرد فعلاً فعالیت مرکز ملی رتبه‌بندی اتاق بازرگانی ایران متوقف شده و تا زمان بررسی تمام ابعاد ماجرا و دریافت نظر مراجع رسمی، این مرکز فعالیت نخواهد کرد (خبرگزاری ایسنا، دی‌ماه ۱۳۹۸). همچنین در نشست مشترک بین رئیس و اعضای هیات رئیسه اتاق ایران با وزیر صنعت، معدن و تجارت و معاونان ایشان در بهمن ۱۳۹۸، موضوع رتبه‌بندی کارتهای بازرگانی و استفاده از سامانه یکپارچه تجارت مورد توجه قرار گرفت و همراهی و همکاری بیشتر بین وزارتخانه و اتاق ایران در حوزه رتبه‌بندی و استفاده بهینه‌تر از ظرفیت شورای گفت‌وگوی دولت و بخش خصوصی مورد تأکید قرار گرفت. به‌علاوه مقرر شد کارگروه مشترکی از معاونان وزیر صنعت، معدن و تجارت و اعضای هیات رئیسه اتاق ایران در مورد تدوین آیین‌نامه رتبه‌بندی و سایر موارد مطرح شده، تشکیل شود (پایگاه خبری اتاق ایران، بهمن ۱۳۹۸).

۲-۶-۳ - شرکت مشاوره رتبه‌بندی اعتباری ایران

شرکت مشاوره رتبه‌بندی اعتباری ایران با حمایت وزارت امور اقتصادی و دارایی و نظارت بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران در آبان ماه ۱۳۸۵ به صورت سهامی خاص در اداره ثبت شرکت‌ها و مالکیت صنعتی تاسیس گردید. این شرکت بر اساس آیین‌نامه نظام سنجش اعتبار، سامانه ملی اعتبارسنجی را در نظام بانکی و اعتباری کشور عملیاتی نموده و در حال حاضر با تجمیع اطلاعات دریافتی از بانک مرکزی، سازمان امور مالیاتی، گمرک و بانک‌ها و موسسات مالی و اعتباری، خدمات گزارشگری اعتباری و اعتبارسنجی (رتبه اعتباری) در خصوص کلیه اشخاص حقیقی و حقوقی را به نظام بانکی کشور ارائه می‌دهد. هدف اصلی این شرکت به عنوان شرکت سنجش اعتبار، بهبود مدیریت ریسک سیستم اعتباری کشور از طریق ارائه خدمات رتبه‌بندی اعتباری و اعتبارسنجی می‌باشد. استفاده از خدمات این شرکت موجب خواهد شد تا شرکت‌های اعتباردهنده از وضعیت کنونی و سابقه اعتباری مشتریان خود در کل نظام بانکی مطلع شده و آنها را قادر می‌سازد تا تصمیمات اعتباری خود را بصورت علمی، با ریسک کمتر و در زمان سریعتری اتخاذ نمایند. این شرکت به رتبه‌بندی داخلی می‌پردازد و از لحاظ متدولوژی با رتبه‌بندی موسسات رتبه‌بندی اعتباری که به رتبه‌بندی خارجی می‌پردازند متفاوت است (مشایخ و شاهرخی، ۱۳۹۴).

شرکت مشاوره رتبه‌بندی اعتباری ایران به عنوان یکی از موسسین شرکت رتبه‌بندی برهان، بر اساس تفاهم‌نامه همکاری دی ماه ۱۳۹۶ مقرر نموده است که کلیه فرآیندها، روبه‌ها، روش‌ها، معیارها، و مدل‌های مورد استفاده در رتبه‌سنجی (Scoring and Credit bureau) را در اختیار شرکت برهان قرار دهد.

انواع گزارش‌های اعتباری شرکت رتبه‌بندی اعتباری ایران

۱. گزارش آمار استعمال

این گزارش بیان می‌نماید که مشتری از ابتدای سال ۱۳۸۸ تاکنون چه تسهیلاتی را از بانک‌های عضو سامانه دریافت نموده است. همچنین این گزارش تعداد اعلام‌های صورت گرفته از مشتری توسط اعضا را نمایان می‌سازد. این تعداد اعلام‌ها در دوره‌های زمانی ۱ ماهه و ۱۲ ماهه ارائه می‌شود. گزارش اعلام در متن هر یک از گزارش‌های زیر نیز درج می‌گردد.

۲. گزارش اعتباری پایه

گزارش پایه، اطلاعاتی از اشخاص در خصوص مشخصات هویتی، وضعیت منفی شخص و قرارداد، مشخصات تماس، مشخصات آدرس، تعداد اعلام‌های صورت گرفته از شخص در ۱ ماه و ۱۲ ماه گذشته را نشان می‌دهد. همچنین در این گزارش تعداد اقساط و مبلغ بدهی سررسید شده پرداخت نشده و مجموع بدهی سررسید نشده (تعهدات آتی) و همچنین تعداد تسهیلات در جریان و خاتمه یافته شخص ارائه می‌گردد.

۳. گزارش اعتباری استاندارد

در این گزارش علاوه بر اطلاعات ارائه شده در گزارش پایه، جزئیات مربوط به تسهیلات اخذ شده توسط شخص وجود دارد. در جزئیات قرارداد یک تقویم یک‌ساله نیز وجود دارد که روند پرداخت اقساط و وضعیت هر قرارداد در دوازده ماه گذشته نمایش داده می‌شود.

۴. گزارش اعتباری پیشرفته

در این گزارش علاوه بر اطلاعات ارائه شده در گزارش استاندارد، جزئیات مربوط به تعهدات غیرمستقیم شخص (قراردادهایی که شخص نقش ضامن را در آنها ایفا می‌کند) نیز با همان مشخصات تعهدات مستقیم ارائه می‌شود.

۵. گزارش سوابق

در صورتی که در اطلاعات مربوط به یک شخص مانند اطلاعات هویتی، آدرس، تماس و ... تغییری ایجاد شود، سابقه این تغییرات در گزارش سابقه ارائه می‌گردد.

۶. گزارش ارزیابی

در حال حاضر با توجه به نصب و راه‌اندازی نرم‌افزار رابط سنجش اعتبار و امکان تعریف و بهره‌گیری از گزارش‌های تخصصی آن، گزارش ارزیابی حاوی رتبه و امتیاز اعتباری مشتریان در آن برای استفاده شعب بانک‌ها تعبیه شده است.

انواع رتبه‌دهی اعتباری در گزارش ارزیابی

این رتبه‌ها شامل A، B، B+، B-، C، C+ و C هستند. به عنوان مثال وقتی رتبه مشتری A (یعنی مناسب‌ترین وضعیت) است به این معنی است که مشتری بسیار خوبی با قابلیت اطمینان بالاست و می‌توان خدمات مناسب دیگری را نیز به وی پیشنهاد کرد. همچنین در صورتی که مشتری حائز رتبه C- (یعنی بدترین وضعیت) شود به این معنی است که مشتری بی‌ثباتی است و به احتمال فراوان تسهیلات اعطایی به وی نکول می‌شود.

۷. گزارش Cut-Off

تعیین نقاط مرزی نیز از جمله مواردی است که به عنوان یکی از قابلیت‌های مهم نرم‌افزار رابط سنجش اعتبار به بانک‌ها ارائه شده است. در این گزارش، ۶۴ پارامتر پیش فرض با استفاده از گزارش‌های اعتباری مشتری تعیین و محدوده‌های آن با توجه به سیاست‌های اعتباری بانک تعریف می‌شود.

۸. سامانه ثبت وثایق

بانک‌ها در اجرای آیین‌نامه و دستورالعمل‌های اجرایی قانون عملیات بانکی بدون ربا و در راستای حفظ منافع سپرده‌گذاران و ذی‌نفعان در فرایند تخصیص منابع به منظور افزایش ضریب اطمینان از حسن اجرای مفاد قراردادهای تسهیلات بانکی، وثایق و تضمین‌های معتبر و کافی اخذ می‌نمایند که وثایق غیرمنقول به دلیل استحکام بالا نسبت به سایر تضمین‌ها از مقبولیت بیشتری برخوردار است.

۹. پلتفرم توانم (توان اعتباری من)

توانم یک پلتفرم جامع رتبه‌سنجی است که بر مبنای سرویس‌های شرکت رتبه‌بندی اعتباری ایران، اقدام به ارائه خدمات بر خط رتبه‌سنجی به مشتریان حقیقی و حقوقی می‌کند. هر فرد حقیقی که می‌خواهد رتبه اعتباری و گزارشات دقیق خود در سیستم بانکی کشور را بداند، پس از احراز هویت می‌تواند این اطلاعات را از سیستم دریافت کرده و در صورت تمایل با افراد، شرکت‌ها و سازمان‌ها به اشتراک بگذارد.

۱۰. شناسنامه اعتباری

شناسنامه اعتباری، نشان می‌دهد که هر شخصی چه تسهیلاتی را از بانک‌ها و موسسات اعتباری دریافت کرده و چگونه نسبت به پرداخت اقساط آن اقدام نموده است. اگر شخص اقساط خودش را به موقع پرداخت کرده باشد شناسنامه اعتباری او مثبت و اگر در پرداخت اقساط تاخیر داشته باشد شناسنامه اعتباری او دارای سابقه اعتباری منفی خواهد بود.

نحوه اعلام رتبه‌بندی اعتباری

	حد بالای امتیاز	حد پایین امتیاز	حد بالای درجه ریسک	حد پایین درجه ریسک	درجه ریسک
ریسک خیلی پایین	۹۰۰	۶۸۰	%۳.۱	۰%	A۱
	۶۷۹	۶۶۰	%۴.۸	%۳.۱	A۲
	۶۵۹	۶۴۰	%۷.۴	%۴.۸	A۳
ریسک پایین	۶۳۹	۶۲۰	%۱۱.۳	%۷.۵	B۱
	۶۱۹	۶۰۰	%۱۶.۹	%۱۱.۳	B۲
	۵۹۹	۵۸۰	%۲۴.۴	%۱۶.۹	B۳
ریسک متوسط	۵۷۹	۵۶۰	%۳۳.۸	%۲۴.۴	C۱
	۵۵۹	۵۴۰	%۴۴.۸	%۳۳.۸	C۲
	۵۳۹	۵۲۰	%۵۶.۳	%۴۴.۸	C۳
ریسک بالا	۵۱۹	۵۰۰	%۶۷.۲	%۵۶.۳	D۱
	۴۹۹	۴۸۰	%۷۶.۵	%۶۷.۲	D۲
	۴۷۹	۴۶۰	%۸۳.۷	%۷۶.۵	D۳
ریسک خیلی بالا	۴۵۹	۴۴۰	%۸۹.۱	%۸۳.۸	E۱
	۴۳۹	۴۲۰	%۹۲.۸	%۸۹.۱	E۲
	۴۱۹	۰	%۱۰۰	%۹۲.۸	E۳

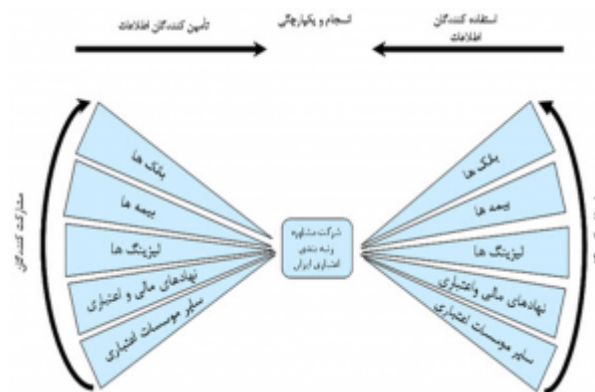
مشتریان شرکت رتبه‌بندی اعتباری ایران

شرکت مشاوره رتبه‌بندی اعتباری ایران در شش حوزه مختلف به مشتریان خود خدمات اعتبار سنجی ارائه می‌کند که به شرح

ذیل می‌باشد:

۱. بانک‌ها: تقریباً اکثر بانک‌های کشور جزو مشتریان شرکت رتبه‌بندی اعتباری ایران هستند.
۲. موسسات مالی و اعتباری: موسسه اعتباری توسعه، موسسه مالی و اعتباری عسکریه، تعاونی اعتبار ثامن، موسسه مالی و اعتباری کوثر و موسسه اعتباری کاسپین
۳. شرکت‌های لیزینگ: لیزینگ رایان سایپا، جامع سینا، بهمن لیزینگ، شهر، ماشین آلات سنگین ایرانیان، اقتصاد نوین، ارزش آفرین گلرنگ، خودرو غدیر و...
۴. کارگزاری‌ها: کارگزاری امین سهم و شرکت کارگزاری پارس نمودگر
۵. سازمان‌ها: سازمان خصوصی سازی ایران، شرکت خدمات رایان اقتصاد نوین، اتاق بازرگانی، صنایع، معادن، طرح‌های فنی و اعتباری امور صنایع و اقتصادی وزارت صنعت، معدن و تجارت و ...
۶. صندوق‌های اعتباری: صندوق مالی توسعه تکنولوژی ایران، صندوق حمایت از تحقیقات و توسعه صنایع الکترونیک (صحا)، صندوق توسعه صنایع دریایی و...

مدل اولیه تسهیم اطلاعات در شرکت رتبه‌بندی اعتباری ایران

۳-۶-۳ - سامانه یکپارچه اعتبارسنجی و رتبه‌بندی اعتباری

هدف اصلی از توسعه سامانه یکپارچه اعتبارسنجی و رتبه‌بندی اعتباری، رتبه‌بندی اعتباری بازرگانان کشور است. این رتبه در ساماندهی تخصیص ارز، واردات گروه‌های کالایی به کشور، محاسبه سقف واردات، تعیین تعداد رشته فعالیت بازرگانان و سایر موارد دارای کاربرد است. علاوه بر کارکرد مذکور، اعتبارسنجی کارت‌های بازرگانی صادره در کشور و تکمیل چرخه تاییدیه کارت در این سامانه به انجام می‌رسد. کاربران اصلی سامانه را بازرگانان تجارت خارجی کشور، زیرمجموعه‌های مرتبط وزارت صمت و ستاد مبارزه با قاچاق کالا و ارز در کشور تشکیل می‌دهند. این سامانه به سفارش مرکز توسعه تجارت الکترونیکی وزارت صمت ایجاد شده و یکی از زیرمجموعه‌های سامانه جامع تجارت کشور محسوب می‌گردد و در حال حاضر در آدرس <https://www.mvcrs.ir> در دسترس قرار دارد. سامانه موصوف بر اساس قوانین و مقررات زیر ایجاد شده است:

- ماده ۳ قانون مقررات صادرات و واردات (۷۲/۰۷/۰۴)
- ماده ۱۰ آیین نامه اجرایی قانون مقررات صادرات و واردات (۷۳/۰۲/۰۶ و اصلاح مورخ ۸۹/۰۶/۰۶)
- اصلاحیه ماده ۱۰ آیین نامه اجرایی قانون مقررات صادرات و واردات (۹۷/۰۴/۲۱)
- دستورالعمل شاخص های سامانه یکپارچه اعتبارسنجی و رتبه بندی اعتباری (۹۷/۰۵/۱۰)
- اصلاحیه مجدد ماده ۱۰ آیین نامه اجرایی قانون مقررات صادرات و واردات (۹۷/۱۰/۰۴)
- بخشنامه جزئیات شاخص های سامانه یکپارچه اعتبارسنجی و رتبه بندی اعتباری (۹۸/۰۵/۰۶)
- بند (ت) ماده ۶ قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز (۹۲/۱۰/۰۳)
- ماده ۴ آیین نامه اجرایی مواد ۵ و ۶ قانون مبارزه با قاچاق (۹۵/۰۴/۲۳)

رتبه بندی بازرگانان در سامانه یکپارچه اعتبارسنجی و رتبه بندی اعتباری بر اساس سه دسته شاخص «مسئولیت پذیری»، «وضعیت مالی» و «وضعیت کسب و کار» و با ارسال اطلاعات دستگاه های ذی ربط به صورت سیستمی از طریق سامانه جامع تجارت به سامانه یکپارچه اعتبارسنجی و رتبه بندی اعتباری انجام می شود. نحوه سنجش هر یک از شاخص های یاد شده به شرح زیر خواهد بود:

- شاخص مسئولیت پذیری: این شاخص بر اساس استعلام سیستمی از سامانه ملی سنجش اعتبار (شرکت مشاوره رتبه بندی اعتباری ایران) ارزیابی می شود.
- شاخص وضعیت مالی: این شاخص بر اساس اطلاعات صورت های مالی حسابرسی شده نزد سامانه حسابداران رسمی (سحر) یا با استعلام سیستمی از سازمان امور مالیاتی کشور مورد سنجش قرار می گیرد.
- شاخص های بخش کسب و کار - کیفی: شاخص های زیرمجموعه این شاخص صرفاً در صورت تمایل بازرگانان، قابل دریافت از موسسات رتبه بندی دارای مجوز از سازمان بورس و اوراق بهادار است. در واقع بازرگانان برای رفع مشکل سقف واردات خود می توانند نسبت به ارزیابی شاخص های کسب و کار - کیفی که نیازمند دریافت اسناد و مدارک و ارزیابی های خبره محور است، از طریق مراجعه به سه مؤسسه رتبه بندی دارای مجوز فعالیت از سازمان بورس و اوراق بهادار اقدام نمایند که طبق تفاهم انجام شده توسط وزارت صنعت، معدن و تجارت با آن سازمان، نتایج ارزیابی شاخص های مورد نظر پس از ثبت در سامانه کدال توسط هر یک از مؤسسات و تأیید سازمان مذکور، مستقیماً در سامانه یکپارچه اعتبارسنجی و رتبه بندی اعتباری اعمال خواهد شد. مؤسسات رتبه بندی قابل قبول برای دوره سه ماهه بهار ۱۳۹۹ عبارتند از:
- شرکت رتبه بندی اعتباری برهان
- شرکت رتبه بندی اعتباری پارس کیان
- شرکت رتبه بندی اعتباری پایا

۴-۶-۳ - شرکت رتبه بندی اعتباری برهان

شرکت رتبه بندی اعتباری برهان به عنوان یک نهاد مستقل و دانش محور با تجمیع تخصص، تجربه و حسن شهرت بنیان گذاران خود به منظور راه اندازی و توسعه خدمات رتبه بندی اعتباری و مشاوره تخصصی به عنوان حلقه مفقوده تأمین مالی و مدیریت ریسک در بازار سرمایه ایران در آذرماه ۱۳۹۶ با مجوز سازمان بورس و اوراق بهادار تاسیس گردید. برهان حاصل تفکر

جمعی از خبرگان و مدیران باسابقه نهادهای مالی کشور، موسسه رتبه‌بندی اعتباری JCR-VIS و شرکت مشاوره رتبه‌بندی اعتباری ایران به عنوان موسسین شرکت است.

موسسه رتبه‌بندی اعتباری JCR-VIS به عنوان یکی از موسسین برهان و از بنیان‌کنان موسسات رتبه‌بندی اعتباری آسیایی با سابقه بیست ساله در حوزه رتبه‌بندی در کشورهای پاکستان، بحرین، بنگلادش، قرار دارد. دانش فنی و متدولوژی‌های این موسسه در ابتدا توسط شرکت رتبه‌بندی اعتباری داف (DCR) آمریکا شکل گرفته و در ادامه بخاطر مشارکت‌ها و تفاهم‌نامه‌های منعقد شده با موسسه رتبه‌بندی اعتباری ژاپن (JCR) تکامل یافته و به روزرسانی گردیده است. به علاوه JCR-VIS دانش فنی خود را به همراه موسسه رتبه‌بندی رام (RAM) از مالزی به موسسه رتبه‌بندی بین‌المللی اسلامی (IIRA) در بحرین نیز انتقال داده و با مشارکت در حال راه‌اندازی و تاسیس شرکت‌های رتبه‌بندی در عربستان و ترکیه هم‌زمان با ایران می‌باشد. این موسسه سابقه رتبه‌بندی ابزارهای مالی و بانکداری اسلامی را دارد.

شرکت رتبه‌بندی اعتباری JCR-VIS به موجب قرارداد خدمات پشتیبانی فنی (Technical Support Services Contract) متعهد است کلیه متدولوژی‌ها، رویه‌ها، استانداردها و آموزش‌های مربوط به رتبه‌بندی را در اختیار برهان قرار دهد. همچنین JCR-VIS متعهد است نرم‌افزار تحلیل کمی (Quantitative Analysis Software Application) و نرم‌افزار مدیریت فرآیندها (Operation Handling Software Application) را برای مدت نامحدود در اختیار برهان قرار دهد. همچنین بر اساس تفاهم‌نامه همکاری دی ماه ۱۳۹۶، مقرر گردید شرکت مشاوره رتبه‌بندی اعتباری ایران کلیه فرآیندها، رویه‌ها، روش‌ها، معیارها، و مدل‌های مورد استفاده در رتبه‌سنجی (Scoring and Credit bureau) را در اختیار برهان قرار دهد.

۳-۶-۵ - شرکت رتبه‌بندی اعتباری پارس کیان

شرکت رتبه‌بندی اعتباری پارس کیان، نهادی مستقل و خصوصی است که در دی ماه سال ۱۳۹۶ با مجوز سازمان بورس و اوراق بهادار ایران تاسیس گردید. این شرکت در زمینه تجزیه و تحلیل ریسک‌های اعتباری و رتبه‌بندی اعتباری مستقل فعالیت می‌نماید و خود را موظف به ارائه رتبه‌های اعتباری و تحقیقات آینده‌نگر می‌داند. موسسان شرکت رتبه‌بندی اعتباری پارس کیان، تعدادی از مدیران بازار پول و سرمایه کشور و موسسه رتبه‌بندی اعتباری پاکستان (پاکرا) می‌باشند. موسسه رتبه‌بندی اعتباری پاکستان (پاکرا) بعنوان اولین موسسه رتبه‌بندی اعتباری در پاکستان در سال ۱۹۹۴ تاسیس گردید و یکی از سهامداران عمده آن موسسه فیتچ (FitCh) بوده است که در حال حاضر سهام شرکت فیتچ خریداری شده است. پاکرا تا کنون بیش از ۴۰۰۰ رتبه اعتباری منتشر نموده است و علاوه بر پاکستان در بنگلادش، ایران و افغانستان نیز به ارائه خدمات می‌پردازد. پاکرا با در اختیار قراردادن دانش رتبه‌بندی اعتباری یکی از شرکای استراتژیک شرکت رتبه‌بندی اعتباری پارس کیان محسوب می‌شود. شرکت پردازش اطلاعات مالی نوآوران امین با بهره‌مندی از توانایی این شرکت در حوزه سیستم‌های اطلاعاتی و دارابودن بانک اطلاعاتی مرتبط، به عنوان یکی از سهامداران شرکت رتبه‌بندی اعتباری پارس کیان در ارائه خدمات به مشتریان سهیم است.

موسسه رتبه‌بندی اعتباری پاکستان (پاکرا) با انعقاد قرارداد خدمات پشتیبانی فنی با شرکت رتبه‌بندی اعتباری پارس کیان متعهد گردیده است کلیه خط‌مشی‌ها، دستورالعمل‌ها، فرآیندها، روش‌های اجرایی و آموزش‌های مرتبط با رتبه‌بندی اعتباری را در اختیار شرکت رتبه‌بندی اعتباری پارس کیان قرار دهد. پاکرا همچنین متعهد گردیده است تا حق استفاده نامحدود نرم‌افزارهای تحلیل کمی و مدیریت فرآیندهای مرتبط با رتبه‌بندی اعتباری پاکرا را در اختیار پارس کیان قرار دهد. شرکت پردازش اطلاعات مالی نوآوران امین نیز با انعقاد قرارداد رتبه‌بندی اعتباری پارس کیان متعهد گردیده است کلیه اطلاعات و مستندات مورد نیاز جهت خدمات مرتبط با تحلیل کلان را در اختیار رتبه‌بندی اعتباری پارس کیان قرار دهد.

۶-۶-۳- شرکت رتبه‌بندی اعتباری پایا

چندین ماه فعالیت‌های تحقیقاتی در مورد موسسات رتبه‌بندی برتر دنیا و نیز شرکت‌های رتبه‌بندی برتر منطقه توسط سهامداران شرکت در نهایت منجر به گزینش شرکت جی سی آر اوراسیا ترکیه به عنوان شریک راهبردی برای راه‌اندازی این کسب‌وکار در ایران گردید و در نهایت تیم هیات موسس موفق شدند در سال ۱۳۹۷ موافقت اصولی تاسیس شرکت رتبه‌بندی اعتباری پایا را از سازمان بورس دریافت نمایند.

سهامداران عمده این شرکت که دارای بیش از ۵ درصد سهام شرکت می‌باشند شامل شرکت جی.سی.آر اوراسیا، شرکت مخابرات ایران، شرکت سرمایه‌گذاری آتیه پارسیس پارس، شرکت سرمایه‌گذاری پویا و عده‌ای اشخاص حقیقی می‌باشند. شرکت ترکیه‌ای جی.سی.آر اوراسیا یک موسسه بین‌المللی رتبه‌بندی است. حوزه‌های رتبه‌بندی این شرکت شامل رتبه‌بندی ملی، رتبه‌بندی کشوری رتبه‌بندی موسسات مالی، رتبه‌بندی شرکت‌های بیمه، رتبه‌بندی تأمین مالی عمومی، رتبه‌بندی شرکت‌ها، رتبه‌بندی شهرداری‌ها، رتبه‌بندی اوراق قرضه، رتبه‌بندی تأمین مالی ساختاریافته (اوراق بدهی به پشتوانه دارایی‌ها، اوراق رهنی)، رتبه‌بندی پروژه، رتبه‌بندی صندوق‌های املاک و مستغلات و راهبری شرکتی می‌باشد.

خدمات شرکت رتبه‌بندی اعتباری پایا

خدمات شرکت پایا انواع گوناگون شرکت‌ها، انواع گوناگون اوراق بهادار و صکوک و همچنین انواع گوناگون تعهدات مالی را در برمی‌گیرد. همچنین شرکت رتبه‌بندی اعتباری پایا محدوده جغرافیایی ارائه خدمات خود را کشور ایران تعریف نموده است. بر اساس موضوع فعالیت تصریح شده در اساسنامه شرکت، خدمات ارائه شده این شرکت عبارتند از:

خدمات اصلی:

❖ اختصاص و ارائه رتبه اعتباری به کلیه اشخاص حقوقی، ابزارهای مالی (اوراق بهادار) و تعهدات مالی خاص و بروزرسانی مستمر آن

خدمات فرعی:

❖ اختصاص و ارائه هرگونه رتبه اعم از درجه یا هرگونه طبقه دیگر به اشخاص حقوقی، ابزارهای مالی (اوراق بهادار) و تعهدات مالی خاص در داخل و یا خارج از کشور، به جز رتبه اعتباری، از جمله:

- رتبه‌بندی حاکمیت شرکتی
- رتبه‌بندی نوسان‌پذیری یا ثبات بازده صندوق‌های سرمایه‌گذاری
- رتبه‌بندی عملکردی صندوق‌های سرمایه‌گذاری (ستاره‌دار کردن صندوق‌های سرمایه‌گذاری)
- درجه‌بندی پروژه‌ها
- ایجاد نظام اعتبارسنجی
- Credit Scoring و ارائه گزارش‌های اعتباری در قالب دفاتر اعتباری Credit Bureau System به اشخاص حقیقی و حقوقی در داخل و یا خارج از کشور

سایر خدمات:

❖ ارائه خدمات مشاوره در زمینه‌های:

- رتبه‌بندی اعتباری
- ارتقای کیفیت اعتباری

- مدیریت ریسک
- ❖ طبقه بندی و فروش اطلاعات مجاز و یا هرگونه گزارش های تحلیلی از جمله:
 - گزارش های مربوط به پیش بینی بازار
 - پیش بینی روندهای صنعت
 - پیش بینی روندهای اقتصادی
 - تجزیه و تحلیل قیمت اوراق بهادار؛
- ❖ ارائه خدمات آموزشی و برگزاری سمینارها و کارگاه های آموزشی و شرکت در کنفرانس های مرتبط با موضوع فعالیت اصلی و فرعی در داخل و یا خارج از کشور
- ❖ مشارکت و همکاری با اشخاص حقیقی و حقوقی در داخل و یا خارج از کشور جهت انجام فعالیت های تعیین رتبه اعتباری و یا فعالیت های مرتبط با آن
- ❖ عضویت در انجمن ها و کانون های حرفه ای مرتبط در سطوح ملی، منطقه ای و یا بین المللی
- ❖ ایجاد و تأسیس هر نوع دفتر، نمایندگی، شعبه و یا بخش در داخل و یا خارج از کشور
- ❖ طراحی، راه اندازی و انتشار هرگونه تارنمای خبری و یا جراید ارتباط جمعی
- ❖ سایر فعالیت های مجاز مرتبط با موضوع فعالیت اصلی و فرعی.

۷-۶-۳- رویال ریتینگز

رویال ریتینگز یک موسسه مستقل رتبه بندی اعتباری است که کیفیت اعتباری شرکت ها و موسسات را ارزیابی و پایش می نماید. رویال ریتینگز با تکیه بر دانش و تجربه جهانی و تخصص خبرگان بومی و با همکاری شرکای بین المللی خود، پیشروی صنعت رتبه بندی اعتباری در ایران است.^۷ رویال ریتینگز همانند موسسات رتبه بندی برتر جهان، رتبه بندی اعتباری شرکت ها را در قالب یک سری نماد بیان می نماید. اولین مزیت رتبه اعتباری برای یک شرکت، اطلاع مدیران و صاحبان آن از جایگاه واقعی بنگاه در مقایسه با بازار است. مهم تر این که در همه بازارهای جهانی پیشرفته مرسوم است که تصمیم برای سرمایه گذاری و اعطای تسهیلات به یک شرکت بر اساس رتبه اعتباری آن انجام می شود.

وظیفه اصلی رویال ریتینگز اظهار نظر در خصوص پیش بینی صلاحیت اعتباری و تعیین احتمال نکول ناشر و شرکت در ایفای تعهدات مالی است. فرآیندی که طی آن با بررسی مفصل و نظام مند در خصوص توانایی و احتمال ایفای به موقع تعهدات شخصی حقوقی یا ورقه ای بهادار یا تعهد مالی خاص دیگر، نظری مستقل ارائه می گردد. رتبه های اعتباری در بازه های زمانی مشخص مورد پایش و بازبینی قرار می گیرند و گزارشات آن منتشر می گردند.

رویال ریتینگز به عنوان پیشرو در راه اندازی این صنعت در ایران، با همکاری شرکای بزرگ خارجی خود از سال ۱۳۹۲ اقدام به این مهم نموده است. موسسات و شرکت های رتبه بندی از مهم ترین نهادهای مالی هستند که در قانون بازار سرمایه کشور مصوب سال ۱۳۸۴ مد نظر قانونگذار قرار گرفته است. در واقع، رتبه بندی اعتباری پیش شرط حضور در بازارهای مالی و سرمایه است و امروزه موسسات رتبه بندی از کلیدی ترین نهادهای مالی در کشورهای توسعه یافته به شمار می روند به طوری که در بازارهای مالی

^۷ به نقل از پایگاه اینترنتی این موسسه به آدرس <http://www.royalratings.com>

جهانی، کمتر سرمایه‌گذاری را می‌توان یافت که قبل از انتخاب گزینه سرمایه‌گذاری به گزارش‌های موسسات رتبه‌بندی در این رابطه توجهی نداشته باشد.

۸-۶-۳ - مرکز رتبه‌بندی ایران و مرکز رتبه‌بندی اعتباری استارت

مرکز رتبه‌بندی اعتباری استارت به عنوان نخستین مرکز رتبه‌بندی اعتباری در ایران^۸ با هدف دستیابی به سطح بهتر و شایسته‌تر از تخصیص منابع در سطح بنگاه‌ها و در سطح کلان، اقتصاد ملی و شفاف‌سازی فضای تصمیم‌سازی و تصمیم‌گیری برای همه فعالان اقتصادی آغاز به کار نمود. این مرکز زیر مجموعه گروه پارسیان هوشمند فعالیت می‌کند که یکی از عمده فعالیت‌های آنها رتبه‌بندی می‌باشد. معیارهای مورد بررسی آنها شامل آنالیز ریسک کشور، آنالیز ریسک صنعت، بررسی وضعیت حوزه مدیریتی بنگاه، بررسی وضعیت حقوقی و اجتماعی و تجزیه و تحلیل مالی می‌باشد.

پایه گذاری مرکز رتبه‌بندی ایران توسط گروه پارسیان هوشمند، «نخستین هولدینگ تخصصی رتبه‌بندی در ایران»، انجام گرفته است. گروه پارسیان هوشمند یک سازمان بدون مرز است که در سال ۱۳۸۵ با مشارکت جمعی از کارشناسان و متخصصان با سابقه در حوزه علوم مدیریت، اقتصاد، مهندسی صنایع و فناوری اطلاعات پایه گذاری گردیده است. هدف نهایی این گروه، توسعه رقابت پذیری کسب و کار ایران از طریق ایجاد شبکه‌های توانمندسازی کسب و کارها، کلینیک‌های تخصصی، طیف وسیعی از رتبه‌بندی‌ها مانند رتبه‌بندی اعتباری، رتبه‌بندی اعضای اتاق ایران، رتبه‌بندی در حوزه‌های مختلف شامل: بهره‌وری، رضایت کارکنان، توان اجرا و ... و انتشار وسیع اطلاعات کسب و کار در سطح ملی و بین‌المللی می‌باشد. این گروه در تلاش است به عنوان مجموعه‌ای فعال و حرفه‌ای خلائای موجود در حوزه مدیریت کلان را در سطح ملی و منطقه‌ای پوشش دهد. رتبه‌بندی بنگاه‌های اقتصادی بهترین روش برای شناسایی فعالان حرفه‌ای با عملکرد مناسب از فعالان غیر حرفه‌ای با عملکرد غیر شفاف خواهد بود. خروجی ملموس این موضوع درک عمیق اشخاص از طرف تجاری روبرو در برقراری ارتباط تجاری «مناسب» و توسعه روابط با شخص «مناسب» در زمان «مناسب» خواهد بود. این امر جز در بستر ایجاد و توسعه یک پایگاه داده مشترک از اطلاعات بنگاه‌های اقتصادی و بررسی اطلاعات اولیه هر بنگاه به تفکیک و رتبه‌بندی آنان و اعلام این رتبه‌ها میسر نخواهد بود. بدین منظور گروه پارسیان هوشمند در گام نخست بر روی طراحی و راه اندازی یک پایگاه داده ملی از اطلاعات عملکردی بنگاه‌های اقتصادی در حوزه مالی، اقتصادی و بهره‌وری تمرکز نمود^۹.

عمده فعالیت‌های گروه پارسیان هوشمند با توجه به تخصص و تجربه کاری مدیران ارشد آن، در حوزه‌های زیر دسته بندی می‌شود:

- رتبه‌بندی
- بهینه‌کاو
- اندازه‌گیری و تجزیه و تحلیل بهره‌وری
- خدمات مشاوره مدیریت کیفیت و سرآمدی
- شبکه‌سازی
- داده‌کاو

^۸ به نقل از پایگاه اینترنتی مربوط به این موسسه به آدرس <http://www.ipcgroup.ir>

^۹ به نقل از پایگاه اینترنتی این موسسه به آدرس <http://r4b.ir>

- مطالعات اقتصادی

- برگزاری جوایز و همایش های علمی

طراحی مدل رتبه‌بندی در گروه پارسیان هوشمند به دو صورت شکل گرفته است: مدل اول یک مدل جامع با تعداد شاخص‌های گسترده به منظور رتبه‌بندی اعتباری بنگاه‌های اقتصادی است و مدل دوم با همان منطق و تنها با تعداد شاخص‌های کمتر در دستور کار قرار گرفته است. هر دو مدل یادشده با توجه به ۴ سرفصل مدیریتی، مالی، حقوقی و قانونی طراحی شده‌اند. با این نگاه، به صورت خلاصه در طراحی مدل رتبه‌بندی این گروه به موارد زیر توجه عمیقی شده است:

- توجه ویژه به نگاه سیستمی

- نظام‌ها و مدل‌های بین‌المللی رتبه‌بندی

- توجه ویژه به مقررات و قوانین داخلی

- اهداف توسعه‌ای و افق ۱۴۰۴

۳-۷- مطالعه چارچوب‌های قانونی و مقررات نافذ در زمینه رتبه‌بندی در سطح کشور

اکنون در ۱۵ یا ۱۶ مورد از قوانین ایران به صورت پراکنده به رتبه‌بندی اشاره شده است، اما قانون رتبه‌بندی در ایران به تدریج به سمت انسجام و یکپارچگی پیش می‌رود. مهم‌ترین قوانینی که به رتبه‌بندی اشاره دارد، شامل قانون صادرات و واردات، قانون ارتقا سلامت نظام اداری، آیین‌نامه سنجش اعتبار، قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز و آیین‌نامه‌های اجرایی آن، قانون بورس اوراق بهادار و قانون اصلاح قانون حداکثر استفاده از توان تولید داخلی است. در این راستا به طور دقیق‌تر می‌توان تکالیف قانونی را که رتبه‌بندی بر اساس آن ضرورت یافته است به شرح زیر برشمرد:

۱. تبصره ۲ بند ۳ ماده ۱۰ آیین‌نامه اجرایی قانون مقررات صادرات و واردات موضوع تصویب نامه شماره ۱۲۴۶۴۶/ت/۴۰۲۲۷ ک مورخ ۱۳۸۹/۶/۶

۲. تبصره ذیل ماده ۵ قانون حداکثر استفاده از توان تولیدی و خدماتی در تأمین نیازهای کشور و تقویت آنها در امر صادرات مصوب ۱۳۹۰/۵/۱ مجلس شورای اسلامی

۳. قانون بهبود مستمر محیط کسب و کار

۴. تعامل سازنده در اجرایی نمودن بند ج ماده ۹ قانون ارتقا سلامت نظام اداری و مقابله با فساد مصوب ۱۳۸۷/۲/۲۹ مجلس شورای اسلامی و ۱۳۹۰/۸/۷ مجمع تشخیص مصلحت نظام

قانون اصلاح قانون حداکثر استفاده از توان تولید داخلی در ابتدای سال ۹۸ اصلاح و نظام جامع‌تری در این قانون تعریف شده است. در اصلاح قانون حداکثر استفاده از توان تولید داخلی، اولین گام حرفه‌ای شدن صنعت رتبه‌بندی در ایران برداشته شده و رتبه‌بندی در صلاحیت اشخاص ذی‌صلاح غیردولتی قرار گرفته است (رئیس‌ی‌کیا، ۱۳۹۸).

۳-۷-۱ - قانون مقررات صادرات و واردات (مصوب ۱۳۷۲/۰۷/۰۴ مجلس شورای اسلامی)

ماده ۳ - مبادرت به امر صادرات و واردات کالا به صورت تجاری مستلزم داشتن کارت بازرگانی است که توسط اتاق بازرگانی و صنایع و معادن ایران صادر و به تأیید وزارت صنعت، معدن و تجارت می‌رسد.

تبصره ۱ - ملاک تجاری بودن کالا و نیز نحوه صدور، تمدید و ابطال کارت بازرگانی مطابق آیین نامه اجرایی خواهد بود که به تصویب هیأت وزیران می‌رسد.

۳-۷-۲ - آیین نامه اجرایی قانون مقررات صادرات و واردات

ماده ۱۱ - (مفاد این ماده مطابق مصوبه شماره ۱۲۴۶۴۶/ت/۴۰۲۲۷ ک مورخ ۸۹/۶/۶ هیأت وزیران اصلاح گردیده است.) در اجرای ماده (۳) قانون، ملاک تجاری بودن، چگونگی صدور، تمدید و ابطال کارت بازرگانی و موارد معافیت از داشتن آن، به شرح زیر اعلام می‌گردد:

بخش ۳ - چگونگی تمدید کارت بازرگانی:

دارنده کارت بازرگانی یا نماینده قانونی وی با ارایه اصل کارت بازرگانی و مدارک مشروح زیر باید برای انجام تشریفات تمدید به اتاق‌های بازرگانی و صنایع و معادن ایران و تعاون مرکزی جمهوری اسلامی ایران حسب مورد مراجعه نماید:

تبصره ۲ - اتاق‌های بازرگانی و صنایع و معادن ایران و تعاون مرکزی جمهوری اسلامی ایران موظفند براساس دستورالعملی که ظرف شش ماه از تاریخ ابلاغ این آیین نامه تهیه و به تأیید وزیران عضو کمیسیون ماده (۹) آیین نامه اجرایی قانون مقررات صادرات و واردات می‌رسانند، اشخاص و شرکت‌های تعاونی را رتبه‌بندی نمایند. کارت بازرگانی براساس رتبه‌بندی یاد شده با رعایت سایر شرایط برای مدت بیش از یک سال تا پنج سال قابل تمدید خواهد بود.

۳-۷-۳ - اصلاح مجدد ماده (۱۰) آیین نامه اجرایی قانون مقررات صادرات و واردات

بر اساس تصویب نامه مورخ ۱۳۹۷/۱۰/۰۴ هیأت وزیران، تبصره (۳) بند (۲) به شرح زیر اصلاح می‌شود:

تبصره ۳ - سقف ارزشی واردات برای دریافت کنندگان کارت بازرگانی بر اساس رتبه‌بندی اعتباری سامانه یکپارچه اعتبارسنجی و رتبه‌بندی اعتباری تعیین می‌شود. در صورت عدم امکان رتبه‌بندی این سقف در سال اول پانصد هزار (۵۰۰,۰۰۰) دلار خواهد بود. سقف ارزشی واردات در زمان ثبت سفارش اعمال خواهد شد. در صورت ارایه گواهی مبنی بر نداشتن بدهی گمرکی، سقف تعیین شده به میزان مبلغ وارداتی که بدهی گمرکی آن تسویه شده است مجدداً قابل استفاده خواهد بود. واحدهای تولیدی دارای پروانه بهره برداری از مراجع قانونی ذی ربط صرفاً برای تأمین نیاز تولیدی خود از شمول این تبصره مستثنی هستند. تعداد رشته فعالیت و نوع آن مخصوصاً در مورد کالاهای اساسی، حساس و ضروری نیز برای هر بازرگان بر اساس رتبه‌بندی اعتباری سامانه مذکور تعیین خواهد شد. افزایش سقف یادشده بر حسب نوع کالا با تأیید وزیر صنعت، معدن و تجارت مجاز می‌باشد.

۳-۷-۴ - چه قوانین دیگری در خصوص رتبه‌بندی وجود دارد؟

قانون دیگری که در خصوص رتبه‌بندی وجود دارد، قانون برنامه‌بودجه است که درباره طبقه‌بندی و احراز صلاحیت پیمانکاران است؛ برای مثال اگر پیمانکاران حوزه مهندسی و ساخت، قصد شرکت در مناقصه‌ها و معاملات دولتی برای گرفتن پروژه‌های دولتی و عمومی را داشته باشد، دولت و دستگاه‌های دولتی و عمومی این حق را دارند که آنها را از نظر میزان توانمندی فنی و عملیاتی برای اجرای پروژه ارزیابی کنند. درواقع، این عمل رتبه‌بندی نیست، هرچند به رتبه‌بندی معروف شده است؛ اما ماهیت آن ماهیت احراز صلاحیت برای تصدی در پروژه‌های دولتی و عمومی است. این قانون مربوط به دهه پنجاه است و آیین‌نامه‌های

اجرایی متعددی دارد و نزدیک به ۶۰ بخشنامه و دستورالعمل در اجرای آن تدوین شده است. علاوه بر این، یک لیست هم برخی از سازمان‌ها و نهادها دارند که بر اساس اختیاراتی که توسط قوانین خاص به خود آن نهاد داده شده است، یک مدل رتبه‌بندی انجام می‌دهند؛ مثلاً وزارت نفت یا وزارت نیرو برای پیمانکاران حوزه‌های مرتبط، ترتیبات و نظاماتی را در نظر می‌گیرند که باز هم ماهیت رتبه‌بندی ندارد و آن هم احراز صلاحیت و طبقه‌بندی پیمانکار است. در واقع دستگاه‌های ذی‌نفع این موضوع ملزم هستند تا مناقصه را به شرکتی واگذار کنند که واجد استانداردهای خواسته شده باشد؛ بنابراین، شرکت‌هایی می‌توانند در مناقصه آن نهاد یا وزارتخانه شرکت کنند که در لیست تأیید شده پیمانکاران قابل قبول آنها، حضور داشته باشند (رئیس‌ی‌کیا، ۱۳۹۸).

از دیگر قوانین ناظر بر رتبه‌بندی می‌توان به قانون برگزاری مناقصات و قانون بهبود محیط کسب‌وکار اشاره کرد که به اهمیت نظام رتبه‌بندی و احراز صلاحیت اشاره دارد. قانون نظام صنفی نیز در مورد رتبه‌بندی شرکت‌های بازاریابی شبکه‌ای، ضوابط اجرایی دارد. در نظام صنفی در مورد درجه‌بندی اصناف و واحدهای صنفی اشاره شده است.

در ماده ۱۲۲ قانون برنامه چهارم و آیین‌نامه اجرایی آن به شرکت‌های حفاظتی و مراقبتی اشاره شده و مرجع خاصی که در آیین‌نامه پیش‌بینی شده (مؤسساتی که تحت نظر نیروی انتظامی فعالیت می‌کنند)، می‌توانند این نوع شرکت‌ها را رتبه‌بندی کنند. در قانون جدید صدور چک نیز به رتبه‌بندی فعالان اقتصادی اهمیت داده شده است و به‌نوعی بر لزوم رتبه‌بندی و اعتبارسنجی فعالان اقتصادی تأکید کرده است. قانون دیگر، رتبه‌بندی و درجه‌بندی هتل‌ها و اماکن گردشگری است که نزدیک به ۵ دهه از فعالیت آن می‌گذرد، مثلاً چند ستاره بودن هتل‌ها در فرآیند آن رتبه‌بندی مشخص می‌شود. این عمل در واقع، یک درجه‌بندی فعالیت هتل‌ها و اماکن گردشگری است و بر اساس آن هتل‌ها و اماکن اقامتی و رفاهی تفریحی درجه‌بندی می‌شوند.

به طور خلاصه می‌توان گفت که مجموعه قوانین ناظر به رتبه‌بندی، طبقه‌بندی، تشخیص صلاحیت، سنجش اعتبار، اعتبارسنجی در ایران حدود ۱۷ مورد است که از دهه ۷۰ به آرامی تصویب شده است. اتاق بازرگانی ایران در توسعه قانون‌گذاری در این حیطه طی دهه‌های اخیر فعالیت‌های گسترده و رایزنی‌های زیادی کرده است. همچنین این اتاق جهت ترویج فرهنگ رتبه‌بندی و انتقال مفاهیم با مجلس شورای اسلامی و مسئولان اجرایی جلساتی داشته و برای شفافیت و ارتقاء اقتصاد ایران و توسعه اقتصادی، نقشه ویژه‌ای ایفا کرده است؛ بنابراین به آرامی نظام قانونی و اجرایی ما در حال توجه هر چه بیشتر به صنعت رتبه‌بندی است. این صنعت در آینده انسجام بیشتری پیدا می‌کند و روند اجرایی یکپارچه و مناسب‌تری پیدا خواهد کرد که می‌تواند منجر به ارتقا شفافیت اقتصادی، بهبود و توسعه اقتصادی کشور شود (رئیس‌ی‌کیا، ۱۳۹۸).

۴- فصل چهارم: یافته‌ها و نتایج پژوهش

۴-۱- تأثیرات رتبه‌بندی بر اساس مطالعات داخلی و خارجی پیشین

با توجه به آن که یکی از اهداف تحقیق حاضر بررسی تأثیرات رتبه‌بندی و ارزیابی عملکرد شرکت‌ها بر مبنای شاخص‌های مالی، غیرمالی و تخصصی در پیشینه پژوهش‌ها و موارد کاربرد آن در سطح داخل و خارج کشور است، در جدول زیر به اختصار اظهار نظرهای ارائه شده توسط مطالعات مختلف در زمینه رتبه‌بندی عملکردی (با اولویت اصلی) و نیز رتبه‌بندی اعتباری (در اولویت بعدی) منعکس شده است:

نویسندگان تحقیق	سال تحقیق	خلاصه اظهار نظر در خصوص رتبه‌بندی و ارزیابی عملکرد شرکت‌ها
Dinçer و همکاران	۲۰۱۹	ارزیابی عملکرد، اندازه‌گیری کیفیت خدمات و رتبه‌بندی گزینه‌های تصمیم، تأثیر بسزایی در رقابت‌پذیری شرکت‌ها و جذب و حفظ مشتریان دارد.
Ulbinaitė و Narkunienė	۲۰۱۸	ارزیابی عملکرد شرکت‌ها به آن‌ها اجازه می‌دهد تا تأثیر تصمیمات مدیریت کسب‌وکار بر نتایج عملکرد مشخص شود و همچنین جهت‌گیری نتایج و تصمیماتی که برای بهبود شرکت‌ها اتخاذ می‌شود شفاف شود.
ناصر صدرآبادی و دهقانی فیروزآبادی	۱۳۹۷	در دنیای امروز سازمان‌ها نیازمند نظام ارزیابی عملکرد هستند تا از این طریق کارایی سازمان خود را سنجیده و برای آینده برنامه‌ریزی کنند، زیرا کارایی شرکت‌ها از فاکتورهای مهم و مؤثر در تصمیم‌گیری مدیران ارشد در برنامه‌ریزی‌های استراتژیک است. از سوی دیگر بهره‌وری یکی از مفاهیم مهم در اقتصاد و مدیریت به شمار می‌آید [که متأثر از کارایی است] و ارتقای آن به عنوان یکی از منابع مهم تأمین رشد اقتصادی کشورها مورد توجه است، به گونه‌ای که کشورهای پیشرفته و در حال توسعه موفق، بخش قابل ملاحظه‌ای از رشد اقتصادی خود را از این طریق به دست آورده‌اند.
Dubcová و Lesáková	۲۰۱۶	در مقایسه با روش‌های سنتی و صرفاً مالی، ارزیابی عملکرد بر مبنای شاخص‌های مالی و غیرمالی به صورت توأم، می‌تواند شرکت‌ها را در دستیابی به اهداف استراتژیک صنعت و کسب‌وکار موضوع فعالیت باری نموده و بازخوردهای مناسبی را در خصوص فرآیندهای داخلی و عملکرد بیرونی شرکت‌ها ارائه دهد و برنامه‌ریزی‌های استراتژیک و هدفمند را در کانون تمرکز شرکت‌ها قرار دهد.
Varmazyar و همکاران	۲۰۱۶	ارزیابی عملکرد مالی و غیر مالی سازمان‌ها و شرکت‌ها به کمک روش‌هایی از قبیل کارت امتیازی متوازن، می‌تواند فعالیت‌های کسب‌وکار را در راستای استراتژی‌ها و اهداف بلندمدت آن قرار دهد، تعاملات داخلی و بیرونی کسب‌وکارها را بهبود بخشد و موجبات پایش آن‌ها را

نویسندگان تحقیق	سال تحقیق	خلاصه اظهار نظر در خصوص رتبه بندی و ارزیابی عملکرد شرکتها
		فراهم سازد.
محمد و نویدرضا نمازی Wong و Olugu	۱۳۹۵ ۲۰۱۲	استفاده کنندگان اطاعات حسابداری اعم از داخلی و خارجی، همواره برای اتخاذ تصمیم های خود به ارزیابی عملکرد واحدهای اقتصادی نیاز دارند. به عنوان نمونه، سهامداران و سرمایه گذاران در پی یافتن شرکت های برتر برای سرمایه گذاری هستند. از طرفی مدیران نیز درصدد بررسی عملکرد واحد تجاری خود و رقبا هستند تا بتوانند شرکت های خود را بیش از پیش در بازار مطرح و سهم بازار خود را افزایش دهند.
افشار و زمانی عموقین	۱۳۹۳	ارزیابی و اندازه گیری عملکرد موجب هوشمندی سیستم و برانگیختن افراد در جهت رفتار مطلوب می شود و بخش اصلی تدوین و اجرای سیاست سازمانی است. فقدان وجود نظام ارزیابی و کنترل در یک سیستم به معنای عدم برقراری ارتباط با محیط درون و برون سازمان تلقی می شود که پیامدهای آن کهولت و در نهایت مرگ سازمان است. ممکن است بروز پدیده مرگ سازمانی به علت عدم وقوع یکباره آن از سوی مدیران عالی سازمانها احساس نشود، ولی مطالعات نشان می دهد که فقدان نظام کسب بازخورد، امکان انجام اصلاحات لازم برای رشد، توسعه و بهبود فعالیت های سازمان را غیرممکن می کند؛ سرانجام این پدیده مرگ سازمانی است. همچنین ارزیابی عملکرد با توجه به توسعه بازارهای سرمایه از مهم ترین موضوعات مورد توجه سهامداران، اعتباردهندگان، دولت ها و مدیران است. سرمایه گذاران همواره تمایل دارند تا از میزان موفقیت مدیران در به کارگیری سرمایه آنها آگاهی یابند.
حسن فروزان	۱۳۹۳	مؤسسات اعتبارسنجی هیچ گونه وابستگی به بانکها و دولت ندارند و شرکت های و نهادهای خصوصی مستقلی محسوب می شوند به همین دلیل هرگونه برقراری روابط دوطرفه بین بانک و افراد ... غیرممکن می شود و جلوی به وجود آمدن فساد گرفته می شود. رتبه بندی و اعتبارسنجی و توجه به آن، در واقع راه میانبری برای شناخت حرفه ای ها و انجام شفاف سازی است.
Choong	۲۰۱۳	تمامی سازمان های بلندپرواز و با کارایی بالا، چه عمومی و چه خصوصی، علاقه مند به توسعه و استقرار سیستم های اندازه گیری عملکرد مؤثر هستند، چرا که تنها از طریق سیستم های اندازه گیری عملکرد است که شرکت ها و سازمان ها می توانند عملکرد خود را در سطح بالایی نگه دارند.
حاجی خانی و همکاران	۱۳۸۹	جمع آوری اطلاعات عملکرد و استفاده مناسب از آن باعث رشد و بهبود عملکرد می شود. کیفیت مدیریت به کیفیت تصمیم و درک سازمانی وابسته است. کیفیت تصمیم و درک سازمانی وابسته به کیفیت اطلاعات است و کیفیت اطلاعات به کیفیت اندازه گیری و تناسب آن بستگی دارد. بنابراین اندازه گیری و دقت آن نقش کلیدی در موفقیت سازمان دارد. سازمان بدون استفاده از یک سیستم اندازه گیری عملکرد که براساس استراتژی، عملکرد کلیه اجزای سازمان را لحظه به لحظه کنترل و نظارت کند نمی تواند اهداف استراتژیک خود را محقق کند.
Kaplan	۲۰۰۹	معیارهای مالی ارزیابی عملکرد برای ارزیابی کلی موفقیت شرکتها ضرورت دارند؛ از سوی دیگر، سایر معیارهای ارزیابی عملکرد در زمینه های مشتریان، فرآیندهای داخلی و رشد و یادگیری شرکتها، محرک هایی برای ایجاد ارزش های بلندمدت به نفع سهامداران شرکتها هستند. از طریق ارزیابی عملکرد، دستیابی به اهداف زیر ممکن خواهد بود:

نویسندگان تحقیق	سال تحقیق	خلاصه اظهار نظر در خصوص رتبه‌بندی و ارزیابی عملکرد شرکت‌ها
فتاحی و همکاران	۱۳۸۷	سودآوری، سهم بازار، بهره‌وری، رهبری محصول، پاسخگویی به ذی‌نفعان (در زمینه‌های حقوقی، اخلاقی)، مسئولیت‌پذیری در برابر سهامداران و تأمین‌کنندگان و طرف‌های معامله و توزیع‌کنندگان و جوامع، رشد شغلی کارکنان، تعادل بین اهداف کوتاه‌مدت و بلندمدت
مطالعات مرتبط با موضوع رتبه‌بندی اعتباری		
مشایخ و شاه‌رحی	۱۳۹۴	رتبه‌بندی اعتباری شرکت‌ها با مقایسه ریسک اعتباری آن‌ها به تصمیم‌گیری استفاده‌کنندگان کمک می‌کند. از طرفی، تفاوت در رتبه‌ها عاملی برای تعیین هزینه تأمین مالی شرکت‌ها محسوب می‌شود.
بهار کسری	۱۳۹۱	رتبه اعتباری از طرفی تصمیم‌گیری سرمایه‌گذاران و اعتباردهندگان را به عنوان استفاده‌کنندگان اصلی شرکت‌ها تسهیل می‌کند و از سوی دیگر به کاهش هزینه سرمایه شرکت‌های دارای صلاحیت اعتباری و شرایط مناسب مالی منجر می‌شود.
Hwang و همکاران	۲۰۱۰	رتبه‌بندی اعتباری شرکت‌ها ارزیابی بی‌طرفانه‌ای از وضعیت کلی اعتباری شرکت را نشان می‌دهد و بیان‌گر اظهار نظر عینی، خارجی و مستقل در خصوص توانایی شرکت در ایفای کامل و به‌موقع همه تعهدات است.
محمد جلیلی	۱۳۸۹	طراحی و اعمال نظام سنجش اعتبار به عنوان عامل بسیار مهمی در توسعه خدمات مالی به صورت عادلانه در همه بخش‌ها نقش اساسی ایفا می‌نماید. هر چه فرآیند اعطای تسهیلات اعتباری در جامعه از جامعیت و نظام‌مندی بیشتری برخوردار باشد، بخش‌های اقتصادی به نحو بهتر و مطمئن‌تری به منابع مالی دست یافته و خواهند توانست از این منابع به نحو بهینه استفاده نمایند.
Packer و Cantor	۱۹۹۴	رتبه اعتباری بیان‌گر ریسک ذاتی معاملات اعتباری خاص با قرض‌دهنده است؛ در نتیجه مشکل انتخاب معکوس و خطر بروز تخلفات اخلاقی را کاهش می‌دهد.

۴-۲- تأثیرات و منافع اجرای نظام رتبه‌بندی از دیدگاه کلی

۴-۲-۱- تأثیرات مستقیم

- تأثیر بر تسهیل محیط کسب‌وکار
- تأثیر بر کاهش موانع پیش روی بنگاه‌های اقتصادی
- ایجاد فضای رقابت و بهبود کیفیت تولیدات

- متمایزسازی کسب و کارهای موجود از نظر عملکرد با هدف توزیع بهینه و عادلانه امکانات دولتی و ملی
- تسهیل ارائه اعتبارات بانکی به کسب و کارهای دارای عملکرد بهتر و توزیع عادلانه آن
- کاهش مطالبات معوق بانکی و خروج بانک‌ها از تنگنای اعتباری
- حمایت عادلانه از کسب و کارهای خرد و کمتر شناخته شده
- توانمندسازی سهامداران و سرمایه‌گذاران برای شناسایی فرصت‌های بهتر سرمایه‌گذاری در اقتصاد مولد
- تعامل بیشتر سرمایه‌گذاران و سرمایه‌پذیران و سهولت در تأمین مالی کسب و کارها در چارچوب صنعت بانکی، بازار بورس و تأمین مالی نهادهای دانش‌بنیان
- ایجاد بهبود در سازمان‌دهی و مدیریت مالیات در امور گمرکی، صادرات و واردات
- کمک به تعیین بی‌طرفانه نقاط قوت و ضعف عملکرد، شناسایی فرصت‌ها و تهدیدهای بیرونی شرکت‌های دولتی و خصوصی (محمد و نویدرضا نمازی، ۱۳۹۵)
- قابلیت استفاده از امتیازها و وضعیت به‌دست آمده از فرآیند ارزیابی عملکرد در توسعه سامانه‌های پشتیبان تصمیم (Decision Support System) به منظور تصمیم‌سازی برای مدیران و سهامداران و سرمایه‌گذاران، امتیازدهی اعتباری، اعتبارسنجی در حوزه‌های مختلف صنعت مالی (بانک، بورس، بیمه، لیزینگ و...)، مدیریت ریسک و... (جلیلی، ۱۳۸۹)
- تأثیرات قابل توجه رتبه‌بندی عملکردی در بحران‌های مالی (مشابه با بحران مالی ۲۰۰۸) به دلیل قابلیت اطمینان بالای آن در ارزیابی جامع وضعیت عملکرد مالی یک کسب و کار در کنار ارزیابی حاکمیت شرکتی و ارزیابی‌های حاصل از توجه به مسئولیت‌های اجتماعی: رتبه‌بندی عملکردی فراتر از رتبه‌بندی اعتباری است که تنها ریسک اعتباری شرکت‌ها را می‌سنجد، و نشان می‌دهد که تا چه حد یک شرکت می‌تواند منافع سرمایه‌گذاران را به صورت پایدار، تأمین نماید.
- تخصیص بهینه ارز دولتی برای واردات کالاهای اساسی و جلوگیری از افزایش قیمت آن‌ها
- مستثنی شدن واحدهای تولیدی برای تأمین نیاز تولیدی‌شان از سقف واردات

۴-۲-۲- تأثیرات غیرمستقیم

- تقویت قابلیت‌های تجارت فرامرزی و بین‌المللی
- افزایش درآمدهای ارزی
- اشتغال‌زایی و بهبود شاخص جهانی سهولت در انجام کسب و کار (با توجه به ارزیابی بانک جهانی)
- جلوگیری از به وجود آمدن فضای رانت و فساد مالی
- بهبود شاخص‌های شفافیت، بهره‌وری و پاسخ‌گویی کسب و کارها
- بهبود عملکرد بازرگانان در جهت پرداخت حقوق دولت از جمله مالیات، حقوق ورودی، رفع تعهد ارزی و عدم تخلف از قوانین و مقررات
- کنترل واردات و صادرات براساس سازوکار سیستمی و به دور از سلیقه و رانت
- حذف شرکت‌های صوری و کاغذی از عرصه اقتصاد کشور

۴-۳- تأثیرات رتبه‌بندی از دیدگاه نقش آفرینان داخلی

۴-۳-۱- دیدگاه شرکت رتبه‌بندی اعتباری برهان

مؤسسات رتبه‌بندی فضای تأمین مالی را شفاف تر می‌کنند. خدمات این مؤسسات، باعث می‌شود تا هزینه تحلیل اطلاعات برای سرمایه‌گذاران کاهش یابد، منابع مالی به شکل بهینه تر به فعالیت‌های اقتصادی تخصیص یابد، حجم تأمین مالی در اقتصاد افزایش یابد، نقد شوندگی اوراق بهادار بهبود یافته و در نهایت رشد و تولید اقتصادی تقویت شود. قاسم محسنی مدیرعامل و از بنیانگذاران «شرکت رتبه‌بندی اعتباری برهان» که به عنوان نخستین شرکتی است که بر اساس رویکردهای جدید بورس اوراق بهادار تهران بنا نهاده شده است، مزایای رتبه‌بندی را به شرح زیر تبیین نموده است (محسنی، ۱۳۹۶):

رتبه‌بندی در زمینه‌های مختلفی صورت می‌گیرد. به عنوان مثال به وسیله رتبه‌بندی اوراق بهادار می‌توان مقدار ریسک اعتباری را شناخت و فهمید ریسک اعتباری مثلا صکوک اجاره یک شرکت، در مقایسه با شرکت دیگر کمتر است یا بیشتر. در حوزه بانک‌ها نیز رتبه‌بندی می‌تواند ریسک بانک‌ها را ارزیابی کرده و آنها را به سپرده گذاران اطلاع دهد. اگر رتبه اعتباری بانک‌ها مشخص شود، سپرده گذاران خواهند توانست با دید بازتری نسبت به سپرده گذاری در آنها اقدام کنند و صرفا بانک‌ها و مؤسسات اعتباری به واسطه پرداخت سود بالاتر نمی‌توانند به جذب مشتری بپردازند، بلکه ریسک آنها نیز ارزیابی خواهد شد. از طرفی مشتری‌های بانک‌ها نیز می‌توانند مورد رتبه‌بندی قرار گیرند. با توجه به اینکه یکی از معضلات نظام بانکی کشور معوقه شدن اقساط وام هاست و بخش قابل توجهی از این وام‌های معوقه نیز در سطح کلان است و به افرادی پرداخت شده که با بانک‌ها وابستگی‌هایی دارند و قدرت لابی‌گری بالایی دارند که می‌توانند این تسهیلات کلان را دریافت نمایند، رتبه‌بندی این افراد می‌تواند به بانک‌ها برای پرداخت یا عدم پرداخت تسهیلات به آنها کمک شایانی نماید.

بانک‌ها می‌توانند مبلغ و سود تسهیلات پرداختی را بر اساس رتبه‌بندی مشتریان تعیین کنند، زیرا افرادی که ریسک بالایی دارند نباید تسهیلات کلان دریافت کنند و مهمتر اینکه افراد پرریسک نباید همان سودی را بابت دریافت تسهیلات پرداخت کنند که افراد کم ریسک به بانک‌ها پرداخت می‌کنند.

علاوه بر این موارد شرکت‌های پذیرفته شده در بورس نیز می‌توانند رتبه‌بندی شوند. این رتبه‌بندی می‌تواند هم راجع به رتبه حاکمیت شرکتی باشد و هم راجع به ریسک اعتباری. رتبه اعتباری یعنی یک شرکت تا چه حدی توانایی و تمایل دارد که در آینده به تعهدات مالی خود عمل کند و رتبه حاکمیت شرکتی هر چقدر بالاتر باشد یعنی نحوه اداره مناسبتری در شرکت وجود دارد و از سهامداران خرد حمایت بیشتری به عمل می‌آید.

یکی دیگر از فواید رتبه‌بندی در مباحث مالی رتبه‌بندی صندوق‌ها و سببگردان هاست. رتبه‌بندی عملکرد شرکت‌های سببگردان و صندوق‌های سرمایه‌گذاری یکی دیگر از کارکردهای رتبه‌بندی است. این رتبه نشان می‌دهد که مدیر یک صندوق سرمایه‌گذاری یا یک شرکت سببگردان تا چه حد در مدیریت و جوهی که از سرمایه‌گذاران در اختیار دارد، موفق عمل می‌کند.

۴-۳-۲- دیدگاه موسسه رتبه‌بندی رویال ریتینگز

موسسه، نهاد، و یا شرکتی که مورد رتبه‌بندی اعتباری قرار گیرد از نظر سرمایه‌گذاران اطمینان‌بخش تر بوده و راه‌های جذب سرمایه‌های داخلی و خارجی، تسهیلات و وام برای آن هموار خواهد شد. از آن جا که رتبه‌بندی اعتباری نظر مستقل یک موسسه در مورد کیفیت اعتباری ناشر، شرکت یا موسسه مشخص است، خدمات مربوط به رتبه‌بندی اعتباری می‌تواند برای هر سه گروه

«ناشران اوراق بهادار» شامل موسسات، شرکت‌ها، بانک‌ها و سایر نهادهای مالی بازار، «سرمایه‌گذاران» اعم از حقیقی، حقوقی، داخلی و خارجی، و «قانون‌گذاران و ناظران» مربوط به بازار سرمایه و حتی دولت‌ها قابل استفاده باشد.

مشتریان رتبه‌بندی اعتباری:

- رتبه‌بندی اعتباری نهادها و بنگاه‌ها
- رتبه‌بندی اوراق بهادار، ابزارها و تعهدات مالی
- رتبه‌بندی اعتباری شرکت‌های بیمه
- رتبه‌بندی صندوق‌های سرمایه‌گذاری مشترک

کاربرد رتبه‌بندی اعتباری برای شرکت‌ها و ناشران:

- ایجاد منابع مالی جدید (افزایش سرمایه و دارایی شرکت)
- تسهیل فرآیند استقراض (از جمله دریافت وام‌های داخلی و خارجی)
- ایجاد مزیت تبلیغاتی، پیشی گرفتن و رقابت غیرقیمتی با رقبا
- افزایش رقابت‌پذیری
- افزایش سهم بازار
- جذب سرمایه‌های خارجی
- افزایش کیفیت و تنوع خدمات
- جذب مشتریان بیشتر
- تعیین نقاط قوت و ضعف سازمان
- معرفی راهکارهای سازنده برای رفع مشکلات مالی و اعتباری سازمان

کاربرد رتبه‌بندی اعتباری برای سرمایه‌گذاران:

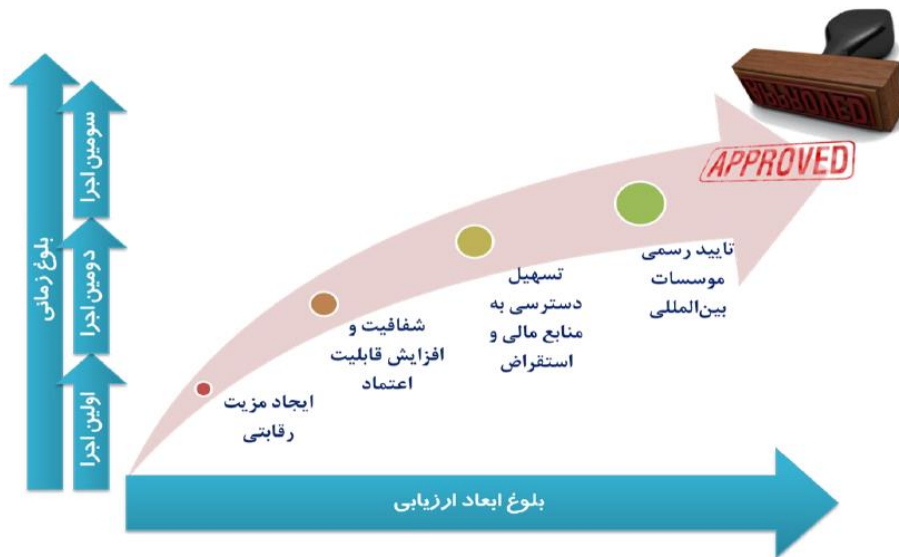
- کاهش ریسک سرمایه‌گذاری
- یافتن فرصت‌های سرمایه‌گذاری با ریسک بسیار پایین
- کمک به ساخت سبد سرمایه‌گذاری با بازده مطلوب
- افزایش اطمینان سرمایه‌گذاران
- کمک به تصمیم‌گیری‌های تضمین شده
- بهبود فرایند کنترل سبد و سیدگردانی
- شاخصی برای اندازه‌گیری دقیق ریسک اعتباری
- کمک به اندازه‌گیری هزینه ریسک و سرمایه

کاربرد رتبه‌بندی اعتباری، برای قانون‌گذاران:

- کمک به ایجاد بازاری کارا تر
- ترغیب سرمایه‌گذاران خارجی برای ورود به بازار سرمایه کشور

- افزایش شفافیت بازار برای مشتریان داخلی و خارجی
- اجرای بهینه مدیریت ریسک
- کمک به افزایش مشارکت‌های بین‌المللی
- جهانی سازی بازار سرمایه

مسیر رتبه‌بندی اعتباری:

۴-۴ - تأثیرات رتبه‌بندی از دیدگاه خبرگان و ذی‌نفعان داخلی

یکی از فعالیت‌های اصلی در مطالعه حاضر، بررسی تأثیرات مختلف رتبه‌بندی در ساختارها و دستگاه‌های اجرایی فعلی کشور است. این موضوع در مرحله اول بر اساس مصاحبه‌هایی با خبرگان مرتبط با دستگاه‌های اجرایی زیر و در مرحله بعد، بر اساس کسب نظر از سایر صاحب‌نظران در حوزه‌های مرتبط با موضوع پژوهش، مورد بررسی قرار گرفت:

قوه قضائیه:

- اداره کل ثبت شرکت‌ها و موسسات غیرتجاری
- سازمان بازرسی کل کشور

قوه مقننه:

- مجلس شورای اسلامی
- مرکز پژوهش‌های مجلس (معاونت زیربنایی و امور تولیدی)

قوه مجریه:

<u>وزارت صنعت، معدن و تجارت:</u> • سازمان توسعه تجارت ایران • مرکز توسعه تجارت الکترونیکی <u>وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی:</u> • سازمان تأمین اجتماعی • اتاق تعاون ایران	<u>وزارت امور اقتصادی و دارایی:</u> • سازمان امور مالیاتی کشور • گمرک جمهوری اسلامی ایران • سازمان بورس و اوراق بهادار • سازمان برنامه و بودجه کشور • ستاد مبارزه با قاچاق کالا و ارز

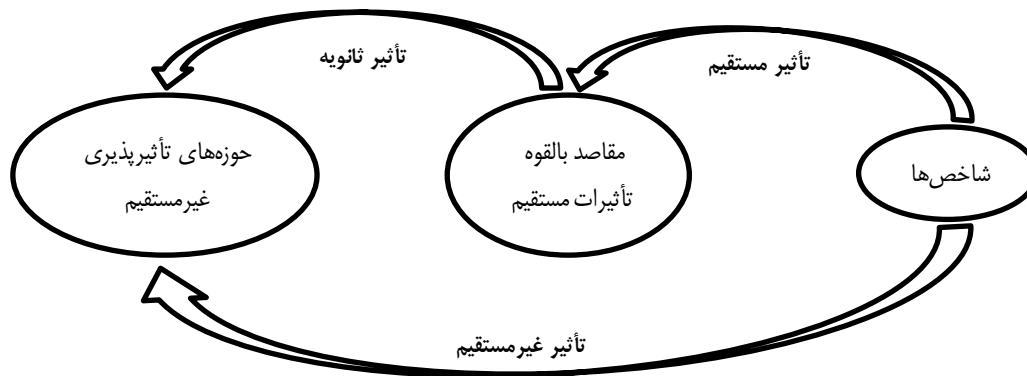
- اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی ایران
- اتاق اصناف ایران

- بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران
- بانک‌ها و مؤسسات اعتباری

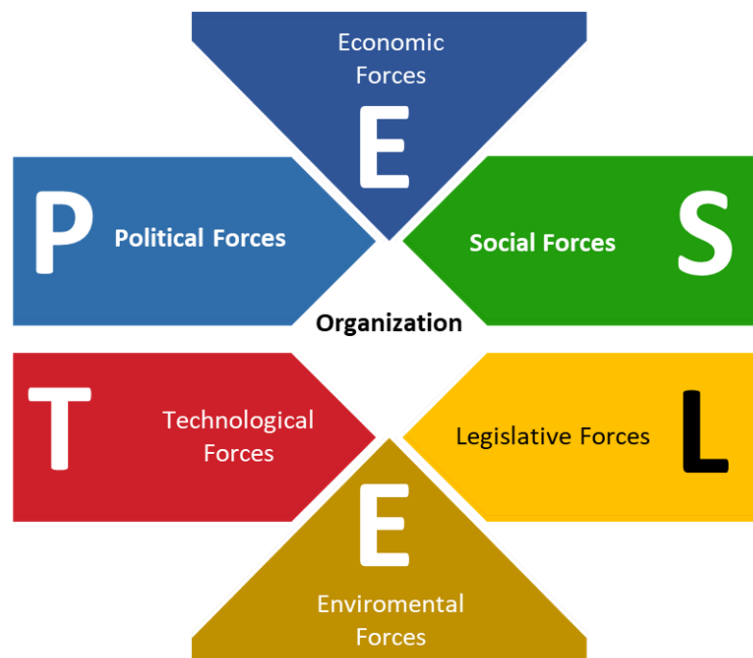
فعالان اقتصادی و کسب‌وکارهای سرمایه‌پذیر

نهادهای سرمایه‌گذاری

با توجه به آنکه بررسی تأثیرات مختلف رتبه‌بندی در مطالعه حاضر مشتمل بر تأثیرات مستقیم و غیرمستقیم می‌شود، تفکیک این دو مفهوم در مطالعه حاضر بر اساس شکل زیر صورت پذیرفته است:

با توجه به نظرات دریافتی از خبرگان و صاحب‌نظران، تأثیرات رتبه‌بندی با تأکید بر رتبه‌بندی عملکردی یا Corporate Rating، به علاوه معیارها و شاخص‌هایی که هر یک از تأثیرات از آن‌ها منتج می‌شوند، و نیز مقاصد بالقوه تأثیرات مستقیم، و همچنین حوزه‌های تأثیرپذیری غیرمستقیم به شرح جدول صفحات بعد قابل تشریح است. شایان ذکر است که نحوه تأثیرپذیری در مواردی که عنوان تأثیر به صراحت گویای موضوع نیست با کدهایی مشخص شده و پس از جدول مورد اشاره قرار گرفته است. رتبه‌بندی می‌تواند علاوه بر تأثیراتی که بر تعاملات کسب‌وکارها با دستگاه‌های دولتی و سازمان‌ها و نهادهای عمومی می‌گذارد و در جدول بعد مورد اشاره قرار گرفته است، بر حوزه‌هایی در محیط بیرونی کسب‌وکارها تأثیر گذارد. به منظور شناسایی این حوزه‌ها در مطالعه حاضر از الگوی تحلیل PESTEL (یا PESTLE) بر اساس نظر ذی‌نفعان و خبرگان امر استفاده شده است. تحلیل محیط بیرونی کسب‌وکارها بر اساس الگوی PESTEL مشتمل بر حوزه‌های زیر است (Partridge و Sinclair-Hunt، ۲۰۰۵):

محیط سیاسی (Political):

این عوامل عبارتند از تصمیمات رهبران سیاسی، فشارهای خارجی، بازارها و تعرفه‌های تجاری، مالیات‌ها، سیاست‌های تجاری، منابع مالی و تعارضات سیاسی.

محیط اقتصادی (Economic):

نرخ تورم، نرخ ارز، نرخ سود، نرخ بهره، نرخ بیکاری، درآمد مصرف‌کنندگان، قدرت خرید مردم، درآمد قابل تصرف، روند تجارت خارجی، رشد و رکود و رونق اقتصادی از عوامل بسیاری مهمی هستند که کسب و کارها باید به آن‌ها توجه داشته باشند.

محیط اجتماعی (Social یا Socio-cultural):

متغیرهای اجتماعی نظیر سن، جنس، جمعیت، فرهنگ، مردم شناسی، دیدگاه رسانه‌ای، انتظارات شغلی، سبک زندگی، سطح تحصیلات، نگرش‌ها و فقر، تعهد کاری، اخلاق کاری و حتی عوامل دینی در بسیاری از کشورها، عوامل کلیدی و موثر بر یک کسب و کار تلقی می‌شوند.

فناوری و عوامل تکنولوژیک (Technological):

اتوماسیون، تحقیق و توسعه، میزان آگاهی از تکنولوژی، فناوری‌ها و تجهیزات جدید، شبکه‌های اجتماعی جدید، روندهای پیشرفت جهانی تکنولوژی و صدور مجوز عوامل مهمی است که به محیط فناوری و تکنولوژی مرتبط می‌شود.

عوامل محیط زیستی (Ecological یا Environmental):

با توجه به گستره فعالیت دوست داران محیط زیست و حامیان حقوق مصرف‌کننده، کسب و کارها باید به عوامل محیطی نظیر شرایط اقلیمی، بوم شناختی، شرایط آب و هوایی، بارش برف و باران، آلودگی هوا، گازهای گلخانه‌ای و هر نوع مسئله زیست محیطی و طبیعی که به کسب و کارها مربوط باشد توجه داشته باشند.

عوامل قانونی (Legislative یا Legal):

قوانین ملی یا بین‌المللی ناظر بر حوزه‌های کسب و کار، قوانین مصرف‌کنندگان، استانداردهای ایمنی، قوانین کار، قوانین استخدام، مقررات رقابت و تغییرات قوانین در آینده برای کسب و کارها از جمله عوامل مهم محسوب می‌شود.

تأثیرات رتبه‌بندی از دیدگاه خبرگان و ذی‌نفعان داخلی

تأثیرات	معیارها و شاخص‌های مربوطه	مقاصد بالقوه تأثیرات مستقیم	کد نحوه تأثیرگذاری	حوزه‌های تأثیرپذیری غیر مستقیم	کد نحوه تأثیرگذاری
توانمندی مدیریت استراتژیک کسب و کارها	<u>مدیریت استراتژیک</u> تعیین خط مشی و استراتژی توانایی غلبه بر شرایط نامساعد اجراء، پایش و بازنگری برنامه استراتژیک	<u>وزارت امور اقتصادی و دارایی</u> سازمان بورس و اوراق بهادار شرکت سرمایه‌گذاری‌های خارجی ایران دبیرخانه شوریاعالی مناطق آزاد تجاری، صنعتی و ویژه اقتصادی بانک‌ها و موسسات اعتباری شرکت‌های بیمه <u>وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی</u> صندوق بازنشستگی کشوری شرکت سرمایه‌گذاری تأمین اجتماعی صندوق ضمانت سرمایه‌گذاری تعاون صندوق حمایت و بازنشستگی کارکنان فولاد ایران اتاق تعاون ایران و اتاق‌های تعاون استانی <u>وزارت صنعت، معدن و تجارت</u> صندوق ضمانت سرمایه‌گذاری صنایع کوچک شرکت مادر تخصصی صندوق حمایت از تحقیقات و توسعه صنایع پیشرفته سازمان صنایع کوچک و شهرک‌های صنعتی ایران <u>محیط اقتصادی (الگوی PESTEL)</u>	۱ ۲ ۳ ۴ ۱۳ ۷	<u>وزارت امور اقتصادی و دارایی</u> سازمان امور مالیاتی کشور <u>وزارت آموزش و پرورش</u> صندوق ذخیره فرهنگیان <u>وزارت دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح</u> سازمان تأمین اجتماعی نیروهای مسلح <u>اکوسیستم سرمایه‌گذاری و سرمایه‌پذیری</u>	۵ ۴
توانمندی مدیریت حرفه‌ای کسب و کار و کاهش خطاهای عملکردی	<u>مدیریت کارکنان</u> توسعه دانش و قابلیت کارکنان مشارکت کارکنان در مدیریت سازمان مدیریت عملکرد کارکنان میزان تحصیلات، تجربه و مهارت‌های کارکنان <u>بهره‌وری</u> بهره‌وری نیروی کار <u>مشتری‌مداری</u>	<u>قوه قضائیه</u> دیوان عدالت اداری <u>وزارت دادگستری</u> سازمان تعزیرات حکومتی <u>وزارت امور اقتصادی و دارایی</u> شرکت سهامی بیمه ایران بانک‌ها و موسسات اعتباری شرکت‌های بیمه		<u>وزارت امور اقتصادی و دارایی</u> سازمان بورس و اوراق بهادار سازمان امور مالیاتی کشور <u>وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی</u> صندوق بازنشستگی کشوری سازمان تأمین اجتماعی شرکت سرمایه‌گذاری تأمین اجتماعی صندوق حمایت و بازنشستگی کارکنان فولاد	

تأثیرات رتبه‌بندی از دیدگاه خبرگان و ذی‌نفعان داخلی

تأثیرات	معیارها و شاخص‌های مربوطه	مقاصد بالقوه تأثیرات مستقیم	کد نحوه تأثیرگذاری	حوزه‌های تأثیرپذیری غیر مستقیم	کد نحوه تأثیرگذاری
	تعداد شکایات نسبت به تعداد مشتری میزان عیوب خطا و مرجوعی	محیط اقتصادی (الگوی PESTEL) عوامل قانونی (الگوی PESTEL)		ایران وزارت آموزش و پرورش صندوق ذخیره فرهنگیان وزارت دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح سازمان تأمین اجتماعی نیروهای مسلح سهامداران صنعت بیمه اعتماد پذیری عمومی محیط اجتماعی (الگوی PESTEL)	
ارتقای کیفیت زندگی کاری، عدالت سازمانی، تعهد سازمانی و رضایت از شغل	مدیریت کارکنان توسعه دانش و قابلیت کارکنان مشارکت کارکنان در مدیریت سازمان مدیریت عملکرد کارکنان بهره‌وری بهره‌وری نیروی کار	وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی سازمان تأمین اجتماعی شوراهای اسلامی کار کانون‌های شوراهای اسلامی کار انجمن‌های صنفی کارگری کانون عالی انجمن‌های صنفی کارگران ایران محیط اجتماعی (الگوی PESTEL)	۱۸	عدالت اجتماعی مسئولیت پذیری اجتماعی فضای کار آفرینی و انجام کسب و کار	
رفع موانع تولید و بهبود رقابت پذیری و شکوفایی اقتصادی در طول زنجیره ارزش کسب و کارها	مدیریت شرکای تجاری و منابع مدیریت تأمین کنندگان، توزیع کنندگان و اتحادیه‌ها برای منافع پایدار بازاریابی و سهم بازار اندازه کسب و کار کانال‌های فروش و توزیع، ترویج و بازاریابی محصولات و خدمات به طور اثربخش زیرساخت بازاریابی نسبت‌های کارایی دوره وصول مطالبات نسبت گردش مجموع دارایی‌ها	وزارت امور اقتصادی و دارایی سازمان امور مالیاتی کشور شرکت سرمایه‌گذاری‌های خارجی ایران دبیرخانه شورای عالی مناطق آزاد تجاری، صنعتی و ویژه اقتصادی بانک‌ها و موسسات اعتباری شرکت‌های بیمه محیط اقتصادی (الگوی PESTEL)		وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی سازمان تأمین اجتماعی اتاق بازرگانی، صنعت، معدن و کشاورزی ایران و استان‌ها اتاق اصناف ایران اتاق تعاون ایران صندوق توسعه ملی	

تأثیرات رتبه‌بندی از دیدگاه خبرگان و ذی‌نفعان داخلی

تأثیرات	معیارها و شاخص‌های مربوطه	مقاصد بالقوه تأثیرات مستقیم	کد نحوه تأثیرگذاری	حوزه‌های تأثیرپذیری غیر مستقیم	کد نحوه تأثیرگذاری
توسعه دولت و تجارت الکترونیک، هوشمندسازی اداری و تقویت زیرساخت‌های تکنولوژیک کسب‌وکارها	مدیریت شرکای تجاری و منابع مدیریت منابع تکنولوژی، مواد و تجهیزات	وزارت صنعت، معدن و تجارت مرکز توسعه تجارت الکترونیکی فناوری و عوامل تکنولوژیک (الگوی PESTEL)		وزارت نیرو وزارت نفت سازمان حفاظت محیط زیست سازمان ملی استاندارد ایران دفتر نظارت بر اجرای استاندارد معیار مصرف انرژی و محیط زیست عوامل محیط زیستی (الگوی PESTEL)	
توسعه منابع آب و نیرو	مدیریت شرکای تجاری و منابع مدیریت منابع تکنولوژی، مواد و تجهیزات بهره‌وری بهره‌وری انرژی	وزارت نیرو سازمان ملی استاندارد ایران دفتر نظارت بر اجرای استاندارد معیار مصرف انرژی و محیط زیست عوامل محیط زیستی (الگوی PESTEL)	۹		
توسعه صادرات و تجارت فرامرزی	بازاریابی و سهم بازار اندازه کسب‌وکار کانال‌های فروش و توزیع، ترویج و بازاریابی محصولات و خدمات به طور اثربخش زیرساخت بازاریابی	وزارت صنعت، معدن و تجارت سازمان توسعه تجارت ایران صندوق توسعه صادرات و تبادل فناوری صندوق ضمانت صادرات ایران سامانه نیما محیط اقتصادی (الگوی PESTEL)		شرکت بازرسی کیفیت و استاندارد ایران	۱۲
بهبود برنامه‌های بازاریابی از طریق الگوبرداری از کسب‌وکارهای برتر	بازاریابی و سهم بازار اندازه کسب‌وکار کانال‌های فروش و توزیع، ترویج و بازاریابی محصولات و خدمات به طور اثربخش زیرساخت بازاریابی رقابت پذیری مزایای رقابتی برنامه‌های بهبود کیفیت	وزارت صنعت، معدن و تجارت مرکز آموزش بازرگانی مرکز امور اصناف و بازرگانان سازمان صنایع کوچک و شهرک‌های صنعتی ایران سازمان مدیریت صنعتی شرکت بازرسی کیفیت و استاندارد ایران شرکت‌های مشاوره بازاریابی محیط اقتصادی (الگوی PESTEL)		سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری محیط اجتماعی (الگوی PESTEL)	

تأثیرات رتبه‌بندی از دیدگاه خبرگان و ذی‌نفعان داخلی

تأثیرات	معیارها و شاخص‌های مربوطه	مقاصد بالقوه تأثیرات مستقیم	کد نحوه تأثیرگذاری	حوزه‌های تأثیرپذیری غیر مستقیم	کد نحوه تأثیرگذاری
ارتقای بهره‌وری و رقابت‌پذیری کسب‌وکارها	<u>رقابت‌پذیری</u> مزایای رقابتی برنامه‌های بهبود کیفیت <u>بهره‌وری</u> بهره‌وری نیروی کار بهره‌وری سرمایه بهره‌وری کل بهره‌وری انرژی	<u>وزارت امور اقتصادی و دارایی</u> سازمان امور مالیاتی کشور شرکت سهامی بیمه ایران سازمان بورس و اوراق بهادار شرکت سرمایه‌گذاری‌های خارجی ایران دبیرخانه شورای عالی مناطق آزاد تجاری، صنعتی و ویژه اقتصادی بانک‌ها و موسسات اعتباری شرکت‌های بیمه <u>وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی</u> سازمان تأمین اجتماعی <u>وزارت صنعت، معدن و تجارت</u> سازمان حمایت مصرف‌کنندگان و تولیدکنندگان <u>ریاست جمهوری</u> صندوق نوآوری و شکوفایی <u>وزارت صنعت، معدن و تجارت</u> سازمان توسعه تجارت ایران صندوق توسعه صادرات و تبادل فناوری <u>وزارت امور اقتصادی و دارایی</u> دبیرخانه شورای عالی مناطق آزاد تجاری، صنعتی و ویژه اقتصادی <u>سازمان اداری و استخدامی کشور</u> سازمان ملی بهره‌وری ایران <u>محیط اقتصادی (الگوی PESTEL)</u>		<u>وزارت صنعت، معدن و تجارت</u> سازمان صنایع کوچک و شهرک‌های صنعتی ایران <u>وزارت دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح</u> سازمان تأمین اجتماعی نیروهای مسلح <u>صندوق توسعه ملی</u>	
گسترش تولید محصولات پژوهش - محور و دانش بنیان	<u>پژوهش و نوآوری</u> پروژه‌های تحقیق و توسعه برای شناسایی محصولات جدید	<u>ریاست جمهوری</u> معاون علمی و فناوری رییس جمهوری صندوق حمایت از پژوهشگران و فناوران کشور			

تأثیرات رتبه‌بندی از دیدگاه خبرگان و ذی‌نفعان داخلی

تأثیرات	معیارها و شاخص‌های مربوطه	مقاصد بالقوه تأثیرات مستقیم	کد نحوه تأثیرگذاری	حوزه‌های تأثیرپذیری غیر مستقیم	کد نحوه تأثیرگذاری
	نوآوری و توسعه و ارتقای سبد محصولات	صندوق نوآوری و شکوفایی وزارت صنعت، معدن و تجارت صندوق ضمانت سرمایه‌گذاری صنایع کوچک وزارت علوم، تحقیقات و فناوری سازمان پژوهش‌های علمی و صنعتی ایران اداره کل ارتباط با جامعه و صنعت فناوری و عوامل تکنولوژیک (الگوی PESTEL)			
توسعه فعالیت‌های دارای ارزش افزوده	<u>ارزش افزوده</u> روند ایجاد ارزش افزوده ترکیب اجزای ارزش افزوده	<u>وزارت امور اقتصادی و دارایی</u> سازمان امور مالیاتی کشور <u>محیط اقتصادی (الگوی PESTEL)</u>		<u>وزارت امور اقتصادی و دارایی</u> شرکت سرمایه‌گذاری‌های خارجی ایران دبیرخانه شورایی عالی مناطق آزاد تجاری، صنعتی و ویژه اقتصادی بانک‌ها و موسسات اعتباری شرکت‌های بیمه <u>وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی</u> سازمان تأمین اجتماعی <u>اتاق بازرگانی، صنعت، معدن و کشاورزی ایران و استان‌ها</u> <u>اتاق اصناف ایران</u> <u>اتاق تعاون ایران</u>	
حفظ حقوق سهامداران	<u>بهره‌وری</u> بهره‌وری سرمایه <u>نسبت‌های سودآوری</u> حاشیه سود خالص حاشیه سود عملیاتی نرخ برگشت سرمایه	<u>وزارت امور اقتصادی و دارایی</u> سازمان بورس و اوراق بهادار <u>وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی</u> صندوق بازنشستگی کشوری شرکت سرمایه‌گذاری تأمین اجتماعی صندوق حمایت و بازنشستگی کارکنان فولاد ایران <u>وزارت آموزش و پرورش</u> صندوق ذخیره فرهنگیان		<u>شرکت‌های کارگزاری بورس اوراق بهادار</u>	

تأثیرات رتبه‌بندی از دیدگاه خبرگان و ذی‌نفعان داخلی

تأثیرات	معیارها و شاخص‌های مربوطه	مقاصد بالقوه تأثیرات مستقیم	کد نحوه تأثیرگذاری	حوزه‌های تأثیرپذیری غیر مستقیم	کد نحوه تأثیرگذاری
		وزارت دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح سازمان تأمین اجتماعی نیروهای مسلح <u>نهادهای سرمایه‌گذاری</u> <u>محیط اقتصادی (الگوی PESTEL)</u>			
توانایی تاب‌آوری (resiliency) و مقابله با بحران	<u>مدیریت استراتژیک</u> توانایی غلبه بر شرایط نامساعد <u>نسبت‌های نقدینگی</u> نسبت جاری نسبت آنی	<u>وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی</u> سازمان تأمین اجتماعی <u>وزارت امور اقتصادی و دارایی</u> سازمان امور مالیاتی کشور سازمان بورس و اوراق بهادار بانک‌ها و موسسات اعتباری شرکت سرمایه‌گذاری‌های خارجی ایران شرکت‌های بیمه <u>محیط اقتصادی (الگوی PESTEL)</u>		<u>امنیت اقتصادی</u> <u>رشد و توسعه پایدار اقتصادی</u>	
افزایش سودآوری کسب‌وکارها و گسترش فرصت‌های سرمایه‌گذاری	<u>نسبت‌های سودآوری</u> حاشیه سود خالص حاشیه سود عملیاتی نرخ برگشت سرمایه <u>نسبت‌های کارایی</u> نسبت گردش مجموع دارایی‌ها	<u>وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی</u> سازمان تأمین اجتماعی <u>وزارت امور اقتصادی و دارایی</u> سازمان امور مالیاتی کشور سازمان بورس و اوراق بهادار شرکت سرمایه‌گذاری‌های خارجی ایران دبیرخانه شورای عالی مناطق آزاد تجاری، صنعتی و ویژه اقتصادی <u>نهادهای سرمایه‌گذاری</u> <u>محیط اقتصادی (الگوی PESTEL)</u>		<u>وزارت دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح</u> سازمان تأمین اجتماعی نیروهای مسلح <u>صندوق توسعه ملی</u> <u>شرکت‌های کارگزاری بورس اوراق بهادار</u>	
اطمینان بخشی به سرمایه‌گذاری‌ها و مدیریت ریسک	<u>مدیریت استراتژیک</u> توانایی غلبه بر شرایط نامساعد <u>نسبت‌های نقدینگی</u> نسبت جاری	<u>وزارت امور اقتصادی و دارایی</u> سازمان بورس و اوراق بهادار <u>وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی</u> صندوق بازنشستگی کشوری		<u>صندوق توسعه ملی</u> <u>شرکت‌های کارگزاری بورس اوراق بهادار</u>	

تأثیرات رتبه‌بندی از دیدگاه خبرگان و ذی‌نفعان داخلی

تأثیرات	معیارها و شاخص‌های مربوطه	مقاصد بالقوه تأثیرات مستقیم	کد نحوه تأثیرگذاری	حوزه‌های تأثیرپذیری غیر مستقیم	کد نحوه تأثیرگذاری
	نسبت آنی نسبت‌های کارایی دوره وصول مطالبات نسبت‌های اهرمی نسبت بدهی نسبت بدهی به حقوق صاحبان سهام	شرکت سرمایه‌گذاری تأمین اجتماعی صندوق حمایت و بازنشستگی کارکنان فولاد ایران وزارت آموزش و پرورش صندوق ذخیره فرهنگیان وزارت دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح سازمان تأمین اجتماعی نیروهای مسلح نهادهای سرمایه‌گذاری محیط اقتصادی (الگوی PESTEL)			
اعتبارسنجی و تعیین رتبه اعتباری کسب‌وکارها	اعتبار امتیاز اعتباری رتبه اعتباری سقف اعتباری عدم چک برگشتی	وزارت امور اقتصادی و دارایی سازمان امور مالیاتی کشور سازمان بورس و اوراق بهادار شرکت سرمایه‌گذاری‌های خارجی ایران بانک‌ها و موسسات اعتباری شرکت‌های بیمه وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی صندوق بازنشستگی کشوری شرکت سرمایه‌گذاری تأمین اجتماعی صندوق ضمانت سرمایه‌گذاری تعاون صندوق حمایت و بازنشستگی کارکنان فولاد ایران اتاق تعاون ایران و اتاق‌های تعاون استانی وزارت صنعت، معدن و تجارت صندوق ضمانت سرمایه‌گذاری صنایع کوچک شرکت مادر تخصصی صندوق حمایت از تحقیقات و توسعه صنایع پیشرفته سازمان صنایع کوچک و شهرک‌های صنعتی ایران شرکت‌های کارگزاری بورس اوراق بهادار کانون عالی انجمن‌های صنفی کارفرمایی ایران	۱۹	صندوق توسعه ملی	

تأثیرات رتبه‌بندی از دیدگاه خبرگان و ذی‌نفعان داخلی

تأثیرات	معیارها و شاخص‌های مربوطه	مقاصد بالقوه تأثیرات مستقیم	کد نحوه تأثیرگذاری	حوزه‌های تأثیرپذیری غیر مستقیم	کد نحوه تأثیرگذاری
		نجم‌های صنفی کارفرمایی کانون‌های کارفرمایی سراسری و استانی محیط اقتصادی (الگوی PESTEL)			
بهبود عملکرد زیست محیطی	مسئولیت پذیری اجتماعی عملکرد زیست محیطی	مرکز ملی تأیید صلاحیت ایران (شناسایی کسب و کارهای برتر به منظور واگذاری بخشی از تصدی‌گری‌های دولت به نهادهای تأیید صلاحیت) شرکت بازرسی کیفیت و استاندارد ایران سازمان حفاظت محیط زیست سازمان ملی استاندارد ایران دفتر نظارت بر اجرای استاندارد معیار مصرف انرژی و محیط زیست عوامل محیط زیستی (الگوی PESTEL)			
ارتقای مسئولیت‌پذیری اجتماعی و بهبود عملکرد اجتماعی	مسئولیت‌پذیری اجتماعی عملکرد اجتماعی قانون‌مداری و اقدامات فراتر از قوانین و مقررات	محیط اجتماعی (الگوی PESTEL)	۲۰	وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی سازمان بهزیستی کشور سامانه اورژانس اجتماعی وزارت دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح قوه قضائیه دیوان عالی کشور دادستانی کل کشور دادگستری کل استان‌ها و حوزه‌های قضایی وابسته دیوان عدالت اداری سازمان بازرسی کل کشور سازمان پزشکی قانونی کشور سازمان قضایی نیروهای مسلح سازمان ثبت اسناد و املاک کشور سازمان زندان‌ها و اقدامات تأمینی و تربیتی	۲۰ ۲۰

تأثیرات رتبه‌بندی از دیدگاه خبرگان و ذی‌نفعان داخلی

تأثیرات	معیارها و شاخص‌های مربوطه	مقاصد بالقوه تأثیرات مستقیم	کد نحوه تأثیرگذاری	حوزه‌های تأثیرپذیری غیر مستقیم	کد نحوه تأثیرگذاری
				کشور عوامل قانونی (الگوی PESTEL)	
ارتقای ایمنی، سلامت و کیفیت محصولات و خدمات	مسئولیت‌پذیری اجتماعی ● عملکرد ایمنی و سلامت جامعه	مرکز ملی تایید صلاحیت ایران انجمن صنفی مسئولین ایمنی و بهداشت کار استان‌ها کانون انجمن‌های صنفی مسئولین ایمنی و بهداشت کار (سامانه اخذ گواهینامه تأیید صلاحیت ایمنی پیمانکاران) کانون عالی انجمن‌های صنفی کارفرمایی ایران (سامانه اخذ گواهینامه تأیید صلاحیت ایمنی پیمانکاران) شرکت بازرسی کیفیت و استاندارد ایران سازمان ملی استاندارد ایران وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی ● اداره کل بازرسی کار محیط اجتماعی (الگوی PESTEL)	۲۱ ۲۴ ۲۴ ۲۱	مرکز تحقیقات و تعلیمات حفاظت فنی و بهداشت کار سازمان برنامه و بودجه کشور ● سامانه اطلاعات عوامل نظام فنی و اجرایی کشور	۲۲
حفظ حقوق مشتریان	مشتری‌مداری ● تعداد شکایات نسبت به تعداد مشتری ● نرخ پاسخگویی به شکایات ● مدیریت روابط با مشتریان ● میزان عیوب خطا و مرجوعی ● فروش و پشتیبانی پس از فروش	● دفاتر بازرسی و پاسخگویی به شکایات وزارتخانه‌ها ● سازمان حمایت مصرف‌کنندگان و تولیدکنندگان ● شرکت بازرسی کیفیت و استاندارد ایران محیط اجتماعی (الگوی PESTEL)		رئیس‌جمهور ● شورا و مرکز ملی رقابت سازمان ملی استاندارد ایران ● مرکز ملی تایید صلاحیت ایران قوه قضائیه ● دادگستری کل استان‌ها و حوزه‌های قضایی وابسته ● دیوان عدالت اداری ● سازمان بازرسی کل کشور وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی ● هیئت‌های تشخیص و حل اختلاف عوامل قانونی (الگوی PESTEL)	۲۱

تأثیرات رتبه‌بندی از دیدگاه خبرگان و ذی‌نفعان داخلی

تأثیرات	معیارها و شاخص‌های مربوطه	مقاصد بالقوه تأثیرات مستقیم	کد نحوه تأثیرگذاری	حوزه‌های تأثیرپذیری غیر مستقیم	کد نحوه تأثیرگذاری
هدایت صاحبان سرمایه به سرمایه‌گذاری برای تولید و ایجاد ارزش افزوده	مجموعه معیارها و شاخص‌ها	کانون عالی انجمن‌های صنفی کارفرمایی ایران انجمن‌های صنفی کارفرمایی کانون‌های کارفرمایی سراسری و استانی بهدادهای سرمایه‌گذاری محیط اقتصادی (الگوی PESTEL)		وزارت امور اقتصادی و دارایی سازمان بورس و اوراق بهادار وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی صندوق بازنشستگی کشوری شرکت سرمایه‌گذاری تأمین اجتماعی صندوق حمایت و بازنشستگی کارکنان فولاد ایران وزارت آموزش و پرورش صندوق ذخیره فرهنگیان وزارت دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح سازمان تأمین اجتماعی نیروهای مسلح صندوق توسعه ملی شرکت‌های کارگزاری بورس اوراق بهادار	
تعیین سقف ارزشی واردات برای دریافت کنندگان کارت بازرگانی		وزارت امور اقتصادی و دارایی گمرک جمهوری اسلامی ایران اتاق بازرگانی، صنعت، معدن و کشاورزی ایران و استان‌ها وزارت صنعت، معدن و تجارت مرکز توسعه تجارت الکترونیکی (سامانه یکپارچه اعتبارسنجی و رتبه‌بندی اعتباری) محیط اقتصادی (الگوی PESTEL)		ریاست جمهوری ستاد مبارزه با قاچاق کالا و ارز وزارت دادگستری سازمان تعزیرات حکومتی مرجع ملی کنوانسیون مبارزه با فساد سازمان مدیریت صنعتی محیط اجتماعی (الگوی PESTEL) و حذف بسترهای رانت عوامل قانونی (الگوی PESTEL)	۲۳
تعیین تعداد رشته فعالیت بازرگانان و نوع آن		اتاق بازرگانی، صنعت، معدن و کشاورزی ایران و استان‌ها وزارت صنعت، معدن و تجارت مرکز توسعه تجارت الکترونیکی (سامانه یکپارچه اعتبارسنجی و رتبه‌بندی اعتباری) محیط اقتصادی (الگوی PESTEL)		وزارت امور اقتصادی و دارایی گمرک جمهوری اسلامی ایران ریاست جمهوری ستاد مبارزه با قاچاق کالا و ارز وزارت دادگستری	

تأثیرات رتبه‌بندی از دیدگاه خبرگان و ذی‌نفعان داخلی

تأثیرات	معیارها و شاخص‌های مربوطه	مقاصد بالقوه تأثیرات مستقیم	کد نحوه تأثیرگذاری	حوزه‌های تأثیرپذیری غیر مستقیم	کد نحوه تأثیرگذاری
				سازمان تعزیرات حکومتی محیط اجتماعی (الگوی PESTEL) و حذف بسترهای رانت عوامل قانونی (الگوی PESTEL)	
مشاوره و ارزیابی عملکرد کسب‌وکارها و فعالین اقتصادی		<u>وزارت صنعت، معدن و تجارت</u> مرکز توسعه تجارت الکترونیکی (سامانه یکپارچه اعتبارسنجی و رتبه‌بندی اعتباری) صندوق ضمانت سرمایه‌گذاری صنایع کوچک صندوق ضمانت صادرات ایران شرکت مادر تخصصی صندوق حمایت از تحقیقات و توسعه صنایع پیشرفته سازمان صنایع کوچک و شهرک‌های صنعتی ایران درگاه اطلاعات و خدمات صنعت، معدن و تجارت <u>سازمان برنامه و بودجه کشور</u> سامانه جامع هوشمند تشخیص صلاحیت عوامل نظام فنی و اجرایی (ساجات) <u>قوه قضائیه: سازمان ثبت اسناد و املاک کشور</u> اداره کل ثبت شرکت‌ها و مؤسسات تجاری <u>ریاست جمهوری</u> صندوق نوآوری و شکوفایی <u>وزارت امور اقتصادی و دارایی</u> سازمان سرمایه‌گذاری و کمک‌های اقتصادی و فنی ایران شرکت سرمایه‌گذاری‌های خارجی ایران دبیرخانه شورای عالی مناطق آزاد تجاری، صنعتی و ویژه اقتصادی بانک‌ها و مؤسسات اعتباری	۶ ۷ ۱۰ ۱۱	<u>وزارت کشور</u> استانداری‌ها دفتر هماهنگی امور سرمایه‌گذاری و اشتغال <u>سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری</u> معاونت سرمایه‌گذاری و تأمین منابع شرکت مادر تخصصی توسعه ایرانگردی و جهانگردی <u>صندوق توسعه ملی</u> <u>کانون عالی انجمن‌های صنفی کارفرمایی ایران</u> <u>انجمن‌های صنفی کارفرمایی</u> <u>کانون‌های کارفرمایی سراسری و استانی</u>	۸ ۸

تأثیرات رتبه‌بندی از دیدگاه خبرگان و ذی‌نفعان داخلی

تأثیرات	معیارها و شاخص‌های مربوطه	مقاصد بالقوه تأثیرات مستقیم	کد نحوه تأثیرگذاری	حوزه‌های تأثیرپذیری غیر مستقیم	کد نحوه تأثیرگذاری
		شرکت‌های بیمه شرکت بین‌المللی بازرسی کالای تجاری (IGI) وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی صندوق ضمانت سرمایه‌گذاری تعاون نهادهای سرمایه‌گذاری محیط اقتصادی (الگوی PESTEL)	۱۷		
ایجاد ارتباط بین کسب‌وکارها و دانشگاه‌ها به منظور برطرف‌سازی نقصان‌ها و موانع کسب‌وکارها، افزایش تجربه حرفه‌ای فارغ‌التحصیلان و سایر منافع مشترک		ریاست جمهوری معاون علمی و فناوری رییس جمهوری صندوق حمایت از پژوهشگران و فناوران کشور وزارت علوم، تحقیقات و فناوری سازمان پژوهش‌های علمی و صنعتی ایران اداره کل ارتباط با جامعه و صنعت فناوری و عوامل تکنولوژیک (الگوی PESTEL)		سازمان اداری و استخدامی کشور سازمان ملی بهره‌وری ایران محیط اجتماعی (الگوی PESTEL)	
استفاده از تجارب رتبه‌های برتر در امور آموزشی و مشاوره و الگوبرداری و فعالیت‌های ترویجی	مجموعه معیارها و شاخص‌ها	ریاست جمهوری معاون علمی و فناوری رییس جمهوری صندوق حمایت از پژوهشگران و فناوران کشور وزارت صنعت، معدن و تجارت مرکز آموزش بازرگانی مرکز امور اصناف و بازرگانان سازمان صنایع کوچک و شهرک‌های صنعتی ایران وزارت علوم، تحقیقات و فناوری معاونت آموزشی اداره کل ارتباط با جامعه و صنعت سازمان اداری و استخدامی کشور سازمان ملی بهره‌وری ایران سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری سازمان مدیریت صنعتی		وزارت کشور استانداردها فناوری و عوامل تکنولوژیک (الگوی PESTEL) محیط سیاسی (الگوی PESTEL)	

تأثیرات رتبه‌بندی از دیدگاه خبرگان و ذی‌نفعان داخلی

تأثیرات	معیارها و شاخص‌های مربوطه	مقاصد بالقوه تأثیرات مستقیم	کد نحوه تأثیرگذاری	حوزه‌های تأثیرپذیری غیر مستقیم	کد نحوه تأثیرگذاری
صدور یا تمدید مجوزهای کسب و کار و پروانه‌های فعالیت		وزارت صنعت، معدن و تجارت مرکز امور اصناف و بازرگانان دبیرخانه هیأت عالی نظارت بر سازمان‌های صنفی کشور وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی اتاق تعاون ایران و اتاق‌های تعاون استانی اتاق بازرگانی، صنعت، معدن و کشاورزی ایران و استان‌ها سامانه یکپارچه کارت بازرگانی هوشمند اتاق اصناف ایران محیط اجتماعی (الگوی PESTEL) و حذف بسترهای رانت		وزارت امور اقتصادی و دارایی درگاه ملی مجوزهای کشور بانک‌ها و موسسات اعتباری	۱۶
راستی‌آزمایی عملکرد نهادهای تأیید صلاحیت، بازرسی، صدور گواهینامه، مشاوره و...	مجموعه معیارها و شاخص‌ها	قوه قضائیه سازمان بازرسی کل کشور دیوان عالی کشور دادستانی کل کشور دیوان عدالت اداری دادگستری‌های استانی دادسرای عمومی و انقلاب استان‌ها ریاست جمهوری ستاد مبارزه با قاچاق کالا و ارز وزارت دادگستری سازمان تعزیرات حکومتی مرکز ملی تایید صلاحیت ایران محیط اجتماعی (الگوی PESTEL) و حذف بسترهای رانت عوامل قانونی (الگوی PESTEL)		اعتماد پذیری عمومی	
داده‌کاوی و بهره‌برداری از داده‌های تجمیعی حاصل از ارزیابی فعالان اقتصادی در امور سیاست‌گذاری	مجموعه معیارها و شاخص‌ها	ریاست جمهوری معاون علمی و فناوری رییس جمهوری وزارت صنعت، معدن و تجارت		سازمان مدیریت صنعتی محیط اقتصادی (الگوی PESTEL) محیط سیاسی (الگوی PESTEL)	

تأثیرات رتبه‌بندی از دیدگاه خبرگان و ذی‌نفعان داخلی

کد نحوه تأثیرگذاری	حوزه‌های تأثیرپذیری غیر مستقیم	کد نحوه تأثیرگذاری	مقاصد بالقوه تأثیرات مستقیم	معیارها و شاخص‌های مربوطه	تأثیرات
			● موسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی ● مرکز امور اصناف و بازرگانان ● دبیرخانه هیأت عالی نظارت بر سازمان‌های صنفی کشور ● شرکت مادر تخصصی بازرگانی دولتی ایران ● سازمان صنایع کوچک و شهرک‌های صنعتی ایران <u>وزارت کشور</u> ● استانداری‌ها ● دفتر هماهنگی امور سرمایه‌گذاری و اشتغال <u>مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی</u> <u>سازمان برنامه و بودجه کشور</u> ● مرکز پژوهش‌های توسعه و آینده‌نگری ● مرکز آمار ایران <u>وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی</u> ● ۱۵ اتاق تعاون ایران و اتاق‌های تعاون استانی ● ۱۵ اتاق بازرگانی، صنعت، معدن و کشاورزی ایران و استان‌ها <u>اتاق اصناف ایران</u> <u>وزارت امور اقتصادی و دارایی</u> ● ۱۴ سازمان سرمایه‌گذاری و کمک‌های اقتصادی و فنی ایران ● مرکز ملی مطالعات، پایش و بهبود محیط کسب و کار ● شرکت سرمایه‌گذاری‌های خارجی ایران ● دبیرخانه شورای عالی مناطق آزاد تجاری، صنعتی و ویژه اقتصادی ● بانک‌ها و موسسات اعتباری ● شرکت‌های بیمه		

تأثیرات رتبه‌بندی از دیدگاه خبرگان و ذی‌نفعان داخلی

تأثیرات	معیارها و شاخص‌های مربوطه	مقاصد بالقوه تأثیرات مستقیم	کد نحوه تأثیرگذاری	حوزه‌های تأثیرپذیری غیر مستقیم	کد نحوه تأثیرگذاری
		سازمان اداری و استخدامی کشور • سازمان ملی بهره‌وری ایران			
تعیین نرخ مناسب تأمین مالی		ریاست جمهوری • صندوق نوآوری و شکوفایی وزارت صنعت، معدن و تجارت • سازمان حمایت مصرف‌کنندگان و تولیدکنندگان • سازمان صنایع کوچک و شهرک‌های صنعتی ایران • صندوق توسعه صادرات و تبادل فناوری وزارت امور اقتصادی و دارایی • سازمان سرمایه‌گذاری و کمک‌های اقتصادی و فنی ایران • شرکت سرمایه‌گذاری‌های خارجی ایران • دبیرخانه شورای عالی مناطق آزاد تجاری، صنعتی و ویژه اقتصادی • بانک‌ها و موسسات اعتباری نهادهای سرمایه‌گذاری محیط اقتصادی (الگوی PESTEL)		وزارت کشور • استانداری‌ها • دفتر هماهنگی امور سرمایه‌گذاری و اشتغال محیط سیاسی (الگوی PESTEL)	۸

۴-۴-۱- تشریح کدهای نحوه تأثیرگذاری در جدول تأثیرات

۱. ارتقای قابلیت‌های ارزیابی کسب و کارها و افزایش اعتماد عمومی به بورس اوراق بهادار
۲. ارائه مشاوره به وزارت امور اقتصادی و دارایی در زمینه سرمایه‌گذاری در کسب و کارهای بین‌المللی برای تأمین منافع ملی
۳. ارزیابی اولیه کسب و کارها به منظور ارائه خدمات در مناطق آزاد تجاری، صنعتی و ویژه اقتصادی
۴. افزایش قابلیت تشخیص توانمندی‌های بنیادین کسب و کارها برای خریداران سهام و اوراق بهادار
۵. افزایش درآمدهای مالیاتی خرید و فروش اوراق بهادار
۶. تأمین داده و تبادل اطلاعات و نتایج ارزیابی‌ها با مرکز توسعه تجارت الکترونیکی
۷. به منظور تأمین اعتبارات واحدهای صنعتی کوچک و کمک به نوسازی و تجدید ساختار صنایع از محل وجوه اداره شده
۸. ارزیابی کسب و کارها با هدف شناسایی کسب و کارهای پربازده و اعمال تخفیف در نرخ اعطای تسهیلات و خدمات اعتباری
۹. شناسایی کسب و کارهای بهره‌ور به منظور تخصیص یارانه، ارائه تخفیف در نرخ تأمین مالی، حمایت‌های تشویقی و...
۱۰. تبادل اطلاعات با سازمان برنامه و بودجه کشور به منظور تشخیص صلاحیت و رتبه‌بندی عوامل نظام فنی اجرایی در کشور
۱۱. ارزیابی کسب و کارها با هدف ثبت دفاتر تجاری و صدور کارت بازرگانی
۱۲. کمک به شناسایی کسب و کارهای برتر در راستای بازاریابی در زمینه اعطای گواهینامه و یا نشان CE اروپا
۱۳. ارزیابی کسب و کارها با هدف تأمین مالی تعاونی‌ها، صدور کارت بازرگانی و...
۱۴. در راستای ارائه نظر مشورتی در مورد مسائل صنفی به وزارت صنعت، معدن و تجارت و سایر دستگاههای اجرائی
۱۵. در راستای بهبود فرآیند تصمیم‌سازی‌ها و تصمیم‌گیری‌های کلان اقتصادی کشور با توجه به امتیاز عضویت در هیئت‌ها، شوراهای عالی و ستادها
۱۶. اطلاع رسانی و جمع‌آوری اطلاعات مربوط به صدور انواع مجوزهای فعالیت در کشور
۱۷. تبادل اطلاعات با شرکت بین‌المللی بازرسی کالای تجاری (IGI) در زمینه ارزیابی کارخانجات
۱۸. تأثیرگذاری از طریق تداوم عملکرد کسب و کارها و جذابیت آن‌ها برای نیروی کار، که موجب تداوم جریان‌های نقدی حاصل از بیمه اشخاص حقیقی در سازمان تأمین اجتماعی خواهد شد.
۱۹. سازمان امور مالیاتی کشور بر اساس نتایج حاصل از اعتبارسنجی کسب و کارها می‌تواند اقدام به تقسیم مالیات در یافتنی از آن‌ها نماید.
۲۰. ارتقای مسئولیت‌پذیری اجتماعی و بهبود عملکرد اجتماعی ناشی از رتبه‌بندی عملکردی می‌تواند از طریق تسری جو آرامش روانی به کل جامعه در نتیجه کنترل و کاهش تضاد کسب و کارها با سازمانهای دولتی و کاهش جرائم عمومی حاصل شود.
۲۱. راستی‌آزمایی عملکرد نهادهای تأیید صلاحیت به منظور واگذاری بخشی از تصدی‌گری‌های دولت
۲۲. استفاده از تجارب رتبه‌های برتر در امور آموزشی و مشاوره و الگوبرداری و فعالیتهای ترویجی

۲۳. ارائه مشاوره در زمینه تعیین سقف ارزشی واردات برای دریافت کنندگان کارت بازرگانی

۲۴. گواهینامه تأیید صلاحیت ایمنی پیمانکاران سراسر کشور توسط کمیته تشخیص صلاحیت اداره کل تعاون، کار و رفاه اجتماعی استان مربوطه برای پیمانکاران صادر می‌شود و بر اساس قانون برگزاری مناقصات، تمامی کارفرمایان الزام دارند قبل از هرگونه عقد قرارداد پیمانکاری با پیمانکاران خود، این گواهینامه را از ایشان درخواست نمایند.

۴-۵- تأثیرات رتبه‌بندی بر سهولت انجام کسب و کار و کاهش موانع

یکی از اهداف انجام مطالعه حاضر، بررسی تأثیرات رتبه‌بندی بر تسهیل محیط کسب‌وکار و کاهش موانع پیش روی بنگاه‌های اقتصادی است. بر این اساس در این بخش به بررسی تأثیرات یادشده با توجه به نماگرهای مطرح شده در گزارش سال ۲۰۲۰ بانک جهانی در خصوص انجام کسب‌وکار پرداخته شده است. شایان ذکر است که نماگرهای مطرح شده در گزارش انجام کسب‌وکار با هدف ارزیابی محیط کسب‌وکار هر کشور همه ساله توسط بانک جهانی پایش می‌شود و بدیهی است که موانع پیش روی کسب‌وکارها و فعالین اقتصادی می‌تواند ناشی از عدم تحقق وضعیت مطلوب در این نماگرها باشد. لذا به نظر می‌رسد با اتخاذ تمهیداتی توسط دولت، نهادهای قانونگذار و نهادهای اعطای مجوز برای کسب‌وکارهای دارای رتبه‌بندی، و یا حتی از طریق تسهیل ارزیابی چنین کسب‌وکارهایی توسط سرمایه‌گذاران خرد، شرکای تجاری و یا نهادهای قضایی می‌توان انتظار کاهش برخی از موانع کسب‌وکارها را در صورت ترویج رتبه‌بندی داشت. در جدول بعد تأثیرات رتبه‌بندی بر سهولت انجام کسب‌وکار و کاهش موانع فعالین اقتصادی به تفصیل مورد اشاره قرار گرفته است (احمدیان، ۱۳۹۵، ۱۳۹۷؛ رجبی‌نژاد، ۱۳۹۸؛ World Bank Group، ۲۰۲۰).

عوامل تسهیل‌کننده و کاهش‌دهنده موانع انجام کسب‌وکار	معیارها و شاخص‌های مؤثر رتبه‌بندی	نماگرها و مؤلفه‌های متأثر در گزارش انجام کسب‌وکار بانک جهانی	تشریح نحوه تأثیرگذاری
شروع کسب‌وکارهای جدید منتج از توسعه کسب‌وکارهای کنونی	<u>مدیریت شرکای تجاری و منابع</u> مدیریت تأمین‌کنندگان، توزیع‌کنندگان و اتحادیه‌ها برای منافع پایدار <u>بازریایی و سهم بازار</u> اندازه کسب‌وکار کانال‌های فروش و توزیع، ترویج و بازاریابی محصولات و خدمات به طور اثربخش زیرساخت بازاریابی <u>رقابت‌پذیری</u> مزایای رقابتی پژوهش و نوآوری پروژه‌های تحقیق و توسعه برای شناسایی محصولات جدید نوآوری و توسعه و ارتقای سبد محصولات <u>بهره‌وری</u> بهره‌وری سرمایه بهره‌وری کل نسبت‌های سودآوری حاشیه سود خالص حاشیه سود عملیاتی نرخ برگشت سرمایه	<u>نماگر شروع یک کسب‌وکار</u> مراحل شروع کسب‌وکار زمان هزینه	از طریق تسهیل دسترسی به امکانات ملی و دولتی و ترغیب سرمایه‌گذاری در کسب‌وکارهایی که توانایی بیشتری در مدیریت زنجیره ارزش، سهم بازار، رقابت‌پذیری، پژوهش و نوآوری، بهره‌وری و سودآوری دارند، رتبه‌بندی می‌تواند باعث کاهش موانع شروع کسب‌وکارهای جدید منتج از توسعه کسب‌وکارهای کنونی شود.
تسهیل اخذ مجوزهای ساخت‌وساز	<u>مدیریت لسترلژیک</u> تعیین خط مشی و لسترلژی توانایی غلبه بر شرایط نامساعد	<u>نماگر اخذ مجوزهای ساخت‌وساز</u> مراحل اخذ مجوزها زمان	با تقویت توانمندی‌های مدیریتی و صلاحیت حرفه‌ای، رقابت‌پذیری، تون اقتصادی ایمنی عملکردی و قانون‌مداری، رتبه‌بندی

تشریح نحوه تأثیرگذاری	نماگرها و مؤلفه‌های متأثر در گزارش انجام کسب و کار بانک جهانی	معیارها و شاخص‌های مؤثر رتبه‌بندی	عوامل تسهیل‌کننده و کاهش‌دهنده موانع انجام کسب و کار
می‌تواند عاملی اطمینان‌بخش برای بخش دولتی در اعطای مجوزهای ساخت‌وساز به کسب‌وکارها باشد.	• هزینه • شاخص کنترل کیفیت	• اجرا، پایش و بازنگری برنامه لسترناتژیک • مدیریت شرکای تجاری و منابع • مدیریت تامین کنندگان، توزیع کنندگان، اتحادیه‌ها برای منافع پایدار • مدیریت منابع تکنولوژی، مواد و تجهیزات • رقابت پذیری • مزایای رقابتی • <u>تون اقتصادی و ریسک‌پذیری مالی</u> • مسئولیت پذیری اجتماعی • عملکرد زیست محیطی • عملکرد ایمنی و سلامت جامعه • قانون‌مداری و اقدامات فراتر از قوانین و مقررات	
رتبه‌بندی از طریق بهبود کیفیت اطلاعات اعتباری، می‌تواند باعث سهولت در اخذ اعتبارات بانکی کسب‌وکارها شود.	• <u>نماگر اخذ اعتبار</u> • شاخص عمق اطلاعات اعتباری	• مجموعه معیارها و شاخص‌ها	سهولت در اعطای اعتبارات بانکی
	• <u>نماگر حمایت از سهامداران خرد</u> • شاخص میزان افشا • شاخص میزان مسئولیت‌پذیری رهبرین • شاخص میزان حقوق سهامداران • شاخص میزان کنترل و مالکیت • شاخص میزان شفافیت شرکتی	• مدیریت شرکای تجاری و منابع • مسئولیت‌پذیری اجتماعی • قانون‌مداری و اقدامات فراتر از قوانین و مقررات	ترغیب سهامداران به سرمایه‌گذاری در کسب‌وکارها
رتبه‌بندی از طریق افزایش توانمندی‌های مدیریت و ساختارهای حاکمیت شرکتی، <u>تون اقتصادی</u> ، قانون‌مداری و نیز ترغیب کسب‌وکارها به انجام فعالیت‌های پژوهشی معاف از مالیات، می‌تواند باعث افزایش توانایی کسب‌وکارها در سازماندهی صحیح صورت‌های مالی و امور مالیاتی و کاهش هزینه‌های مالیاتی آنها شود.	• <u>نماگر پرداخت مالیات</u> • تعداد پرداخت در سال • زمان • نرخ کلی	• مدیریت و صلاحیت حرفه‌ای • پژوهش و نوآوری • <u>تون اقتصادی و ریسک‌پذیری مالی</u> • مسئولیت‌پذیری اجتماعی • قانون‌مداری و اقدامات فراتر از قوانین و مقررات	رفع موانع مالیاتی
رتبه‌بندی به کمک ایجاد زمینه ارزیابی کسب‌وکارها و افزایش قابلیت‌های آن‌ها در زمینه‌های مدیریت و صلاحیت حرفه‌ای، مدیریت شرکای تجاری و منابع، بازاریابی و توسعه سهم بازار، رقابت‌پذیری، ارائه محصولات و خدمات دانش‌بنیان و سایر معیارهای مربوطه، می‌تواند باعث توانمندی کسب‌وکارها در توسعه تجارت فرامرزی، ترغیب دستگاه‌های دولتی به اعطای مجوزهای مربوطه و تسهیل عملیات گمرکی و بانکی آن‌ها شود.	• <u>نماگر تجارت فرامرزی</u> • زمان و هزینه انطباق مرزی در صادرات • زمان و هزینه انطباق اسنادی در صادرات • زمان و هزینه انطباق مرزی در واردات • زمان و هزینه انطباق اسنادی در واردات	• مدیریت و صلاحیت حرفه‌ای • مدیریت شرکای تجاری و منابع • مدیریت تامین کنندگان، توزیع کنندگان، اتحادیه‌ها برای منافع پایدار • مدیریت منابع تکنولوژی، مواد و تجهیزات • <u>بازاریابی و سهم بازار</u> • اندازه کسب‌وکار • کانال‌های فروش و توزیع، ترویج و بازاریابی محصولات و خدمات به طور اثربخش • زیرساخت بازاریابی • رقابت پذیری • مزایای رقابتی • برنامه‌های بهبود کیفیت • <u>پژوهش و نوآوری</u> • پروژه‌های تحقیق و توسعه برای شناسایی محصولات جدید • نوآوری و توسعه و ارتقای سبد محصولات • <u>تون اقتصادی و ریسک‌پذیری مالی</u> • مسئولیت‌پذیری اجتماعی • عملکرد زیست محیطی • عملکرد ایمنی و سلامت جامعه • قانون‌مداری و اقدامات فراتر از قوانین و مقررات • <u>مشتری مداری</u> • تعداد شکایات نسبت به تعداد مشتری	تسهیل تجارت فرامرزی

عوامل تسهیل‌کننده و کاهش‌دهنده موانع انجام کسب‌وکار	معیارها و شاخص‌های مؤثر رتبه‌بندی	نماگرها و مؤلفه‌های متأثر در گزارش انجام کسب‌وکار بانک جهانی	تشریح نحوه تأثیرگذاری
	• نرخ پاسخگویی به شکایات • مدیریت روابط با مشتریان • میزان عیوب خطا و مرجوعی • فروش و پشتیبانی پس از فروش		
مدیریت روابط کسب‌وکارها در طول زنجیره ارزش و افزایش لیفای تعهدات	<u>مدیریت و صلاحیت حرفه‌ای</u> <u>مدیریت شرکای تجاری و منابع</u> • مدیریت تامین کنندگان، توزیع کنندگان، اتحادیه‌ها وای منافع پایدار <u>تون اقتصادی و ریسک‌پذیری مالی</u> <u>مسئولیت پذیری اجتماعی</u> • قانون‌مداری و اقدامات فراتر از قوانین و مقررات <u>مشتری مداری</u> • تعداد شکایات نسبت به تعداد مشتری • نرخ پاسخگویی به شکایات • مدیریت روابط با مشتریان • میزان عیوب خطا و مرجوعی • فروش و پشتیبانی پس از فروش	<u>نماگر اجرای قراردادهای</u> • زمان • هزینه	رتبه‌بندی از طریق بهبود ابعاد مختلف توانمندیهای کسب‌وکارها در حوزه‌های مدیریت و صلاحیت حرفه‌ای، تون اقتصادی و ریسک‌پذیری مالی، قانون‌مداری و تنظیم روابط با مشتریان، و نیز از طریق تسهیل شناسایی وضعیت کسب‌وکارها توسط شرکای تجاری، می‌تواند در بهبود وضعیت نماگر اجرای قراردادهای در گزارش انجام کسب‌وکار مؤثر واقع شود.
کاهش ریسک سرمایه‌گذاری	<u>مدیریت و صلاحیت حرفه‌ای</u> <u>مدیریت شرکای تجاری و منابع</u> • مدیریت تامین کنندگان، توزیع کنندگان، اتحادیه‌ها وای منافع پایدار <u>تون اقتصادی و ریسک‌پذیری مالی</u> <u>مسئولیت پذیری اجتماعی</u> • قانون‌مداری و اقدامات فراتر از قوانین و مقررات	<u>نماگر حل‌وفصل ورشکستگی</u> • نرخ بازستانی (Recovery rate)	رتبه‌بندی می‌تواند به کمک شفاف‌سازی وضعیت مدیریت و صلاحیت حرفه‌ای، تون اقتصادی و ریسک‌پذیری مالی و نیز قانون‌مداری کسب‌وکارها، موجبات کاهش ریسک سرمایه‌گذاران را در شرایط ورشکستگی از طریق افزایش احتمال احیای سرمایه‌گذاری انجام‌شده توسط سهامداران و شرکای تجاری، فراهم آورد.

۴-۶- تأثیرات رتبه‌بندی بر حذف بسترهای رانت

رانت‌ها را به معنی همه درآمدهای مازادی که فراتر از درآمد بازار رقابتی به وجود می‌آیند دانسته‌اند و در تحلیل‌های مرسوم اقتصادی حاصل شرایط غیررقابتی و پیامد محدودیت‌گذاری بر عملکرد آزادانه بازارها عنوان کرده‌اند. آنچه در شناسایی رانت بیشتر مورد توجه است، سودهای اضافی است که از طریق مقررات‌گذاری و ایجاد انواع محدودیت (به‌ویژه محدودیت ورود به بازارها)، نصیب بنگاه‌های نفع‌برنده از مقررات شده است. در این تصویر «آزادسازی»، به‌ویژه آزادسازی ورود و خروج، اقدامی حیاتی برای میان بردن رانت و تضمین کارایی بازارهاست. یعنی اگر حتی رانتی در بازاری به‌وجود آید، با ورود سایر رقبا و افزایش رقابت، قیمت‌ها کاهش یافته و سرانجام درآمدهای مازاد (رانت) از میان خواهد رفت. البته باید به این نکته توجه داشت که همه رانت‌ها ناشی از مقررات‌گذاری دولت نیست و انواعی از رانت‌ها تحت عنوان رانت‌های بازاری در نتیجه عملکرد خالص بازار و به واسطه ساختارهای درون بازار ایجاد می‌شوند. بر اساس یکی از گزارش‌های انتشار یافته توسط مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، انواع رانت، عوامل ایجاد آن‌ها و مثال‌های آن به‌طور خلاصه در جدول بعد مورد اشاره قرار گرفته‌اند (رجب‌پور، ۱۳۹۶).

انواع رانت، عوامل ایجاد آن‌ها و مثال‌های آن (رجب‌پور، ۱۳۹۶)

مثال	عوامل ایجاد	نوع رانت			
تفاوت کیفیت حاصلخیزی زمین‌ها هزینه متوسط کمتر بنگاه دارای صرفه مقیاس در صنعت انحصار حاصل از تولید محصول دارای فناوری برتر کسب سهم بازار ناشی از تبلیغات، برندسازی، بازاریابی و ... قوردیسم	ساختار بازار عوامل تولید	کمپایی ساختاری	رانت بازاری		
	ساختار تولید صنعتی	صرفه مقیاس			
	ساختار تولید صنعتی	فناوری			
	ساختار بازار (رقابت ناقص)	استراتژی			
	ساختار بنگاه	مدیریتی			
کسب اطلاع از طرح‌های توسعه شهری شهرداری (پیش از اعلان عمومی) ارزیابی دقیق بانک یا دولت از ریسک شرکت‌های نوآور، اعطای وام کم‌بهره و کمک‌های فنی در مدیریت هزینه‌ها سرمایه‌گذاری مستقیم در تحقیقات بنیادی اعطای مجوز واردات تجهیزات مخابراتی به گروه خاص فروش مجوزهای قابل خرید و فروش ماهگیری (با سقف برداشت معین) واگذاری کارخانجات دولتی به صاحب‌منصبان حکومتی (خصوصی‌سازی) معاقت مالیاتی محدود برای صنایع پایین‌دستی پتروشیمی تعرفه‌گذاری بر واردات خودرو (به‌صورت مشروط و محدود)	ساختار بازار (نقص و عدم تقارن اطلاعات) و قابلیت نهادی دولت	اطلاعاتی	تصمیم‌گیری	رانت غیربازاری	
		نظارتی			
	قابلیت نهادی دولت	تحقیق و توسعه / زیرساخت			
	نسبت دولت و گروه‌های ذینفع	گروه‌های همسود	مقرراتگذاری		
	ساختار عوامل تولید	منبع طبیعی			
	نسبت دولت و گروه‌های ذینفع	انباشت			
	قابلیت نهادی دولت	شومپیتری			
			فراگیری		

با توجه به تقسیم‌بندی یادشده و بر اساس نظرات دریافتی از خبرگان، تأثیرات رتبه‌بندی را بر حذف بسترهای رانت، می‌توان به کمک معیارهای طرح شده در جدول زیر شناسایی کرد. در واقع، نتایج حاصل از رتبه‌بندی فعالین اقتصادی با هدف مقایسه با متوسط صنعت، تحلیل دلایل اختلاف کسب و کارهای دارای عملکرد خارج از حدود متوسط رتبه‌بندی، تشخیص موارد رانت و در صورت لزوم، مقررات‌گذاری یا اجرای سیاست‌های تنظیم‌گرانه قابل بهره‌برداری است.

معیارهای تأثیرگذار رتبه‌بندی بر بررسی و شناسایی مصادیق رانت	نوع رانت			
مدیریت و صلاحیت حرفه‌ای تون اقتصادی و ریسک‌پذیری مالی بازریابی و سهم بازار رقابت‌پذیری مشتری‌مدلی	کمپایی ساختاری	رانت بازاری		
			صرفه مقیاس	
	تون اقتصادی و ریسک‌پذیری مالی بازریابی و سهم بازار رقابت‌پذیری پژوهش و نوآوری		فناوری	
			مدیریت و صلاحیت حرفه‌ای تون اقتصادی و ریسک‌پذیری مالی بازریابی و سهم بازار رقابت‌پذیری	لسترژی
				مدیریت و صلاحیت حرفه‌ای تون اقتصادی و ریسک‌پذیری مالی بازریابی و سهم بازار رقابت‌پذیری مشتری‌مدلی
مدیریت و صلاحیت حرفه‌ای تون اقتصادی و ریسک‌پذیری مالی بازریابی و سهم بازار رقابت‌پذیری		اطلاعاتی		
	مدیریت و صلاحیت حرفه‌ای تون اقتصادی و ریسک‌پذیری مالی بازریابی و سهم بازار رقابت‌پذیری	نظارتی		
			مدیریت و صلاحیت حرفه‌ای	
				مدیریت و صلاحیت حرفه‌ای

معیارهای تأثیرگذار رتبه‌بندی بر بررسی و شناسایی مصادیق رانت	نوع رانت	
• تونل اقتصادی و ریسک‌پذیری مالی • بازرگانی و سهم بازر • رقابت‌پذیری		
• مدیریت و صلاحیت حرفه‌ای • تونل اقتصادی و ریسک‌پذیری مالی • بازرگانی و سهم بازر • رقابت‌پذیری • پژوهش و نوآوری	تحقیق و توسعه/ زیرساخت	
• مدیریت و صلاحیت حرفه‌ای • تونل اقتصادی و ریسک‌پذیری مالی • بازرگانی و سهم بازر • رقابت‌پذیری	گروه‌های همسود	مقررات‌گذاری
• مدیریت شرکای تجاری و منابع • عملکرد زیست محیطی	منبع طبیعی	
• مدیریت و صلاحیت حرفه‌ای • تونل اقتصادی و ریسک‌پذیری مالی • بازرگانی و سهم بازر • رقابت‌پذیری • مشتری‌مداری	انباشت	
• مدیریت و صلاحیت حرفه‌ای • تونل اقتصادی و ریسک‌پذیری مالی • بازرگانی و سهم بازر • رقابت‌پذیری • پژوهش و نوآوری	شومپتری	
• مدیریت و صلاحیت حرفه‌ای • تونل اقتصادی و ریسک‌پذیری مالی • بازرگانی و سهم بازر • رقابت‌پذیری • پژوهش و نوآوری • مشتری‌مداری	فراگیری	

سازمان‌ها و نهادهای زیر مهم‌ترین ذی‌نفعان نتایج حاصل از رتبه‌بندی در راستای حذف بسترهای رانت ناشی از اعطای مجوزهای ویژه هستند:

➤ <u>وزارت صنعت، معدن و تجارت</u>   • مرکز امور اصناف و بازرگانان • دبیرخانه هیأت عالی نظارت بر سازمان‌های صنفی کشور
➤ <u>وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی</u>   • اتاق تعاون ایران و اتاق‌های تعاون استانی
➤ <u>اتاق بازرگانی، صنعت، معدن و کشاورزی ایران و استان‌ها</u>
➤ <u>سامانه یکپارچه کارت بازرگانی هوشمند</u>
➤ <u>اتاق اصناف ایران</u>
➤ <u>وزارت امور اقتصادی و دارایی</u>   • درگاه ملی مجوزهای کشور

- قوه قضائیه: سازمان ثبت اسناد و املاک کشور
- اداره کل ثبت شرکت‌ها و مؤسسات تجاری

سازمان‌ها و نهادهای زیر مهم‌ترین ذی‌نفعان نتایج حاصل از رتبه‌بندی در راستای حذف بسترهای رانت ناشی از تخصیص امکانات دولتی و عمومی هستند:

- مجلس شورای اسلامی
- مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی
- بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران
- وزارت صنعت، معدن و تجارت
- مرکز امور اصناف و بازرگانان
- دبیرخانه هیأت عالی نظارت بر سازمان‌های صنفی کشور
- شرکت مادر تخصصی بازرگانی دولتی ایران
- سازمان صنایع کوچک و شهرک‌های صنعتی ایران
- سازمان حمایت مصرف‌کنندگان و تولیدکنندگان
- وزارت کشور
- استانداری‌ها
- شهرداری‌ها

سازمان‌ها و نهادهای زیر مهم‌ترین ذی‌نفعان نتایج حاصل از رتبه‌بندی در راستای دادرسی و بازرسی بسترهای رانت هستند:

- قوه قضائیه
- دیوان عالی کشور
- دادستانی کل کشور
- دادگستری کل استان‌ها و حوزه‌های قضایی وابسته
- دادسرای عمومی و انقلاب استان‌ها
- دیوان عدالت اداری
- سازمان بازرسی کل کشور
- سازمان قضایی نیروهای مسلح
- سازمان ثبت اسناد و املاک کشور

۵- فصل پنجم: نتیجه گیری

۵-۱- چالش های کنونی در خصوص متولیان رتبه بندی

از جمله مشکلات اساسی روش های موجود رتبه بندی شرکت ها، تاکید عمده آنها تنها بر یک شاخص اصلی نظیر فروش یا درآمد و عدم جامعیت آنها است (قدرتیان کاشان و انواری رستمی، ۱۳۸۳). به عبارتی دیگر، این روش ها به جای تعیین برترین شرکت ها، حجیم ترین و بزرگترین آنها را تعیین می کنند. در تبیین جامع تر و دقیق تر شاخص ها به جای مولفه مالی می بایست از مولفه های اصلی دیگر نیز بهره گرفته شود. این مولفه ها عبارتند از: فرآیندهای داخلی، مشتری، توسعه و نوآوری، نیروی انسانی، مدیریت، ابعاد محتوایی و ساختاری سازمان و مدیریت دانش (معمارزاده طهران و همکاران، ۱۳۸۹)

۵-۱-۱- تعدد مراجع و عدم وجود مرجع واحد برای رتبه بندی

تجارب صد ساله رتبه بندی در دنیا نشان می دهد که در یک کشور باید فقط یک مرجع رتبه بندی در بخش خصوصی ایجاد شود و وجود چند مرجع برای رتبه بندی در کشور به فساد و رتبه فروشی منجر می شود. بر اساس بند ۴ ماده ۴ قانون اصلاح قانون حداکثر استفاده از توان تولیدی و خدماتی کشور و حمایت از کالای ایرانی مصوب اردیبهشت سال جاری، وزارت صنعت موظف است تا رتبه تولیدکنندگان کالاها، عرضه کنندگان خدمات و پیمانکاران که توسط مراجع ذیصلاح قانونی غیردولتی، سازمان نظام مهندسی و اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی ایران انجام شده را در سامانه ای که برای این منظور طراحی کرده است، درج کند. آنچه قانون گذار تکلیف کرده حاوی سه نکته اساسی است: اول اینکه انجام رتبه بندی برعهده مراجع ذیصلاح غیردولتی گذاشته شده؛ دوم اینکه وزارت صنعت موظف به درج نتایج رتبه بندی (رتبه) روی سامانه خود است و سوم اینکه مراجع (متعدد) ذیصلاح قانونی غیردولتی مسئول انجام رتبه بندی شده اند. در صورت وجود چندین مرجع برای رتبه بندی، نه تنها اهداف قانون گذار که ایجاد شفافیت، بسترسازی برای مدیریت ریسک، جلوگیری از هدر رفت منابع کشور، حذف رانت و سیاست گذاری کلان است، حاصل نمی شود؛ حتی امکان دارد که فضای کسب و کار از شرایط فعلی نیز بغرنج تر شده و مطالبات دولت و مجلس از اتاق بازرگانی ایران در عرصه ای که اختیار آن را ندارد، بیشتر شود (فرهادی، ۱۳۹۸).

به نظر می رسد در حال حاضر رتبه بندی دو متولی اصلی دارد؛ یکی آن مؤسساتی که تحت نظارت اتاق ایران و مرکز ملی رتبه بندی اتاق ایران فعالیت می کنند و یکی مؤسساتی که زیر نظر سازمان بورس (۳ موسسه) فعال هستند. این موضوع از آنجا نشأت می گیرد که در مهرماه ۱۳۹۸ در سامانه «جامع تجارت» متعلق به وزارت صنعت، معدن و تجارت، برای تعیین سقف ثبت سفارش، شرکت هایی که مجاز به رتبه بندی هستند تنها ۳ شرکت ثبت شده بورسی معرفی شدند.

در یک دسته‌بندی کلی اگر جزء ۴ بند الف ماده ۴ قانون اصلاح «قانون حداکثر استفاده از توان تولید داخلی» را مبنا قرار دهیم، در واقع متولی رتبه‌بندی به مفهوم رتبه‌بندی جامع و رتبه‌بندی کسب و کار، اشخاص غیردولتی ذی‌صلاح هستند؛ بنابراین به‌طور کلی «رتبه‌بندی یک متولی بیشتر ندارد» و آن هم «اشخاص ذی‌صلاح غیردولتی» هستند.

به این ترتیب و با اشاره به قانون یادشده، دولت صلاحیتی برای انجام رتبه‌بندی به مفهوم «رتبه‌بندی کسب و کار و جامع» (نه احراز صلاحیت پیمانکاران)، ندارد. همچنین در جزء ۴ بند الف ماده ۴ قانون اصلاح قانون حداکثر استفاده از توان تولیدی داخلی از «اتاق بازرگانی ایران» و «سازمان‌های نظام‌مهندسی» مشخصاً به‌عنوان ۲ نهاد متولی رتبه‌بندی در متن قانون نام برده شده است و اشخاص دیگری که می‌توانند این کار را انجام دهد، به‌عنوان دیگر اشخاص ذی‌صلاح غیردولتی یاد شده است که باید در آیین‌نامه اجرایی این قانون فهرست آنها مشخص شود؛ پس رتبه‌بندی به مفهوم خود رتبه‌بندی یک متولی بیشتر ندارد و آن اشخاص ذی‌صلاح غیردولتی هستند که آنها به چند دسته تقسیم می‌شوند، اتاق بازرگانی، سازمان‌های نظام‌مهندسی و فهرستی که در اجرای آیین‌نامه تهیه و ارائه خواهد شد. همچنین در مورد پیمانکارانی که قصد مراوده و معامله با دولت را دارند، طبیعتاً طبقه‌بندی و احراز صلاحیت با مراجعی است که توسط سازمان برنامه و بودجه پیش‌بینی شده است.

در قانون پیش‌بینی شده که مؤسسات رتبه‌بندی که تحت نظارت سازمان بورس هستند، رتبه‌بندی اوراق قرضه و اوراق مالی را انجام دهند و این مؤسسات نمی‌توانند به رتبه‌بندی سایر موارد بپردازند، چون شأن وجودی رتبه‌بندی آنها، در مورد اوراق قرضه و اوراق مالی است. در واقع از ۶۰۰ تا ۷۰۰ هزار شرکتی که در ایران فعال هستند، کمتر از هزار شرکت بورسی داریم و بسیاری از فعالان اقتصادی که نمی‌خواهند در بورس حضور داشته باشند، علاقه‌ای هم به اعمال سازوکارهای رتبه‌بندی بورسی و اعمال صلاحیت نهادهای بورسی ندارند.

صلاحیت اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی ایران از «قانون اصلاح قانون حداکثر استفاده از توان تولیدی داخلی» گرفته شده است و هیچ بخشنامه یا رفتاری نمی‌تواند، صلاحیت عام و قانونی اتاق بازرگانی برای رتبه‌بندی فعالان اقتصادی را سلب کند. این بخشی از صحبت‌های صادق رئیسی‌کیا، حقوق‌دان است که به صلاحیت مرکز ملی رتبه‌بندی اتاق ایران تأکید دارد. او همچنین در خصوص مؤسساتی از سوی سازمان بورس و اوراق بهادار تأیید صلاحیت شده‌اند، می‌گوید: «در قانون پیش‌بینی شده که مؤسسات رتبه‌بندی که تحت نظارت سازمان بورس هستند، رتبه‌بندی اوراق قرضه و اوراق مالی را انجام دهند. آیه استناد بند ۲۱ ماده ۱ قانون بازار اوراق بهادار و نمی‌توانند به رتبه‌بندی سایر موارد بپردازند. این مؤسسات از سازمان بورس برای انجام رتبه‌بندی در مورد اوراق قرضه مجوز گرفته‌اند و صلاحیت انجام رتبه‌بندی فراتر از حیطه اوراق قرضه و مالی را ندارند، مگر اینکه برای رتبه‌بندی نسبت به خارج از حیطه بورس از مراجع دیگر همچون اتاق بازرگانی ایران مجوز بگیرند و مرجع ذی‌صلاح این حوزه اتاق بازرگانی ایران و مرکز ملی رتبه‌بندی اتاق ایران است.» رئیسی‌کیا در مورد اقدام وزارت صنعت، معدن و تجارت در خصوص اعلام نام ۳ موسسه رتبه‌بندی تحت نظارت سازمان بورس در سامانه «جامع تجارت» برای تعیین سقف ثبت سفارش نیز معتقد است که این اقدام می‌تواند یک مفسده باشد. این حقوق‌دان تأکید می‌کند: قانون حداکثر استفاده از توان تولیدی داخلی ابلاغ شده و برای تمام نهادها از جمله وزارت صنعت، معدن و تجارت لازم‌الاجراست و یکی از اشخاصی که قانون صلاحیت عام آن را برای رتبه‌بندی فعالان اقتصادی تصریح کرده، اتاق بازرگانی است؛ پس این اقدام، خلاف سیاست‌های اصل ۴۴، خلاف اصل رقابت، خلاف قانون

اجرای سیاست‌های اصل ۴۴ و خلاف جزء ۴ بند الف ماده ۴ قانون اصلاح قانون حداکثر استفاده از توان تولید داخلی است (رئییسی کیا، ۱۳۹۸).

با توجه به موارد یادشده مهم‌ترین چالش پیش روی توسعه نظام رتبه‌بندی نبود یکپارچگی در اجرا است؛ چالش دوم، مقاومت‌های اشخاصی است که امکان دارد با توسعه و تقویت رتبه‌بندی که باعث شفافیت مالی و اطلاعاتی می‌شود، بخشی از منافی را که به‌ناحق به دست آورده‌اند، از دست بدهند (رئییسی کیا، ۱۳۹۸).

۲-۵- ارائه پیشنهاد و رهنمودهای سیاستی

در مطالعه حاضر، پس از بررسی و تشریح جایگاه، ساختار و روش‌های نظام رتبه‌بندی در داخل و خارج از کشور و سپس تبیین قوانین و مقررات مربوط به آن، نحوه تأثیرگذاری مستقیم و غیرمستقیم نظام رتبه‌بندی (به ویژه رتبه‌بندی عملکردی یا Corporate Rating) بر مقاصد و دستگاه‌های اجرایی مختلف، بر سهولت انجام کسب‌وکار و کاهش موانع، و بر حذف بسترهای رانت تشریح شد. بر این اساس و با توجه به چالش‌های تشریح شده در بخش قبل، می‌توان پیشنهادهایی به شرح زیر برای بالفعل شدن و ارتقای تأثیرات نظام رتبه‌بندی در سطح کشور ارائه نمود:

- شناسایی عملکردهای بالقوه برای استفاده سازنده از رتبه‌بندی شرکت‌ها در امور و تعاملات جاری کشور (حوزه‌هایی از اقتصاد که می‌توانند در اثر گسترش نظام رتبه‌بندی شکوفا یا متأثر شوند)
- استفاده از رتبه‌بندی برای تسهیل دسترسی به امکانات و مجوزهای ملی و دولتی، و ترغیب به سرمایه‌گذاری در کسب‌وکارهای فعال و اثرگذار بر اکوسیستم اقتصادی کشور و نیز کاهش موانع پیش روی این کسب‌وکارها
- استفاده از نتایج حاصل از رتبه‌بندی در تشخیص و حذف مصادیق مختلف رانت بازاری و غیربازاری
- تعیین مدت زمان اعتبار کارت بازرگانی هنگام تمدید بر اساس رتبه کسب‌وکار
- معرفی دارندگان رتبه‌های برتر برای حضور در ترکیب هیات‌های تجاری اعزامی اتاق ایران و اتاق‌های وابسته
- دعوت از دارندگان رتبه‌های برتر برای شرکت در جلسات کمیسیون‌های تخصصی اتاق‌ها و اتاق‌های مشترک
- تخصیص غرفه‌های نمایشگاه‌های داخلی و خارجی با حمایت مالی اتاق ایران به دارندگان رتبه‌های برتر
- پرهیز از معرفی بنگاه‌های فاقد رتبه در مراودات تجاری توسط اتاق‌های مشترک
- تقدیر و اعطای جوایز به دارندگان رتبه‌های برتر
- معرفی دارندگان رتبه‌های برتر به جشنواره‌های ملی و بین‌المللی
- ارسال مطالعات اقتصادی اتاق‌ها به بنگاه‌های رتبه‌بندی شده
- درج اطلاعات حرفه‌ای دارندگان رتبه‌های برتر در پایگاه اینترنتی اتاق ایران یا سایر پایگاه‌های معتبر
- اعطای مجوز بهره‌مندی از خط سبز گمرکی در فرآیند ترخیص و ارزیابی کالاها صرفاً به دارندگان رتبه‌های برتر
- معرفی دارندگان رتبه‌های برتر به بانک‌ها برای دریافت تسهیلات صادراتی و آغاز همکاری‌های دوجانبه با بانک‌ها در این زمینه
- اعطای تسهیلات حمایتی برای بازسازی و نوسازی واحدهای تولیدی از سوی وزارت صمت به دارندگان رتبه‌های برتر

- معرفی رتبه‌های برتر برای حضور در فرآیند صادرکننده نمونه به سازمان توسعه تجارت ایران
- انعقاد تفاهم‌نامه همکاری با بانک مرکزی به منظور ملاک عمل قرار گرفتن رتبه‌بندی اتاق ایران در اعتبارسنجی‌های مورد نیاز شبکه بانکی کشور
- در اولویت قرار گرفتن بنگاه‌های اقتصادی دارای رتبه‌های برتر برای اخذ تسهیلات مالی و اعتباری بانکی
- انعقاد تفاهم‌نامه همکاری با سازمان امور مالیاتی کشور به منظور تقسیط مالیات پرداختی و حذف حسابرسی مجدد رتبه‌های برتر
- انعقاد تفاهم‌نامه همکاری با سازمان تأمین اجتماعی برای تخفیف یا تقسیط بیمه پرداختی و حذف بازرسی دفاتر بنگاه‌های اقتصادی دارای رتبه‌های برتر
- انعقاد تفاهم‌نامه با سایر نهادهای مرتبط در راستای تسهیل و توسعه کسب‌وکار دارندگان رتبه‌های برتر در حوزه تجارت خارجی
- حمایت از حرفه‌ای شدن رتبه‌بندی از طریق اعطای صلاحیت انجام آن به اشخاص ذی صلاح غیردولتی
- مشارکت و هم‌افزایی بین مراجع متعدد کنونی رتبه‌بندی با سامانه یکپارچه اعتبارسنجی و رتبه‌بندی اعتباری

اطلاعات مصاحبه با خبرگان

تحقیق حاضر در بخش‌هایی از آن شامل انجام مصاحبه‌هایی سازمان یافته با ۵ تن از مدیران و ۲۷ تن از شاغلین، خبرگان و مطلعین امور مربوط به سازمان‌ها و نهادهای زیر است، سازمان‌ها و نهادهایی که خود بر اساس نظرات دریافتی از امور رتبه‌بندی اتاق ایران انتخاب شده‌اند. در واقع، نتایج حاصل‌شده بر اساس مصاحبه‌هایی با خبرگان مرتبط با دستگاه‌های اجرایی زیر و در مرحله بعد، بر اساس کسب نظر از سایر صاحب‌نظران در حوزه‌های مرتبط با موضوع پژوهش، مورد بررسی قرار گرفت.

قوه مقننه:

- مجلس شورای اسلامی
- مرکز پژوهش‌های مجلس (معاونت زیربنایی و امور تولیدی)
- اداره کل ثبت شرکت‌ها و موسسات غیرتجاری
- سازمان بازرسی کل کشور

قوه مجریه:

<u>وزارت امور اقتصادی و دارایی:</u> • سازمان امور مالیاتی کشور • گمرک جمهوری اسلامی ایران • سازمان بورس و اوراق بهادار • سازمان برنامه و بودجه کشور • ستاد مبارزه با قاچاق کالا و ارز <u>وزارت صنعت، معدن و تجارت:</u> • سازمان توسعه تجارت ایران • مرکز توسعه تجارت الکترونیکی <u>وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی:</u> • سازمان تأمین اجتماعی • اتاق تعاون ایران	<u>وزارت امور اقتصادی و دارایی:</u> • بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران • بانک‌ها و مؤسسات اعتباری • نهادهای سرمایه‌گذاری <u>وزارت صنعت، معدن و تجارت:</u> • اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی ایران • اتاق اصناف ایران <u>وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی:</u> • فعالان اقتصادی و کسب و کارهای سرمایه‌پذیر

اسامی برخی از شرکت کنندگان در مصاحبه‌ها که تمایل به انتشار اسامی خود داشتند به شرح زیر است:

- ۱- جناب آقای امین‌اله فرهادی، مدیرعامل مرکز ملی رتبه‌بندی اتاق ایران
- ۲- جناب آقای جعفرزاده، مرکز ملی رتبه‌بندی اتاق ایران
- ۳- جناب آقای بهنام بهینه، امور اعتباری، بانک کارآفرین
- ۴- جناب آقای محمدحسین حسین‌پور سهندی، ذیحساب سازمان امور مالیاتی
- ۵- جناب آقای مهندس مسعود دلدار، اداره مبارزه با پولشویی و تطبیق مقررات، بانک قرض‌الحسنه مهر ایران
- ۶- جناب آقای مهندس علیرضا رشیدی، مدیر پروژه سجام، شرکت سپرده‌گذاری مرکزی اوراق بهادار و تسویه وجوه
- ۷- سرکار خانم دکتر نرگس شیخی، سرگروه برنامه‌ریزی راهبردی، مدیریت امور طرح و توسعه بانک کارآفرین
- ۸- سرکار خانم الهه صفری، سازمان بازرسی کل کشور
- ۹- جناب آقای مهندس شاهپور عزیزی، امور سازمان تعزیرات حکومتی و نیز امور وزارت صنعت، معدن و تجارت
- ۱۰- جناب آقای علی متولی، امور عملیات ارزی، بانک انصار
- ۱۱- جناب آقای حامد مرندی، سازمان امور مالیاتی
- ۱۲- جناب آقای علی ورمزیار، سازمان تأمین اجتماعی
- ۱۳- جناب آقای مهندس احسان یوسفزاده، صاحب‌نظر در امور مربوط به مرکز توسعه تجارت الکترونیکی

مسائل و موضوعات مطرح‌شده در مصاحبه‌ها شامل موارد زیر بوده‌اند:

- تأثیرات مستقیم و غیرمستقیم رتبه‌بندی بر قوای سه‌گانه و نهادهای وابسته آن‌ها و نیز بر سازمان‌ها و نهادهای عمومی موجود در ایران، با توجه به معیارهای رتبه‌بندی مطرح‌شده در الگوی رتبه‌بندی اتاق ایران، مشتمل بر مؤلفه‌ها و معیارهای زیر:

مؤلفه‌های رتبه‌بندی	معیارهای رتبه‌بندی
مدیریت و صلاحیت حرفه‌ای	مدیریت استراتژیک
	مدیریت کارکنان
	مدیریت شرکای تجاری و منابع
محیط رقابتی و موقعیت کسب‌وکار	بازاریابی و سهم بازار
	رقابت‌پذیری
	پژوهش و نوآوری
توان اقتصادی و ریسک‌پذیری مالی	ارزش افزوده
	بهره‌وری
	نسبت‌های نقدینگی
	نسبت‌های سودآوری
	نسبت‌های کارایی
	نسبت‌های اهرمی

اعتبار	مشتري مداری و مسئولیت اجتماعی
مسئولیت پذیری اجتماعی	
مشتري مداری	

- مقاصد بالقوه تأثیرات مستقیم و حوزه‌های تأثیرپذیری غیرمستقیم حاصل از رتبه‌بندی
- حوزه‌های متأثر از رتبه‌بندی در محیط بیرونی کسب و کارها و فعالین اقتصادی بر اساس الگوی تحلیل PESTEL
- تأثیرات رتبه‌بندی بر سهولت انجام کسب و کار و کاهش موانع آن، با توجه به نماگرهای مطرح شده در گزارش بانک جهانی
- تأثیرات بالقوه رتبه‌بندی بر حذف بسترها و انواع مصادیق مختلف رانت با توجه به دسته‌بندی گزارش مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی

منابع و مآخذ

- احمدیان، م. (۱۳۹۵). گزارش نظارتی درباره اجرای قوانین مربوط به محیط کسب و کار: ۱. عملکرد دولت در کاهش رتبه ایران در گزارش انجام کسب و کار بانک جهانی (گزارش نظارتی ماده ۴ قانون بهبود مستمر محیط کسب و کار). معاونت پژوهش های اقتصادی مرکز پژوهش های مجلس شورای اسلامی، شماره مسلسل ۱۵۱۸۲.
- احمدیان، م. (۱۳۹۷). گزارش نظارتی عملکرد دولت در بهبود رتبه ایران در گزارش سال ۲۰۱۹ انجام کسب و کار بانک جهانی. معاونت پژوهش های اقتصادی مرکز پژوهش های مجلس شورای اسلامی، شماره مسلسل ۱۶۳۴۳.
- اخوت، و. و دانشمند، ل. (۱۳۵۷). ارزشیابی شخصیت. تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
- افشار، م. و زمانی عموقین، ر. (۱۳۹۳). تبیین ارتباط شاخص های ارزیابی عملکرد و رتبه عملکردی با رشد شرکت ها. پیشرفت های حسابداری، دوره ۶، شماره ۱، صفحه ۱ تا ۲۸.
- امین پور جوبنی، ع.، شمس قارنه، ن. و اصفهانی پور، ا. (۱۳۹۵). رتبه بندی اعتباری شرکت ها با استفاده از رویکرد قیمت گذاری اختیار تعدیلی با دیرش. مدیریت دارایی و تأمین مالی، شماره ۱۲، صفحه ۵۱ تا ۶۸.
- پاکروان، ل. و، خوبیاری، م. (۱۳۹۱). ارزیابی عملکرد سازمان ها و مدل های ارزیابی. دنیای اقتصاد، شماره ۲۸۵۹.
- پور علی، م. (۱۳۹۰). بررسی کاربرد مدل زاوگین جهت ارزیابی تداوم فعالیت و رتبه بندی شرکت ها در شرایط محیطی ایران. دانش مالی تحلیل اوراق بهادار (مطالعات مالی)، شماره ۱۱، صفحه ۳۳ تا ۵۴.
- جلیلی، م. (۱۳۸۹). سامانه اعتبارسنجی مشتریان بانکی و بیمه ای مطالعه موردی: تجربه شرکت مشاوره رتبه بندی اعتباری ایران. پژوهش های پولی - بانکی، شماره ۴.
- حاجی خانی، ا.، شریفی، ا. و معمارطلوعی، د. (۱۳۸۹). روش اصلاح شده اندازه گیری عملکرد با استفاده از منطق فازی. مطالعات کمی در مدیریت، شماره ۱، ۱۲۵ تا ۱۳۶.
- حساس یگانه، ی. و ابوالحسن تاش، ف. (۱۳۹۳). رابطه ی رتبه بندی شرکت ها بر اساس شاخص های مالی و غیرمالی با میزان افشای اختیاری. بررسی های حسابداری، شماره ۵، صفحه ۱۷ تا ۴۴.
- رجب پور، ح. (۱۳۹۶). الگوی راهبردی حمایت از تولید ۵. الزامات حمایت مؤثر. معاونت پژوهش های اقتصادی مرکز پژوهش های مجلس شورای اسلامی، شماره مسلسل ۱۵۵۴۶.

رجبی‌نژاد، م. (۱۳۹۸). تضعیف توأم امتیاز و رتبه ایران در سهولت انجام کسب و کار ۲۰۲۰. اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی تهران: معاونت بررسی‌های اقتصادی.

رزاقی، ع. (۱۳۹۱). رتبه‌بندی اعتباری شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران با ارائه یک الگوریتم فرا ابتکاری. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، استاد راهنما: مصطفی زندیه، استاد مشاور: مقصود امیری، موسسه آموزش عالی غیرانتفاعی و غیردولتی رجاء قزوین.

رئییسی کیا، صادق (۱۳۹۸) صادق رئییسی کیا، حقوق‌دان، در گفت‌وگو با «پایگاه خبری اتاق ایران»: مرکز ملی رتبه‌بندی اتاق ایران، صلاحیت عام و قانونی دارد.

عزیزی تمش، حافظ (۱۳۹۰). ضرورت ایجاد موسسات رتبه‌بندی در ایران، روزنامه دنیای اقتصاد ۲۴۳۶، ۱۰. فتاحی، ی.، و حاجی آقازاده مستوفی، م. ر. (۱۳۸۷). مدیران کارآفرین؛ محور توسعه پایدار (چشم انداز سال ۱۴۰۴ در توسعه مدیریت شرکت ملی گاز ایران). مدیریت و منابع انسانی در صنعت نفت، شماره ۴، صفحه ۱۵۵ تا ۱۹۲. فرهادی، امین‌الله (۱۳۹۸) مدیرعامل مرکز ملی رتبه‌بندی در گفت‌وگو با پایگاه خبری اتاق ایران: وجود چند مرجع برای رتبه‌بندی، منجر به رتبه‌فروشی و فساد می‌شود.

فروزان فرد، ح. (۱۳۹۳). راهکاری برای مقابله با فساد در رتبه‌بندی شرکت‌ها. بازار و سرمایه، شماره ۶۰، صفحه ۷۰. کسری، ب. (۱۳۹۱). شرکت‌های رتبه‌بندی اعتباری به کمک سهامداران می‌آیند: گزارشی از شفاف‌سازی بازار سرمایه، روزنامه ایران، ۵۲۳۰، صفحه ۸ (بورس).

محسنی، قاسم (۱۳۹۶) با شراکت یک سرمایه‌گذار خارجی و حضور چند چهره سرشناس؛ نخستین موسسه رتبه‌بندی در ایران اعلام موجودیت کرد، پایگاه خبری بازار سرمایه ایران.

مشایخ، ش.، و شاه‌رخی، س. (۱۳۹۴). نظام رتبه‌بندی اعتباری شرکت‌ها در دنیا. پژوهش حسابداری، شماره ۱۶، صفحه ۱۳۱ تا ۱۴۸.

معمارزاده طهران غلامرضا، بامنی مقدم محمد، قونجی لو (مبینی) محمد، تعیین شاخص‌های رتبه‌بندی شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران در بخش دولتی و خصوصی، زمستان ۱۳۸۹، دوره ۳، شماره ۸

مهرانی، س.، گنجی، ح.، تحریری، آ.، و عسکری، م. (۱۳۸۸). ارزیابی رتبه‌بندی شرکت‌ها بر اساس اطلاعات حسابداری و غیر حسابداری و مقایسه آن با رتبه‌بندی شرکت‌ها در بورس اوراق بهادار تهران. توسعه و سرمایه، دوره ۲، شماره ۳، صفحه ۷ تا ۳۲. ناصر صدرآبادی، ع.، و دهقانی فیروزآبادی، م. (۱۳۹۷). اندازه‌گیری و رتبه‌بندی کارایی شرکت‌های داروسازی پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران با استفاده از روش تحلیل پوششی داده‌ها. چهارمین کنفرانس بین‌المللی مدیریت، کارآفرینی و توسعه اقتصادی، دانشگاه بین‌المللی امام خمینی، قزوین، ایران.

نمازی، م.، و زراعتگری، ر. (۱۳۸۸). بررسی کاربرد نسبت Q توبین و مقایسه آن با سایر معیارهای ارزیابی عملکرد مدیران در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران. پیشرفت‌های حسابداری، شماره ۱، دوره ۱، پی‌اچ ۵۷/۳، صفحه ۲۳۱ تا ۲۶۲.

نمازی، م.، و غلامی، ر. (۱۳۹۵). الگوی جامع رتبه‌بندی شرکت‌ها با استفاده از اطلاعات حسابداری، ارزیابی متوازن و تکنیک پاپریکا. دانش حسابداری، شماره ۲۷، صفحه ۷ تا ۳۳.

نمازی، م.، و نمازی، ن. (۱۳۹۵). رتبه‌بندی شرکت‌ها بر اساس سنج‌های ارزیابی عملکرد با استفاده از تکنیک چند شاخصه TOPSIS و مقایسه معیارهای ارزیابی: شواهدی از بورس اوراق بهادار تهران. پژوهش‌های حسابداری مالی، شماره ۲۸، صفحه ۳۹ تا ۶۴.

نوربخش حسینی، ز.، ساعی، م.، و عباس زاده، م. (۱۳۹۵). بررسی تأثیر تعاریف مختلف اندازه‌ی شرکت بر رتبه‌بندی شرکت‌ها و نیکویی برآزش مدل علی نقدینگی. دانش حسابداری، شماره ۲۵، صفحه ۱۲۳ تا ۱۴۴.

در نشست مشترک وزیر صنعت با هیات رئیسه اتاق ایران صورت گرفت: تأکید بر همکاری بیشتر بین اتاق ایران و وزارت صنعت، معدن و تجارت. پایگاه خبری اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی ایران، کد خبر ۳۲۳۳۰، بهمن ۱۳۹۸.
دلیل توقف فعالیت مرکز رتبه‌بندی اتاق ایران چیست؟ خبرگزاری دانشجویان ایران «ایسنا»، کد خبر ۹۸۱۰۰۴۰۳۰۷۳، دی‌ماه ۱۳۹۸.
رایج‌ترین مدل‌های اعتبارسنجی، مجله مرآت، آبان ۱۳۹۸، <https://meratmag.ir>.

Arnaboldi, M., & Azzone, G. (2010). Constructing performance measurement in the public sector. *Critical perspectives on accounting*, 21(4), 266-282.

Becker, B., & Milbourn, T. (2011). How did increased competition affect credit ratings?. *Journal of Financial Economics*, 101(3), 493-514.

Beriha, G. S., Patnaik, B., Mahapatra, S. S., & Padhee, S. (2012). Assessment of safety performance in Indian industries using fuzzy approach. *Expert Systems with Applications*, 39(3), 3311-3323.

Cantor, R., & Packer, F. (1994). The credit rating industry. *Federal Reserve Bank of New York, Quarterly Review*, 19 (2), 1-26.

Choong K. K. (2013). Understanding the features of performance measurement system: a literature review. *Measuring Business Excellence*. Vol. 17 (4), p. 102-121.

Choong, K. K. (2013). Understanding the features of performance measurement system: a literature review. *Measuring Business Excellence*, 17(4), 102-121.

Combley, R. (Ed.). (2011). *Cambridge business English dictionary*. Cambridge University Press.

Conrad, L., & Guven Uslu, P. (2012, December). UK health sector performance management: Conflict, crisis and unintended consequences. In *Accounting Forum* (Vol. 36, No. 4, pp. 231-250). Taylor & Francis.

De Andrés, J., Landajo, M., & Lorca, P. (2009). Flexible quantile-based modeling of bivariate financial relationships: The case of ROA ratio. *Expert Systems with Applications*, 36(5), 8955-8966.

Delen, D., Kuzey, C., & Uyar, A. (2013). Measuring firm performance using financial ratios: A decision tree approach. *Expert Systems with Applications*, 40 (10), 3970-3983.

Dinçer, H., Yüksel, S., & Martínez, L. (2019). Analysis of Balanced Scorecard-based SERVQUAL Criteria based on Hesitant Decision-making Approaches. *Computers & Industrial Engineering*.

- Finneya, Denise (2019). *Brief History Of Credit Rating Agencies*, Investopedia.
- Gemela, J. (2001). Financial analysis using Bayesian networks. *Applied Stochastic Models in Business and Industry*, 17 (1), 57-67.
- Grigoroudis, E., Orfanoudaki, E., & Zopounidis, C. (2012). Strategic performance measurement in a healthcare organisation: A multiple criteria approach based on balanced scorecard. *Omega*, 40(1), 104-119.
- Halkos, G. E., & Tzeremes, N. G. (2012). Industry performance evaluation with the use of financial ratios : An application of bootstrapped DEA. *Expert Systems with Applications*, 39 (5), 5872-5880.
- Hand, D. J., & Henley, W. E. (1997). Statistical classification methods in consumer credit scoring: a review. *Journal of the Royal Statistical Society: Series A (Statistics in Society)*, 160 (3), 523-541.
- Horta, I. M., & Camanho, A. S. (2014). Competitive positioning and performance assessment in the construction industry. *Expert Systems with Applications*, 41 (4), 974-983.
- Hwang, R. C., Chung, H., & Chu, C. K. (2010). Predicting issuer credit ratings using a semiparametric method. *Journal of Empirical Finance*, 17 (1), 120-137.
- Kaplan, R. S. (2009). *Conceptual foundations of the balanced scorecard*. Handbooks of management accounting research, 3, 1253-1269.
- Klovienė L. (2012). *Veiklos vertinimo sistemas adekvatumas verslo aplinkai: daktaro disertacijos santrauka*. Kaunas: Kauno technologijos universitetas, Socialiniai mokslai, Vadyba ir administravimas.
- Lahsasna, A., Aïnon, R. N., & Teh, Y. W. (2010). Credit Scoring Models Using Soft Computing Methods : A Survey. *The International Arab Journal of Information Technology*, 7 (2), 115-123.
- Lesáková, Ľ., & Dubcová, K. (2016). Knowledge and use of the balanced scorecard method in the businesses in the Slovak Republic. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 230, 39-48.
- Lin, T. T., Lee, C. C., & Chiu, T. F. (2009). Application of DEA in analyzing a bank's operating performance. *Expert systems with applications*, 36 (5), 8883-8891.
- Louzada, F., Ara, A., & Fernandes, G. B. (2016). Classification methods applied to credit scoring: Systematic review and overall comparison. *Surveys in Operations Research and Management Science*, 21 (2), 117-134.
- Marshall, M., Wray, L., Epstein, P., & Grifel, S. (1999). 21st Century Focus: Better Results by Linking Citizens, Government, and Performance Measurement. *PUBLICMANAGEMENT-LAWRENCE-*, 81, 12-19.
- Moulin, M. (2007). Performance Measurement Definitions Linking Performance Measurements and Organizational Excellence. *International Journal of Health Care Quality Assurance*, 20(3), 181-183.
- Najmi, M., & Kehoe, D. F. (2001). The role of performance measurement systems in promoting quality development beyond ISO 9000. *International Journal of Operations & Production Management*. Vol. 21 (1/2), p. 159-172.
- Narkunienė, J., & Ulbinaitė, A. (2018). Comparative analysis of company performance evaluation methods. *Entrepreneurship and sustainability issues*, 125-138.
- Neely, A., Gregory, M., & Platts, K. (1995). Performance measurement system design: a literature review and research agenda. *International journal of operations & production management*, 15(4), 80-116.

- Olugu, E. U., & Wong, K. Y. (2012). An expert fuzzy rule-based system for closed-loop supply chain performance assessment in the automotive industry. *Expert Systems with Applications*, 39(1), 375-384.
- Paradi, J. C., & Zhu, H. (2013). A survey on bank branch efficiency and performance research with data envelopment analysis. *Omega*, 41(1), 61-79.
- Partridge, L., Sinclair-Hunt, M. (2005). *Strategic Management*, Select Knowledge (University of Cambridge).
- Peleckis K., Krutinis M., Slavinskaitė N. (2013). Daugiakriterinis alkoholio pramonės įmonių pagrindinės veiklos efektyvumo vertinimas. [Multivariate assessment of the main activities of the alcohol industry], *Verslo ir teisės aktualijos*. Nr. 8, p. 1 – 16.
- Shi, Y. (2010). Multiple criteria optimization-based data mining methods and applications: a systematic survey. *Knowledge and information systems*, 24(3), 369-391.
- Theodosiou, M., Kehagias, J., & Katsikea, E. (2012). Strategic orientations, marketing capabilities and firm performance: An empirical investigation in the context of frontline managers in service organizations. *Industrial Marketing Management*, 41(7), 1058-1070.
- Tzeng, G. H., & Huang, J. J. (2011). Multiple attribute decision making: methods and applications. Chapman and Hall/CRC.
- Van Gool, J., Verbeke, W., Sercu, P., & Baesens, B. (2012). Credit scoring for microfinance: is it worth it?. *International Journal of Finance & Economics*, 17(2), 103-123.
- Varmazyar, Mohsen, Maryam Dehghanbaghi, and Mehdi Afkhami. *A novel hybrid MCDM model for performance evaluation of research and technology organizations based on BSC approach*. *Evaluation and program planning* 58 (2016): 125-140.
- Veprauskaitė, E., & Adams, M. (2013). Do powerful chief executives influence the financial performance of UK firms?. *The British accounting review*, 45(3), 229-241.
- Xu, X., Zhou, C., & Wang, Z. (2009). Credit scoring algorithm based on link analysis ranking with support vector machine. *Expert Systems with Applications*, 36(2), 2625-2632.
- Doing Business 2020: Comparing Business Regulation in 190 Economies*, World Bank Group, 2020.
- JCR's Credit Rating Process*, Japan Credit Rating Agency, 2016.
- JCR's Rating Methodology*, Japan Credit Rating Agency, 2014.
- Rating Methodology by Sector: General Construction*, Japan Credit Rating Agency, 2012.
- Rating Methodology by Sector: General Trading Companies*, Japan Credit Rating Agency, 2012.